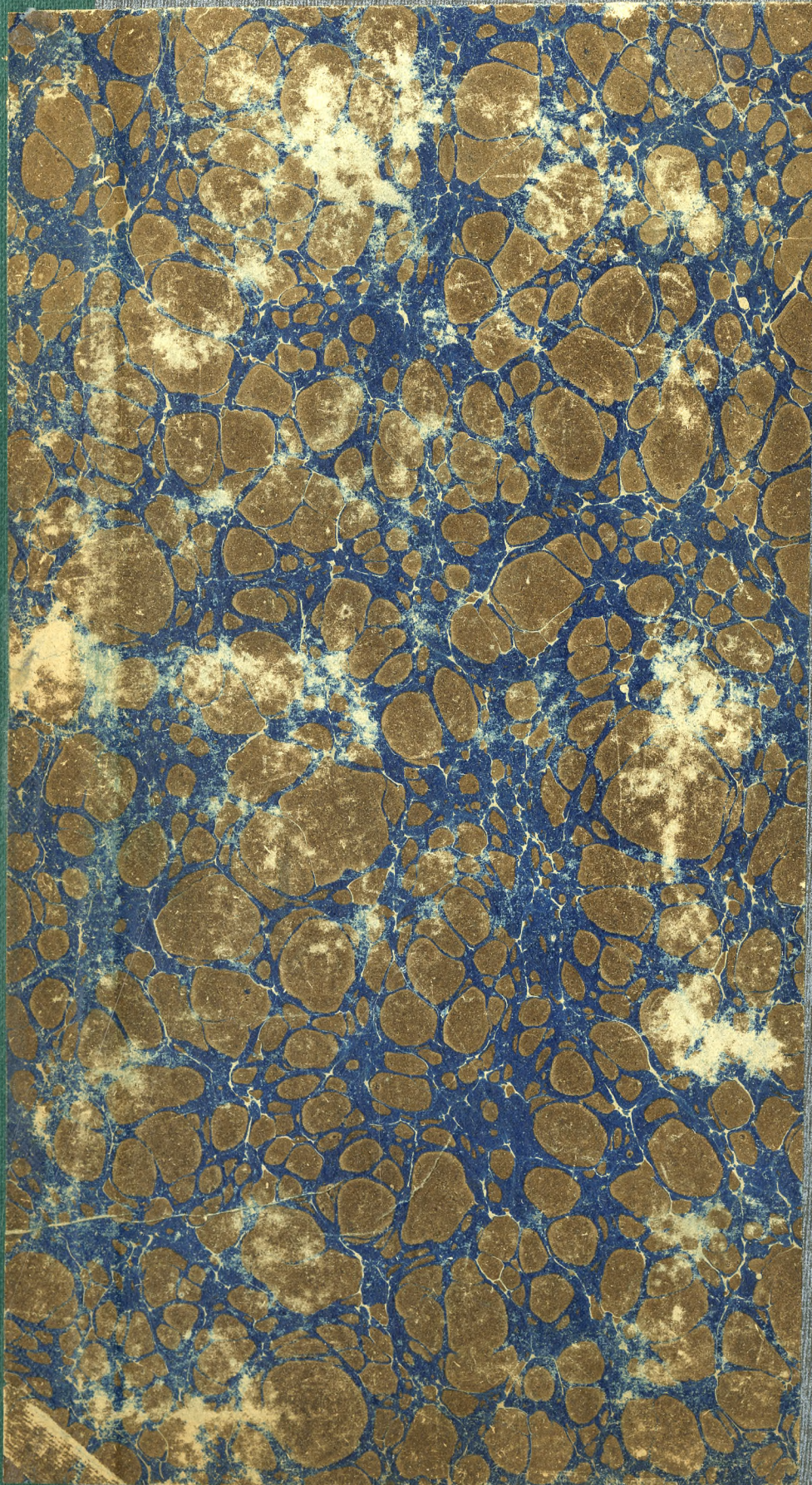

Politikai
röpiratok.

137.

137
1201

A

DOCKSRENDSZER

S ANNAK ALKALMAZÁSA

A BUDAPESTEN ÁLLITANDÓ

KÖZRAKTÁRAKRA.

IRTA

MÁYGRÁBER ÁGOSTON.

3

PESTEN,

NYOMT. ÉS KIADJ. POLLÁK TESTVÉREK.

1865.

Lilfer 0075120

DEÁK FERENCZNEK

A MAGY HAZALÉNAK

A MAGYAR-ORSZÁGBAN

TEJELTETENDŐ

KÖZRAKTÁRAK ESZMÉJE

TEJELTETENDŐ

MELY JEGYZETEK JELÉNT

ALAPJA

A SZERZŐ

ELŐSZÓ.

A közgazdasági téren hazánkban nem egy eszme merült föl, mely anyagi erőnk kifejlesztését célozta. De mindezekből üdvös eredményeket csak úgy várhatunk, ha működésünket a fejlődöttség magasabb színvonalán álló európai országok viszonyaival öszhangzásba hozzuk, s alkalmazásba vesszük a földművelés, ipar és kereskedés emelésére állított mindazon intézményeket, melyek azon országok nagyságát részben eszközlék.

Külföldön tett utazásaim megérlelék bennem a gondolatot, hogy hasonló intézetnek életbe léptetését tervezzem, mint amely Anglia s utána Franciaország kereskedését megszólván teremtette, iparát, földművelését azon fokra emelte, melyre hasonló intézmények nélkül egy ország sem emelkedhetik.

Hazánkban egy pont sem mutatkozott célszerűbbnek a főnemléttettekhez hasonló intézeteknek, a közraktáraknak életbe léptetésére, mint hazánk szive Buda-Pest, melyen egyrészen oly tiszteletet parancsolólag huzódik keresztül az ország vére, a Duna, más részben oly biztatólag kínálkozik a pest-fiumei vasut kivitele. Ezek, valamint az éjszaki és keleti pályák lehető összekötési pontját fölkeresve, terveztem a közraktárak fölállítását.

Gyámoltva azon szivélyes fogadtatás által, melyben e tervezetem előterjesztésénél nagy hazánkfia részéről szerencséttettem, tervezetem létesítéséhez is fogtam.

Most, midőn a közraktárak fölállíthatása legfelsőbb helyen is engedélyezve, a munkák kivitelére megkivántató tőkék nagyrészből biztosítva vannak, e műben kívántam honfiamat ezen hazánkban új intézet céljáról, működési teréről, eszközeiről, eljárási módjáról, mintegy kiegészítéséül azon cikkeknek, melyeket ezekre vonatkozólag a Pesti Naplóban már közzétettem — fölvilágosítani.

Ha e munkában kifejtett törekvésemben közgazdászatunknak csak egy porszemnyi hasznot hoztam is, s ha ez által szeretett hazámnak csak egy parányban szolgálhattam is, bőven jutalmazva érzendem magam.

Iráom Pesten, augustus hóban, 1865.

MÁYGRÁBER AGOSTON.

I. RÉSZ.

Általános észleletek.

I. FEJEZET.

Nemzeti érdek.

Magyarország, fekvésénél, természetési képességénél, s általában tulajdonságaiból természetesen folyó hivatásánál fogva, mindenkor inkább földmivelő s termelő mint kereskedő s ipartüző ország volt; és bármit hozzanak is számára az idők, gazdálkodási rendszerének egy szóval gazdagságának elmozdíthatlan lényeges alapja mindig a mezői gazdaság marad. De az alap terjesztésére, támogatására és minél jövedelmezőbbé tételére meg kell ragadnia minden eszközt, mit a haladás által nyújtott vívmányokból megragadhat; és idején el kell foglalnia minden talpalatnyit az új térből, mit ugyancsak a haladás az életrevaló népek előtt nyit — és találmányaival, rendszertökéletesítésével mind-egyre kiszélesít. A gőz általi gyors közlekedés, s az ennek folytán Európaszerte szükségessé lett élelmesség követelménye: már kisodorták országunkat a kereskedelem és ipar hullámai közé; és ha jelenleg még nem is áll oly szilárdan horgonyunk azok közt, mint más korábban ébredt nemzeteké: fajunk elég segédforrással bír területén, keblében és fejében

arra nézve, hogy e téren is fényes szerepet játszhassék, és hogy a világkereskedelem nagy árában a mi árboczunk is büszkén és tiszteltetve álljon. Hanem foganatba kell venni minden rendelkezésünkre álló segédforrást, föl kell használni és hasznosítani minden erőt. Alkalmaznunk kell más népek előnyös kereskedelmi s forgalmi rendszerét; egyszerűsíteni s tökéletesíteni kell ügyfolyamunkat, s anyagi jólétünk eszközeinek mindenáron meg kell szerezni a leghaszonhajtóbb képességet.

Mert nem szabad felednünk, hogy egész Europa új légkörbe jutott, mélyebb indoku változások történtek a politikai, kereskedelmi s gazdasági rendszerekben, a népek benne vannak a kereskedelmi szabadságnak itt-ott többé-kevésbé még korlátolt ugyan, de minden irányban egyre növekvő erővel toluló árában, mit részint maga a dolgok menete, részint a hatalmak közti szerződések idéztek elé. A reformok harctere meg van nyitva, és bizonyosak lehetünk, hogy az üdvös újításoktól, bizonyos idő alatt a tökéletes kereskedelmi szabadsághoz jutunk.

Magyarországnak készen kell lennie erre, keresztül kell hatolnia az átmeneti korszakon; magának kell javitania azon elemeken, miket ipar és kereskedelmi intézményeiben eddig elé használt.

Nem szándékom államgazdászati épületünk alkatrészeit bírálva elemezni; meg vagyok győződve, hogy az a dolgok természetével összehangzó, s nemzeti hivatásunknak megfelelő elemeket tartalmaz, de mindamellett kétséget nem szenved, hogy oly tényezőket is találunk benne, melyek célszerű javítást igényelnek — mulhatlanul.

Azonban, másoknak hagyva fön az általános reformok kérdését, az államgazdászati intézmények azon ágáról akarok szólni, mely külföldön a docks-ok és warrants-ok rendszerét foglalja magában, s melynek alkalmazása rendkívül előnyös

befolyással lehetne kereskedelmi-, ipar-, és általában anyagi érdekeinkre.

A docks-ok (közrakhelyek) és warrant-ok (érték-téritvények) különösen Hollandiában és Angolországban már régóta alkalmazvák, s nem minden ok nélkül állítják, hogy ez intézmények, és a velük járó nagy nyilvános áruárverések, s főkép az áruk számára általuk szerzett könnyü, a készpénzéhez hasonló végtelen forgathatóság tették Angliát a világ piacává, s helyezték mindazon tényezők birtokába, melyeknél fogva oly régóta általános kereskedelmi-, ipar-, s pénzfőlsőbbiséget gyakorolt.

Át kell nekünk is venni ez intézményt, és meghonosítanunk ugyanazon alakban, és rendszerrel, melyben Angolországban, Hollandiában, Franciaországban stb. alkalmaztatik.

Meg levén győződve, hogy ez intézmények meghonosítása nagy fontossággal bir hazánkra, munkám célja egyenkint megvitatni az általuk nyújtott előnyöket, és azon elveket, melyeken alapulnak; továbbá, megvizsgálni Franciaországnak idevonatkozó s különösen helyes tapintatú törvényeit, s kimutatni ez intézmények gyakorlati alkalmazásának módját, s általában minden cselekményt, mely belőlük foly s általuk létrejöhet.

II. FEJEZET.

Előnyök.

Azon általános érdekek, melyeket az előbbeni fejezetben röviden vázoltam, hazánk vagyonosodására határozó befolyást fognak gyakorolni. A közérdek azonban alig értelmezhető más-kép, mintha a magánérdek emeltyüjeként tekintetik.

Valamely nemzet jóléte az egyesek jólététől van föltételezve, kik azt képezik.

Ha tehát nem vonjuk kétségbe, hogy a docks-ok Angliát meggazdagíták, el kell ismernünk azt is, hogy az angol kereskedők, iparosok, termelők stb. szintén a docksoknak köszönhetik vagyonuk nagy részét.

Ebből önkényt következik, hogy a docksoknak Magyarországon leendő alkalmazása az itteni meggazdagodásnak is tényezője leend.

Tekintsük csak a legelső előnyöket, mit a közrakhelyek a kereskedőnek, vagy egyáltalában az árutulajdonosnak nyújtanak.

Az áruk, amint a termelő előállítá, vagy a kereskedő megvásárlá azokat, azonnal el nem adhatók: az illető tulajdonos raktárt épít vagy bérel számukra. Eszerint azon tőkén kívül, mely az árukban fekszik, az építésre vagy bérlésre is jelentékeny összeget kell fordítania. Továbbá a saját raktár fölügyeletére, s az áruk gondviselésére külön személyzet is kívántatik.

Ezen állandó személyzet, mely szintén jelentékeny összeget igényel, az év némely részében, midőn t. i. nagyobb áruforgalom van, el van ugyan foglalva, de midőn üresek a raktárak vagy kevés a teendő, heverésre van utalva. A magánraktárak tehát, és az ezekhez megkívántató személyzet költsége, az áruk körüli költségeket tetemesen növelik.

Igaz, hogy a közrakhelyek vagy a docksok ezen kiadásokat végképen meg nem szüntetik, de lehetségessé teszik, hogy azok nagyon csekély összegre olvadjanak.

Franciaország ily tekintetek folytán már 1858. évi május 28-iki törvényével elfogadta a közraktárakat vagy docksokat, hova a kereskedők, iparosok, termelők stb. minden kivétel nélkül elhelyezhetik áruikat.

E szerint mindennemű áruk, legyenek azok bel- vagy külföldiek, belfogyasztásra vagy külkereskedésre szántak, vámkötelesek vagy vámmentesek, a közraktárakban elhelyezhetőek, melyeknek tulajdonosai, bérlői, vagy megbizottjai kötelesek azokra felelősség terhe alatt fölügyelni.

A rakhelyi díjak nyomtatott, nyilvános és változhatlan jegyzék által vannak megállapítva.

Mindenki könnyen kiszámíthatja, mennyivel kevesebbe kerül az áruknak ily módoni elhelyezése azon összegnél, mit a magánraktár építése vagy bérlése fölemésztendett.

A kereskedés, fölszabadulva a magánraktárolás költségeinek terhe alól, legelső előnyét már abban nyeri, hogy mindenkinek rendelkezésére áll, s nincs többé monopolizálva nagy raktárak birása által, ami néhány szerencsésebb ember javára valóságos szabadalmat alkot. A közrakhelyek intézménye által akárki, főleg ha ért hozzá, bebocsátkozhatik mindazon kereskedelmi vállalatokba, melyektől kedvező sikert remél. A nyilvános raktárak kevés költség mellett mindennemű áruit elfogadják, és egész az eladásig gondos fölügyelet alá helyezik.

Ugyanezen előnyt látjuk háromlani a gyárosra is.

Merőben fölösleges magánraktárakat tartania az elkészített gyártmányok számára, és így nem kénytelen műhelye és munkásai költségén kívül, még raktári és fölügyelő-személyzeti nagy költséggel is hozzájárulni a kereskedelem terheihez, más szóval: gyártmányait mind saját, mind a vevők hátrányára drágábbá tenni. Ezen közvetlen előnyön kívül, melynek pénzbeli hasznát Londonban a régi szokásu raktárolással szemben 18 százalékra teszik: a docksok még egy más, és pedig sokkal nagyobb előnyt is nyújtanak, azon térítvény, vagy varrant által, mit az illető kereskedőknek, gyárosoknak vagy termelőknek, kik áruikat itt elhelyezék, kiszolgáltatnak, s általuk köz-

vetve a fogyasztó közönségnek is. Nézzük miért és hogyan: A kereskedő sohasem hevertetheti tőkéit vagy ezeknek jelentékeny részét — tétlenül; következésképen a tőkék mindig vagy egy, vagy más vállalatban elhelyezvék. Történhetik tehát, hogy valami kedvező vállalat kínálkozik számára, de pénze már el van foglalva valamely árukészlet által, — és így, ha az újabb kedvező vállalatba bele akar fogni, kénytelen árukészletét olcsó áron eladni, holott, ha a kellő időt bevárhatná, ezen árukészlet is többet jövedelmezne. Ha pedig árukészletét magánraktáraiban mindaddig akarja visszatartani, amíg az idő kedvezőnek mutatkozik, akkor, tőkéi tétlenül hevernek, minthogy megkötött tőkéivel időközben semmiféle vállalatba nem bocsátkozhatik.

Nagy összeg természetlenül a raktárakban hever, míg tulajdonosa tétlenül nézi veszteségét.

A docksok azonban a tulajdonost azon kedvező helyzetbe hozzák, hogy a letéteményezett árucikkeiről nyert értéktérítvényekkel (warrants) időközben más árukat is vehet, sőt ki is fizetheti azokat.

Ha azonban inkább hitelbe szeretne vásárolni, vagy pedig, ha az eladó maga hajlandó lenne későbbi időhatárt tűzni ki a fizetésre: ez esetben értéktérítvénye módot nyújt neki ismét egy más üzletbe is bocsátkozhatni, ha t. i. azt kedvező sikerűnek tartja.

Ily módon alkalma van eredeti áruinak eladására a legkedvezőbb időpontot bevárni, s eladván azokat, a pénzzel vagy az eladót — föltéve, hogy időközben vásárolt valamit — vagy pedig azon bankárt elégíti ki, aki warrantjait netán leszámította.

Mármost: vagy jól ütött ki az üzlet, amint a kereskedő előrelátta, vagy pedig nem sikerült, és inkább veszteséget mint nyereséget szült. Az első esetben a kereskedő tőkésíti

a leszámítolás és a docksköltségek után fönmaradt nyereséget; a második esetben pedig kiegyenlítvén a fölmerült külömbiséget, indokot és tapasztalatot szerez arra nézve, hogy jövőre tapintatosabb legyen vállalkozásaiban.

Hosszabb időre terjedő üzletműveletek, a docksok nélkül, ugy szólván nem is lehetségesek.

Például egy francia kereskedő 1862-ben kezdett ily műveletbe, mely még ma sincs befejezve.

Ugyanis még 1862. évi junius havában árukat rakatott a docksokba és ezen áruk még most is ott vannak, sőt ki tudja, meddig ott lesznek még. Ezen áruk 100 ezer frankba kerültek. Ha a kereskedő magánraktáraiba lesznek betéve, 1865. évi junius havába a tőke 3 évi kamatját megemésztenedik vala.

Középszerű számítás mellett 6%-ot véve, ez 18000 frankot tesz három.év alatt, mely összeget, a kereskedés jelenlegi állása mellett, a nevezett áruk eladásánál alig volna lehetséges behozhatni.

A kereskedő azonban warrantját (értéktérítvény) leszámítottatta, és kapott rá 80,000 frank előleget, mely összeggel időközben más nyereségesnek ígérkező műveletbe bocsátkozott.

Most már csak 20,000 frank hevert még tétlenül áruiban, és így a 18,000 frank 3 évi veszteség helyett csak 3,600 frank forog kérdésben. Ime a mód, mely szerint a docksok segedelmével hosszabb időre terjedő üzletnél hasznot lehet húzni.

Ez úton egészen új tér nyilik meg kereskedelmünknek, s általában anyagi érdekeinknek, és épen azért megérdemli figyelmünket. A kereskedelem, mely mindent hasznosítani ügyekszik, nem mulaszthatja el ezen új területet kellőleg fölhasználni, hogy vállalkozási műveleteit annál tágasabb térre

vigye; a gyakorlat egyébiránt számtalan körülmény által egyenesen oda utalja, hogy a docksrendszer által nyújtott előnyök igénybevételét ne csak hasznosnak, hanem szükségesnek is tartsa.

A naponként fölmerülhető esetek közül nézzünk egy példát a cukortermelés köréből.

Megtörténhetik például, hogy ép azon időben, midőn a cukortermelők készleteiket a piacra hozzák, a cukorkereskedők, vagyis a enkorfinomító gyárosok, teljesen el vannak látva készlettel, s így nincs szükségük a termelők áruira. Ennek folytán a termelők igen kellemetlen helyzetbe jutnak, mert áruikat oly időben ajánlják eladásra, midőn a kereskedőknek vagy gyárosoknak nincs szükségök azokra, vagy legfőlebb is csak nagyon jutányos árak mellett. A termelők tehát ily esetben tökéletesen a kereskedők és finomítók kényétől függenek, kik, mint a helyzet urai, bizonyára nem fognak maguknak magas árakat szabni.

És még hagyján, ha aztán az olcsó árban a fogyasztók is részesülnek — noha sem nem jó, sem nem igazságos, hogy a termelők a fogyasztók javára károsuljanak.

Az idézett esetben azonban a termelők veszteségéből egy fillér sem háromlik a fogyasztók javára, mert a kereskedők vagy finomító-gyárosok ezen jutányos áron vett cukrot is ép oly magas áron adják, mint többi készletüket.

Ez úton a legnagyobb igazságtalanság történik, mert, míg a kereskedők vagy gyárosok a fogyasztók haszna nélkül meggazdagodnak, a termelők elszegényednek.

Ezen káros egyoldalúságon csupán a docksok és a leszámítható warrantsok segíthetnek.

Ezenkívül a docksok még egy jelentékeny előnnyel bírnak, mi abban áll, hogy ép úgy kiváltságolva vannak, mint a vámraktárak; azaz azon áruk, melyek bennük elhelyezvék,

vámot és egyéb adót csak akkor fizetnek, midőn onnan kikerülnek.

Eszerint a docksokban elhelyezett áruk mindaddig tehermentesek, amíg a fogyasztásnak át nem szolgáltatnak.

Tévedés azt hinni, hogy azon kereskedők, akik áruikat nyilvános raktárakba helyezik el, megfosztják magukat az eladás kedvező alkalmától, nem lévén folytonosan kezeiknél az áru. Ép ellenkezőleg áll a dolog.

A docksok, melyek nem egyebek, mint nyilvános bazárorok, sokkal nyilvánosabban tartják az árukat minden kereskedő számára, mint a magánraktárak, hová az idegennek tilos a bemenet, és így ép azok vannak kizárva a letételezett áruk megszemléléséből, kik a vételt eszközölhetnék és legfőlebb falragaszok, vagy ujsághirdetések útján juthatnak az eladandó áruk tudomására, ami rendesen jelentékeny költségbe kerül az eladóknak.

A közrakhelyekbe letéteményezett áruk eladását még inkább könnyebíti azon körülmény, hogy a letételező kereskedők hiteles térítvényekkel és warrantsokkal (értéktérítvény) kezökben, a letételezett áruk minőségét, értékét, rendeltetését és azonosságát bebizonyíthatják, míg másrésről a docksok kezelői mindenkor szolgálnak mintákkal a letételezett árukból.

A docksbeli raktárak semmi szín alatt sem nehezíthetik az eladást.

Ép úgy eladhatók az áruk szabad kézből itt is, mintha magánraktárakban volnának elhelyezve, és pedig akár nagyban akár kisebb-nagyobb részletekben.

Valamint el lehet helyezni mindennemű árukat a docksokban, ép úgy el is lehet azokat adni szabad kézből, sőt a törvény által kijelölt némely árukra nézve még egy más eladási mód is lehetséges. Ezen eladási mód ép oly idős, mint maga a docksok használata, melylyel kapcsolatban van.

Ezen eladási mód az ugynevezett nyilvános árverés, melynél a nagybani eladás a többet ígérők által eszközöltetik, és az eladóra nézve ép oly előnyös mint a vevőre és a fogyasztóra.

Még egy jelentékeny körülményt kell itt tekintetbe venni. Ugyanis, ha magánraktárból veszi a vevő az árukat, a magánraktárak nem levén semleges hely, mint a docksok, nem hagyhatja vásárolt áruit az eladó kezei közt, át kell azokat mázsáztatnia, szóval méretnie s szállíttatnia, saját helyiségeibe; mármost ha ő megint eladja azokat, ami gyakran tizszer is megtörténik, egy és ugyanazon áruval: ahány eladás ugyanannyi áthelyezés, és minden áthelyezés mindig kerül valamibe. Ellenben a docksokban adassék el az áru annyiszor, amennyiszor egymásután következő birtokosainak tetszik, nincs szükség áthelyezésre — csak egyetlenegyszer, midőn végleges rendeltetési helyére szállíttatik.

Nem kevésbé fontos körülmény, az áruknak a docksrendszer által való tetemes megolcsósulása, ami a fogyasztást többszörösíti, s lassankint mindenkire nézve érezhetővé teszi jótékonyágát, s eszerint nagy befolyást gyakorol a közjólétre. Az eddigiekből következő rövid következtetést lehet venni: Minél inkább megtöbbszörözi a kereskedő műveleteit, s minél inkább megkevesíti költségeit, annál nagyobb nyereséget huzhat azokból, s egyszersmind annál jutányosabban adhatja áruit. Politikailag is nagy jelentőségű alapelv.

Fölsoroltam a főbb előnyöket, miket hazai kereskedelmünk a docksrendszer behozatalának köszönni fog.

Számtalan, más irányban ható előnyök is járnak még vele, miket itt részletezni nem föladatam. A mondottakból is eléggé világosan kitűnik ezen intézmény célszerűsége és haszna.

Hogyan történhetik tehát, hogy ez intézmény oly nehezen bir magának utat törni hazánkba? Mert előítéletek har-

colnak ellene, miket legyőzni főfeladat. A következő fejezetben részletezni fogom ezen előitéleteket, és igyekezni fogok azokat legyőzni, valamint mindazon akadályokat, melyek ezen intézmény meghonosulását a közjólét rovására eddigelé hátráltatták.

Meg vagyok győződve, hogy a közvélemény tökéletesen fölvilágosítatva s emellett ösztönözve a szükség által, nem késend a kereskedelmet azon pontra emelni, amelyen csak általános jólétet szülhet.

III. FEJEZET.

Előitéletek.

A múltnak szabálya volt az elszigeteltség. Elve volt: „mindenki magánál és magáért.“ Ennek következménye volt az egyének különválása, ennek kifolyása az erők fölosztása, s szükségképeni elforgácsolása, a költségek megtöbbszörözése, az árukon való fordítás nagy ritkasága, következésképen oly kereskedés, ami majdnem semminek volt mondható, vagy pedig nagyon nehézé, és nagyon költségessé vált. Igen természetes, hogy a jövedelmezőség is csak ezen nehézségeknek megfelelő volt.

Általánosan azt hitték, hogy egyes nemzetekre nézve ép oly előnyös, mint egyes vidékekre és egyénekre, ha önerejükből megteremtik mindazt, amire szükségük van, és annál gazdagabbak, minél kevésbé szorúlnak szomszédjaikra.

A polgárisodás gyors menete azonban, mit a gőz még gyorsabbá tőn, sajátos módon változtatott a dolgokon az által, hogy az emberek közti érintkezéseket, összeköttetéseket szaporítá és könnyíté, kiragadván őket elszigeteltségükből, és az érintkezés forgalmas terére vivén.

Mindamellett e módosulás még mindig inkább elmélet, mint gyakorlat. Még nagyon sok tenni való van hátra, ha a régi tévedéseket gyökerestől ki akarjuk irtani, és helyökbe új és hasznosabb intézményeket ültetni.

De, hogy visszatérjünk tárgyunkra, mit látunk Magyarországon? Azt látjuk, hogy az egész terület annyi raktárral van elárasztva, amennyi termelő és kereskedő van. Mezei és bányai terményekre nézve minden termelő nagy költséggel saját raktárakat állít. Minden gyáros szintén azt teszi gyártmányaira nézve, és minden kereskedő árucikkeire nézve.

Ez igen egyszerű és igen természetes, minthogy senki nem jut eszébe kiszámítani, mennyivel kevesebb költségbe kerülne, ha egyesülvén — husz, száz, vagy még több raktár helyett, csak egy nagyot állítanának és tartanának fön. Senkit sem nyugtalanít az, hogy a termények vagy áruk terhelve levén a raktárolás túlságos költségével, árban is szükségképen ugyanezen arányban emelkedniök kell.

A hatalmas nemzetek szerencsésen fölszabadíták magukat ezen súlyos teher alól az által, hogy a magánraktárak nagy részét elnyomták, és helyükbe nyilvános nagy raktárakat alakítottak. A kereskedők, kik az utóbbiak előnyeit fölhasználták, hasonlíthatlanul nyereségesebb sikerrel hajták végre ügyleteiket, mint azok, kik magán-raktárakra szoritkoznak. Akarva nem akarva a világ minden részében elfogadják ezen kereskedelmi rendszert, mely a körülmények által hozatik létre és a szükség által emeltetik törvénynyé.

Könnyen belátható, hogy a régibb szokások rabjainá lett kereskedők nem hajlandók magukat újításoknak alávetni. De az újabb nemzedék bizonyára nem talál ürügyet, hogy az újabb rendszer befolyása elől meneküljön. Emlitém főnebb, hogy a francia törvényhozásnak idevágó rendelkezé-

sei különösen helyes tapintatúak és gyakorlati hasznúak; ennél fogva jelen könyv folytatásban tájékozás, példa, előleges ismertetés, vagy ujjmutatás végett arra hivatkozom.

Az 1858-ik évi május 28-ikán kelt törvény nem akarja, hogy minden nyers termény, minden áru és minden gyártmány a nyilvános raktárakba elhelyeztethessék; mert tovább lát mint a magánosok, s jobban föl bírja fogni a nemzet közös érdekeit, és a termelők és kereskedők magánérdekeit. E törvény, mintha szavakban beszélne, tényekben mondja el nekik azt, amit mi következőképen adunk vissza gyakorlati nyelven: „Önök kereskedők, kik nagyobb számu és mérvü ügyletekbe, vagy vállalatokba ohajtanak bocsátkozni, többnyire akadályozva vannak azon nehézségek és roppant költségek által, melyekbe az ügyleteket képező árukhoz megkívántató alkalmas raktárak keresése és találhatása szükségképen kerül. Én önöknek alkalmat nyujtok, hogy ezen zavaroktól és költségektől megmeneküljenek.

A rendelkezésükre álló tőkét önök saját kereskedelmi műveleteikre fordíthatják, anélkül, hogy azoknak többé vagy kevésbé jelentékeny részét, raktárak állítása által heverőkké, s gyümölcsteleenné lennének kénytelenek tenni. Ugyszinte nem szükséges kisebb-nagyobb személyzetet tartaniok önöknek az áruk kezelésére és őrizetére. Csekély díj mellett a közraktárak személyzete mindezt magára vállalja. Önöknek nincs más föladatuk, mint kedvező alkalmat várni vagy keresni arra nézve, hogy áruikat eladhassák. Ép így áll a dolog önökkel, gyárosok. Lehetetlen ugyan műhelyeik helyiségi költségét kevesbíteni, de igen is lehetséges, hogy kevesíttessenek a rakhelyi költségek gyártmányaikra nézve, melyeket nagyobbára mindaddig drága raktárakban kell tartaniok, amíg kedvező idő mutatkozik elad-

hatásukra. Azonban, a főbbieket tudva, mi okuk lehet önöknek, gyártmányaik elhelyezése végett költséges magán raktárakat tartaniok, miután azok szintoly jól, sőt minden tekintetben jobban lehetnek elhelyezve a közrakhelyekbe, melyek azonkívül értéktérítvényt (warrants) is szolgáltatnak ki róluk, s ez valamely bankárnál oly összeg erejéig letéteményezhető, melylyel nemcsak üzleti szükségüket fődözhetik, hanem — amig a készítményeik eladására kedvező időt várják — más nyereséget ígérő ügyletekbe bocsátkozhatnak.“

Az élelmi szerek árfolyama szükségképen érezhetően szenved azon kedvezőtlen helyzet által, melybe a termelők az aratás ideje alatt besodortatnak. Mindegyiknek szüksége van pénzre, következésképen mindegyik el akarja adni terményét, minélfogva a vevők előnybe jönnek az árult készletek nagy tömege által; az árfolyamnak csökkennie kell és a termelő kárt szenved, mivel terményének értéke a spekulansok javára zsákmányoltatik ki.

Mínthogy most a termelőknél vagyunk, és mínthogy talán ezuttal többé nem is lesz alkalmunk ezekkel foglalkozni, tegyük még egy észrevételt, amely eltér ugyan a főtárgytól, de azért mégis befolyással van azon dologra, melyet föladatunkúl tüztünk ki.

Mindennemű új haladási eljárás alkalmazása eleinte előrelátott és majdnem kiszámítható következményeket szül. Így például a gépek alkalmazásától, a mezei gazdaság körül, mit eleinte csak emberi kezek és állati erő közreműködése mellett lehetett végrehajtani, mint előrelátott következményt, a költségek kevesbedését, a gyors végrehajtást és az eljárás egyszerűsítését várták.

De ezen előrelátott eredmények mellett gyakran váratlan dolgok is szülemlenek, melyek a jogosan várt előnyöket még szaporítják is.

Egyébiránt száz előre kiszámított eset között, valamelyik csak mindenestre szükségkép bekövetkezik.

A mezei gazdaság már évek óta használja a cséplőgépeket, melyek vagy gőzre, vagy lóerőre vannak alkalmazva. Ez által nélkülözhetővé vált az emberi kéz, mely lassuságánál fogva a költséget szaporitá és gyakran káros mulasztásokra szolgáltat okúl.

A cséplőgépek előrelátott és várt eredményeket szültek, de például Franciaország északi részén többet eredményeztek mint amennyit vártak. Az északi részén, mondjuk, mert azon tekintetben ami itt szóban van, a déli részen a dolgok régi állapota nagyon csekély változáson ment keresztül.

Déli Franciaországban a termelők rendszeren az aratás utáni szép időt használták föl, hogy gabnájukat a forró napokban kicsépeljék.

September hóban rendszeren az egész termés a magtárban volt, készen a kereskedés vagy fogyasztás számára.

Éjszokon, hol a gabna nehezebben érik, az aratás rendszeren későbbben történik, úgy hogy mire be van végezve, az őszi esőzések beállanak és akkor már csak a csűrökben lehet csépelteni, ami tavaszig tart, minthogy az időjárásnak semmi befolyása sincs a cséplőkre, amennyiben földel alatt dolgoznak. A gabna tehát csak tavaszkor kerülhet a forgalmi piacra.

A cséplőgépek azonban változtatnak a dolgon. Éjszokon szintén mindjárt az aratás után csépelhetnek, mint a déli részen. Aratás után egy-két hétre az egész termés ki van csépelve, és a forgalomnak átadható.

Ezen eredménynek még más fontos következménye van; többi közt azon közérdekű eredmény, hogy mindjárt őszszel, sőt mindjárt az aratás után azon kedvező helyzet áll be, hogy a termények értékesíthetők, és értékesítettvén, áruk-

kal haszonhajtó vállalatok, ügyletek kezdhetők, míg máskor ez csak időfolytán történhetett. Ez által a gabnapiac megszilárdul és szabályosságot nyer, nem lesz kitéve megrázkódtató árváltozásoknak, melyek a fogyasztókra rendesen hátrányosan hatnak, s a köznyugalmat többé-kevésbé megháborítják. Egy más eredmény, mely tárgyunkat azaz a docksokat közelről érinti, abban áll, hogy Franciaország termelőinek jelentékeny része, talán több felénél, természetmennyével szabadon rendelkezhetik, és pedig 6—8 hónappal hamarább, mint mielőtt a gép használatát hehozták, és így nem kénytelen azt kedvezőtlen időben áruba bocsátani. És ami áll Franciaországra, elmondható hazánkról is e tekintetben.

A nyilvános raktárak és az értékterítvények (warrantok) képesek ezen előnyöket nyújtani, hogyha segélyöketigénybe akarják venni. Alig lehet egyszerűbb és előnyösebb dolgot képzelni, mint a docksok gépezetét. És mégis sokan vannak, kik ezen célszerű rendszer ellen kifogást tesznek, és alaptalan aggogalmak és előítéletek által késleltetik valósulását. Az előítéletek leglényegesebbike abban áll, hogy a docksokat — elég értetlenül — zálogházaknak tekintik, és nem akarják áruikat, vagy terményeiket „zálogba tenni“, mert ez már csak utolsó menhely a tönkrejutás elől, és azok kik igénybe veszik, úgy tekintetnek mint bukott emberek, kiknek többé nincs hitelök.

Igen sok gyakorlott kereskedő osztja ezen balvéleményt, úgy hogy tökéletesen meggyőződhattünk, hogy ezen előíttélet egyik késleltető oka annak, hogy a docksok ügye Magyarországon eddigelé föl nem karoltatott.

Szükséges tehát bizonyítani mily gyönge alapon nyugszik ezen előíttélet.

Hogyan lehet azon körülményből, hogy valaki sok költ-

séggel járó magánraktárakba helyezi áruit, azon balkövetkeztetést vonni, miszerint az illető áruit zálogba tette?

Ezen következtetés egészen alaptalan és hamis, mint-hogy az illető akár egészben akár részletenként akkor adhatja el áruit, vagy terményeit a közrakhelyekből, amikor neki tetszik, ami elzálogosított javakkal nem történhetik. Az illető tetszésszerinti időben adhatja át az árukat, és azok árát tetszése szerint fölveheti ép úgy mintha saját raktárából adná el. Nevetséges dolog tehát az áruknak a docksokba való elhelyezését az elzálogosítással azonosítani. Ezen két eljárás között lényeges a különbség.

Sokan azt mondhatják, hogy ezen állítás a raktárakra nézve igaz, de mihelyest valaki pénzt is vesz föl az itt elhelyezett árukra, a kölcsönzés mégis csak mintegy zálogra történik, és innen keletkezik az ellenszenv. Ez szintén balokoskodás. Az értéktérítvényre (warrant) és a zálogra történő kölcsönök egészen különbözők, ami onnan is kiviláglik, hogy mindkét kölcsönnemre mindazon országokban, ahol a közrakhelyek behozvák, különböző törvények léteznek.

A számos különbség közül, mely a két kölcsönnem között létezik, csupán egyet akarunk kiemelni, amely kétségtelenül elég erős leend a téves véleményt megingatni.

A zálogra történő kölcsönöknél, az elzálogosító az elzálogosított tárggyal szabadon nem rendelkezhetik; míg az értéktérítvényre történő kölcsönöknél egészen függetlenül rendelkezhetnek.

De még azon esetben is, hogyha úgy tekintnék az értéktérítvényekre eszközölt előlegezés, mint zálogkölcsön, egy hajszállal sem károsabb ez, mint más ilyenü kölcsönök. Mert például, valaki egy rendeletre kiállított váltót vagy kötelezvényt leszámítolás végett előmutat oly kereskedőtől, kinek áruit hitelbe eladta; az illető bankár kettős zá-

logot kap az adandó kölcsön fődözéséül. Mindenekelőtt birja a bemutató aláírását, amely elfogadható, mert különben a bankár, aki előre meggyőződik ez iránt, nem hitelezne rá; továbbá pedig birja a bemutatott kötelezvényt, melynek aláírója szintén elfogadható, mert különben a bemutató nem adta volna áruít hitelbe neki.

És vajon van-e kereskedő, aki a nála levő, rendeletre kiállított váltókat leszámíttatni vonakodnék? És vajon lehetséges-e, hogy azon kereskedő, aki váltókat leszámíttat, ez által hitelét kockáztatná?

Ép így áll a dolog az értéktérítvény leszámíttatásával vagy előlegeztetésével a nélkül, hogy még a szónak legrosszabb értelmében is több zálogosítás volna ebben, mint valamely váltó leszámíttatásában vagy előlegeztetésében; ép oly tisztességes ügylet az mint az utóbbi.

Sőt a warrant még tisztességesebb és nagyobb tekintélyű és hiteltű, mert egyetlen aláírással akárhol előmutatható leszámíttolás végett, míg a rendeletre szóló váltón legalább is két aláírás megkivántatik. Sőt még arra is volt eset, hogy a warrant 20%-kal nagyobb árkelet mellett számíttatott le, mint a váltó.

A warrantsok előnyössége annyira el van ismerve a váltók fölött, hol szokásban vannak, hogy a bankárok és hitelintézetek keresik és egymás kezeiből kapkodják ki azokat.

Midőn a bank 7% mellett számíttol le, a bankárok szükségképen 8%-re működnek akármféle kereskedelmi értékpapírok mutattassanak be náluk e célból; míg az értéktérítvényeket 5%-kal örömett leszámíttolják, sőt a dockoknál ügynököket tartanak, kik az ebbeli ügyleteket kieszközlük és végrehajtják.

És vajon mit jelent ez kereskedelmi értelemben? Nem

mást, mint azt, hogy a warrant több bizalmat kelt, mint a váltó. Igen könnyen belátható tehát, hogy valamely tisztességes üzleti eljárás — több bizalmat ébresztvén maga iránt mint más eljárás mód — könnyen megbuktathatja azt, amely csak képzeletileg áll fölötte, de tetteleg nem.

Egyébiránt, ha valaki túlad értéktérítvényén, abból legkevésbé sem foly azon következtetés, hogy nincs pénze és üzletében fön van akadva.

Tény, hogy a kereskedőnek szüksége van a térítvény értékére, de csak épen azon értelemben mint szüksége van a váltó, vagy kötelezvény értékére. Ez azonban még nem jelent üzletzavart, sőt gyakran az ellenkezőt bizonyítja.

Mindenki tudja, hogy a kereskedőre nézve a legrosszabb idő az, midőn pénze a fiókban hever. A pénztárban heverő tőkék nem gyümölcsöznek; csak a forgalom teszi azokat gyümölcsözővé.

A tárcában heverő bankjegy, váltó, vagy kötelezvény szintén gyümölcsözhetlenné teszi az általa képviselt tőkét; ha tehát túladunk rajta, forgatmányozzuk: az azért történik, hogy értékét emeljük a tőke gyarapítása által. Az áruknek a raktárakban hervertetése ugyanazt eredményezi a bennök fekvő tőkére nézve, mint a tárcában tétlenül tartogatott bankjegy vagy váltó, ha értéküket nem forgatják s ez által nem emelik; sőt napról-napra fogyasztják a tőkét, ha másban nem mindenesetre a kamatveszteség erejéig; de ha az értéktérítvény leszámítottatik, a kapott pénz által eszközzendő műveletekkel e heverő tőkét működőbe lehet hozni, s szaporítani.

Félre tehát ezen előítéletekkel, melyek egy jótékony intézmény életbeléptetését késleltetik, és engedjünk tért a józanésznek és a célszerűségnek.

Én csak az észszerűségnek kívánok szolgálatot tenni,

midőn a docksok népszerűsítésén fáradozok: a lehetőségig megfoghatóvá iparkodván mindenki előtt tenni azok fontosságát és roppant hasznát.

Erre nézve legcélszerűbbnek tartom ezen intézmény mi-
benletét főbb pontjaiban részletezni.

A részletezésnél három nézpontot kell szem előtt tar-
tani: a gazdaszatit, törvénykezésit és gyakorlatit.

Szükséges minden nézpontot külön tárgyalnom, ha
mindjárt néhány iméltésbe kellene is csnem. Igyekezni fogok
azonban, hogy amennyire a tárgy sorozata megengedi, —
rövid legyenek, noha a világosságot nem szabad kerülnöm.

Tárgyam berendezése kívánja, hogy a gazdaszati szem-
pontról szólva, mindjárt a törvénykezési érvekre is támasz-
kodjam, de minthogy ezeket közelebbről nem meríthetem,
szükségből kénytelen vagyok messzebb keresni; és minthogy
— mint már többször említém — a francia törvényhozás
idevágó intézkedései különösen gyakorlatiasak, az okszertiség
azt parancsolja, hogy arra fektessem hivatkozásaimat.

MÁSODIK RÉSZ.

Az 1858. évi május 28-iki francia törvények gazdasági elvei.

A törvényhozó, a közrakhelyekre és nyilvános eladásokra vonatkozó törvények alkotásánál szem előtt tartotta, hogy ezen törvények magva jótékony hatású gyümölcsöt rejtjen magában. Hogy azonban jól és helyesen, t. i. minden tévedés elkerülésével megértstük a törvény szövegének fontosságát, szükséges, hogy annak irányát, szellemét és célját megvilágosítsuk.

Az ideiglenes kormány, midőn 1848. évi martius 21-én kelt törvényével Párisra mint a megyékre nézve a nyilvános raktárak intézményének behozatalát elrendelte, azon szándékból indult ki, hogy a magán raktárakban összehalmozott és pangás alatt lévő árukba egy kis mozgalmat, ugyszolván életet ébresztszen, és azok értékét forgalomba hozza. Meg kell vallani, hogy ezen rendszabály eszköz volt arra, hogy a pénzválságnak, mely Franciaországot fenyegette, elejévé tessék. „Azon eszme, hogy Franciországbán közraktárakat alapítsanak, nagy és szép volt. Ezen intézmény nemcsak hivatva volt, hogy a válságos időben nagy és fontos szolgáltatokat tegyen, hanem rendeltetve volt, hogy az ország kereskedelmi, ipar- és termelési viszonyaira lényeges és hasznos befolyást gyakoroljon. Az áruk forgathatóságát tetemesen megkönnyíteni, értékesíthetéstiket könnyüszertüvé tenni,

s általában majdnem az értékpapiréhoz hasonló forgalmi könnyűségeire segíteni; a kereskedőnek, iparosnak, termelőnek, munkásnak előnyös alkalmat nyújtani, hogy áruira, készítményére, természetményére előleget kapjon; mindenkinek jól kezelt és őrzött raktárakkal szolgálni; kevesbíteni a raktári költségeket; lehetővé tenni, hogy a raktárakban levő áruk vám- és adómentesek legyenek: — ezek azon jótétemények, melyek a docks-rendszer által elérhetőek és szükségkép eléretnek; ezek azon tényezők, melyeknek Anglia és Hollandia anyagi jólétük jelen virágzását és folytonos emelkedését majdnem kizárólag köszönik.“ *)

Azonban a docksok, tapasztalt nagy szolgálataik mellett sem bírták hamarjában elfoglalni azon tért teljesen, melyre hivatva voltak, mert kezdetleges rendszerük hiányai és formáságai a gyakorlatban hátráltatták terjedésüket.

Az átalakítás szükségessé vált; a kereskedelmi egyesületek ép úgy sürgették azt, mint a docksok igazgatóságai és a hitelintézetek.

Az 1858-ik évi május 28-ikán kelt törvény a szükséges módosítást megtette, úgy, hogy a rendszer mostmár majdnem tökéletesnek mondható.

Ahelyett, hogy itt ismételném azon kifogásokat, miket az ideiglenes kormány által alapított közraktári rendszer hiányai ellen annak idejében egy vagy más oldalról emeltek, inkább az 1858-ik évi május 28-iki törvényt, mely a hiányokon segített — veszem tárgyalás alá, és pedig először általános szempontból, majd meg részletenként.

A régi törvény szerint az áruk nem voltak forgathatók, és így semmi szín alatt nem szolgálhattak valamely kereskedelmi hitel alapjául.

*) Damaschino: Traité des magasins généraux.

Elvileg ez kizárólag polgári ügy volt, mely a polgári törvénykönyvtől függött, amely nagyon is szórásálhasogató az ingó és ingatlan tulajdonjogra nézve. Mindamellet a 2048. cikkely kivételt tőn, azt mondván, hogy a polgári törvénykönyv nem alkalmazható sem kereskedelmi, sem pedig engedélyezett zálogházi ügyekre, hanem ezekre nézve saját rendszabályok léteznek. A kereskedelmi törvénykönyv bizonyos esetekben engedményeket tesz a kereskedőnek, midőn kölcsönököt, vagy előlegeket enged meg elhelyezett vagy utalványozott árukra, avagy épen zálogosításra.

De ezen engedmények annyi formaságtól, késleltetéstől, és költségtől voltak föltételezve, hogy a kereskedés gyors menetével és szabad mozgásával nem lehetett azokat összhangzatba hozni, és így a kereskedő nem használhatta azokat üzlete előmozdításául s legkevésbé hiteleszközzül. A törvény maga sem látszott ohajtani az engedmények igénybe vétetését, s nagyon is szigorú rendszabályai voltak azokra nézve. A kereskedés, ezt látván, még kevésbé kapott kedvet azokhoz, s csak ritkán és ellenszenvvel folyamodott hozzájuk.

Ezen ellenszenv és kedvezőtlen hangulat elenyésztetésére föl kellett szabadítani az árukat általában mindennemű akadályozó formaság, hátráltató lassuság, és minden elkerülhető költség alól végkép. Ez volt kitűzött föladata és végrehajtandó szándéka az 1858-ik évi május 28-iki törvénynek; ez volt gazdasági szempontja, ami minden ebbeli rendszabályából kitűnik.

Tény, hogy az ideiglenes kormány a közraktárak alkalmazását behozván Franciaországba, nagy lépéssel vitte előre az ügyet; azonban, ha némileg könnyített is a termelőn és kereskedőn, iparoson, de nem tudta, vagy nem merte végkép fölmenteni a terhek alól, és akadálytalanul tovább-adhatókká tenni a raktárakban levő árukat.

Eszerint sokkal több formassággal és költséggel járt az Angliából minden tökéletlenségével együtt átültetett új intézmény, hogysen a közönség előtt népszerűvé lehetett volna. Azonban a belátás, és a kereskedelem többrendbeli folszólalása a hibás törvény helyébe újat eszközöltek, melynek ágazatait és részleteit tanulmányozni föladatunk.

I. FEJEZET.

A docksok intézete.

Angliában mindenkinek joga van nyilvános raktárakat ott, ahol és amennyit akar, építtetni. A kormány ebbe semmi szin alatt nem avatkozik be, és azért fordulnak is elő néha szabálytalanságok, visszaélések, még ott is — Angliában, hol az erkölcsöknek legerősebb őre maga az általános szabadság. Franciaországban ellenben a közerkölcsök minden dologra nézve a kormánytól várják az ellenőrséget, fölügyeletet és biztosságot, és a magánosok közrakhelyei, nevük dacára is, magán dolognak tekintetnek. És a docksokat, azon általános érdekek fontosságánál fogva, melyeket magukban egyesítenek, a kormánynak valóban nyilvános intézetekül kell tekintenie, s föladata azoknak rendszerét megállapítani, szabályozni, minden műveletükre fölügyelni, s az egész intézményt ellenőrizni, mint akármely más nyilvános intézeteknél, melyek közé a docksokat a kereskedés fontos érdekei, melyeket képviselnek, föl is emelik. Azonkívül a vám, közvetlen adó és más járulékok, melyek itt előfordulnak, a kormánynak itteni hivatalos közbelépését majdnem naponként szükségessé teszik.

A nyilvános rakhelyek igazgatói egyebeken kívül azon joggal bírnak, hogy warrantokat állíthatnak ki, és azokat saját

hátiratozási jegyzőkönyveikbe bevezethetik. Ezen jognál fogva, közhivatalnokokként tekinthetők, kik, miként a közjegyzők, jogérvényes okmányokat bocsáthatnak ki, és így annyival inkább szükséges, hogy a közraktárak kormányi fölügyelet alatt álljanak.

Ezzel nem akarjuk azt értetni, hogy valamely kereskedőnek nincs joga áruit a kormány által nem engedélyezett magánraktárba elhelyezni, sem azt, hogy valamely magánraktár tulajdonosának nincs joga a kereskedő vagy gyáros készleteit elhelyezés végett átvenni; hanem csupán azt akarjuk kiemelni, hogy az ily magánraktárakba elhelyezett áruvagy terménykészletek nem részesülnek az 1858-ik évi május 28-án kelt törvény azon kedvezményében, miszerint mindaddig, míg a raktárban vannak, és fogyasztási forgalom alá nem kerülnek, adó- és vámmentesek, és hogy ezen magánraktárak tulajdonosainak nincs joguk oly értéktérítvényeket kiállítani, melyek hátiratozás útján tovább forgathatók, és leszámíthatók.

Ha valamely kereskedő elég meggondolatlan volna ily magánraktárból kelt értéktérítvényre pénzt előlegezni, azon veszélynek tenné ki magát, hogy bizonyos esetekben könnyen elveszthetné pénzét.

Az ily térítvény, habár az illető személyt kötelezi is, semmi nyilvános hatással nem bírhat, és semmi törvényes eljárás alapjául nem szolgálhat.

Például, egy kereskedő bevált egy ily magántermészeti értéktérítvényt, melyet hátiratolva egy harmadiknál leszámíttoltat; időközben azonban az áru tulajdonosa megbukik, áruai a hitelezők javára eladatnak, és a harmadik leszámíttolónak minden igénykeresete semmis, minthogy értéktelenné lett köteleztvényre adott pénzt; míg az állam kiváltsága és hitelesítése mellett önálló nyilvános raktárbeli térítvény leszámítható.

mítolója az előlegezett összeget és ennek kamatjait — mint majd alább látni fogjuk — még akkor is hiány nélkül fölveheti, ha az áruk tulajdonosa időközben megbuknék.

De mindamellett, hogy a docksok nyilvános intézetek, és kezelői is nyilvánosak: a törvény nem enged meg számukra semmi monopoliumot. Sőt ellenkezőleg, a törvény azt kívánja, hogy a kormány annyi ily intézetet engedélyezzen, amennyit a közszükség föntarthat, és hogy mindegyik intézet egyenlő kiváltságokban és jogokban részesüljön. Ha tehát tény az, miszerint az engedélyezett és a kormány fölügyelete alatt álló raktárak, hátiratilag elfogadható térítvényeket állíthatnak ki: tény az is, hogy minden oly raktár, amely a kívánt föltételeknek megfelelne, engedélyeztessék a kormány által, hogy warrantjait forgalomba hozhassa.

Ezen jognál fogva, melyet a törvény a közraktárak számára biztosít, szükséges, hogy a raktárak viszont meg bírjanak felelni azon kötelezettségnek, melyet elvállalnak.

Hogy azonban a közraktárakat igénybe vevő kereskedő, gyárnok, iparos vagy termelő, egészen biztosítva legyen: szükséges, hogy a nyilvános raktári engedélyért folyamodók annyi biztosítékot birjanak fölmutatni, amennyit az általuk megnyitandó üzlet megkíván, sőt szükséges, hogy annak üzletarányához mért biztosíték-összeget tegyenek le.

Minthogy a docksok ügynökségei nyers terményeket, gyártmányokat és árukat fogadnak fölügyeletök alá, szükséges, hogy minden termény- és árunemet külön helyezzenek el, ami nyilvános raktáraknál annyival inkább lehetséges, minthogy a közraktárak egymástól elválasztott osztályokkal építtetnek.

A docksok kezelői valóságos fölügyelői az itt elhelyezett tárgyoknak. A franciaországi, 1859-ik évi martius 12-én kelt törvény a kezelőket felelőssé teszi az itt elhelyezett áruk

fölügyelete és épentartása iránt, minthogy fizetett fölügyelők, és így kötelesek a rájuk bizott értékeknek gondjátviselni. Kötelesek a tulajdonosnak ugyanazon árut visszaadni, amelyet ő a docksokban elhelyezett, — nem pedig hasonértékűt vagy -természetűt.

De mindamellettt hogy a docksok kezelői a náluk letételezett árukért felelősek, ezen felelősség csak azon kárra terjed, amely hanyagságuk, gondatlanságuk vagy akármi, nekik betudható ok folytán következett be; ellenben a nekik be nem tudható véletlenségi esélyek (casus fortuitus major) által, vagy az áruk természetes megfogyása által keletkezett károkért nem lehetnek felelősek.

Hogy a docksok kezelői csakugyan minden tekintetben megfelelhessenek a kereskedő, iparos és termelő minden igényének és szükségének, mulhatlanul szükséges, hogy a kereskedelem, és hajózhatás minden műtétére föl legyenek jogosítva a vámhivatalokkal, biztosító társulatokkal, adóhivatalokkal, és különféle szállítmányi vállalatokkal való érintkezéseikben. És e jogot Franciaországban az 1859-ik évi mártius 12-iki törvény szerint meg is nyerték.

Most, miután a közraktárak kezelőinek föladatát ismerttettem, felsorolnom kellene azon műveleteket, melyekbe fognia tilos, minthogy az csak a kereskedelem és ipar hátrányával történhetnék, megingatván a docksok iránti általános bizalmat, s veszélyeztetvén az azokba elhelyezett áruk biztonságát.

Az idézett 1859. évi mártius 12-iki francia törvény néhány ily tilos esetet említ, nevezetesen:

1-ör. A kezelőknek sem közvetlenül sem közvetve, akár saját akár mások számadására kereskedelmi üzletbe, vállalatba bocsátkozniok nem szabad.

2-ör. Szállítási vállalatokkal nem szabad semmi oly szál-

lítási ügyletet kötniök, mely ugyanilynemű más ügyletek módjától eltérne.

3-or. Nem szabad senkit és semmit előnyben részesítenők, sem a raktárban elhelyezésre nézve, sem pedig az eladások körül; rakhelyeik és eladási termeik egyaránt igénybe vehetők mindenki által, ki azokat igénybe venni akarja. A díjakat szintén egyformán tartoznak szedni mindenkitől akárki részére való kedvezés nélkül. Tiltva van egyszersmind nekik: előleg adni értéktérítvényre. A törvény ugyan nem mondja ki e tilalmat nyíltan, de alattomban érti, minthogy a warrant-sokra való előleg-adhatást nem sorolja azon jogok közé, melyekkel őket fölsruházza.

Ily föltételek és annyi óvatosság mellett, ami Angliában talán túlzottnak is látszanék, de azért semmiféle önkényre és visszaélésre alkalmat nem ad, a közrakhelyek minden tekintetben megfelelhetnek a termelő, kereskedő és iparos kívánalmainak. Biztosíték, szilárd felelősség, tökéletes egyenlőség, s minden netaláni visszaélés elleni oltalom: elég kezességet nyújtanak arra nézve, hogy a termelő, kereskedő és iparos, az itt elhelyezett árukra nézve tökéletesen nyugodt legyen.

A törvény minden eszközzel fölsruházza a kormányt arra nézve, hogy a főnebbi előnyöket a termelés, kereskedelem, és ipar javára, ezeknek a docksokkal való érintkezéseikben érvényesíttesse, mert biztosíték letételére kötelezheti a folyamodókat, fölsőbbségileg fölügyel a kezelőkre, ellenőrzi az ügymenetet, netaláni visszaélések esetében az adott engedélyt visszaveheti; szóval, a kereskedelem érdekében a kormány a docksok üdvös intézménye körül minden visszaélést távol tarthat, — vagy ha mégis megtörtént, a folyton kezei közt lévő eszközök által jóvátétethet.

II. FEJEZET.

A warrantok. (Értéktérítvények.)

Ismételve ki kell itt emelnünk, hogy a docksok és warrantok intézménye a jelen században keletkezett angol intézmény, és nemcsak Angolországban, hanem Hollandiában, Franciaországban, az európai Hansa-városokban és az amerikai államokban, és legujabban több európai nagyvárosban is meghonosodott, és maiglan is nagy eredmények mellett alkalmazásban van.

Nem kell csodálkozni, hogy a főnebbieknél kevésbé kereskedő népek, s ezek közt a magyarok, nem honosíták még meg üzleteikre nézve.

Először tökéletesen ismerniök kell azt, és alapos megismerésüknek általánosnak kell lennie az egész kereskedelmi világban, mert az nem elég, hogy néhány kereskedő és iparos ismerje ezen nagy anyagi haszonnal bányászható tért, hanem szükséges, hogy mindenki tökéletes tájékozottsággal lépjen rá, és otthonossággal mozogjon rajta.

Ezen cél elérése szempontjából szükséges mindenekelőtt, hogy ezen intézménynek Angliábani alkalmazását és kezelését észleljük és tüzetesen tanulmányozzuk. Mindenesetre érdemes sőt szükséges meggyőződni az angolok és franciák ebbeli eljárásáról, mert akkor aztán könnyű lesz az intézményt egész terjedelmében Magyarországon meghonosítani, ami nemzetünk fogékonyságánál és az új intézménynek előre belátható roppant eredményeinél fogva nem lesz épen oly nehéz dolog ránk nézve, amint talán eddigi szokásainkból magyarázható lenne.

Midőn az angolok e század elején a warrantok intézmé-

nyét hazájukban megalapíták, leginkább két célt tartottak szem előtt: először a hitelnek legóhajtottabb és legszélsőbb határig való kiterjesztését, másodsor az eladás oly módját, mely által az áruk ép oly forgalmasakká tétessenek, mint maga a pénz.

Mihelyt a hajók kikötnek, és az áru a partokon levő, és a tolvajok ellen teljes biztosságot nyújtó közraktárakba elhelyeztetik, a nyilvános raktárak igazgatósága értéktérítvényt ad a tulajdonosnak, ki ezen értéktérítvény nyomán nemcsak hogy hitelt kap, de árukészletét el is adhatja. Ily uton az áru mindig kész érték gyanánt forgatható, mint-hogy minden áthelyezés nélkül akár eladás, akár az értéktérítvény leszámíttatása által, akadálytalan, s tetszés szerinti időre terjedhető forgalomba helyezhető.

Angliában a warrantra kapott kölcsönt nem tekintik zálogkölcsönnek. A kereskedő nem mindig azért adat magának warrantot, hogy kölcsönt kapjon rá, hanem hogy letegye bankárjánál, ki folyó-számlát nyit számára, mi által kereskedelmi műveleteit nemcsak hogy kettőztetheti, de végtelegig sokszorozhatja. Az angol kereskedők, miután warrantjaik folytán a bankárnál folyó-számlákban részesülnek, folyópénzzel tulajdonképen csak ritkán, s nagyon csekély mértékben dolgoznak a kereskedelmi műveletekben. Az angol kereskedő netaláni vételeit utalványnyal (chèque) fődözi, mely az illető bankárra szól, kinél a warrant vagy más kereskedelmi érték alapján nyílt folyó-számlával bir; és eladás esetében viszont a vevő bankárja által lesz kielégítve, szintén ily módon, vagy kívánatára — ha ugyan kivételesen ez a kívánsága — kész-pénzzel. A bankárok e szerint jelentékeny üzletet visznek a chèque-k kielégítésével, mi a folyó-számlákon történő átíratás illetőleg forgatmányozás utján nagyon könnyű.

Hogy az ügykezelés egyszerűsítésék, a bankárok egy nagy közös hivatalt tartanak, hol minden bankárháznak egyegy ügynöke vagy hivatalnoka van jelen; a begyült chéque-ek minden bankház részéről e hivatalba küldetnek, hol minden késedelem nélkül átíratnak, és a különböző bankházak vagy kereskedők közt, az itt fölmutatott chéque-ek által előtűnő követelési vagy tartozási különbségek ugyancsak a chéque-ek kicserélése vagy forgatmányozása útján azonnal kiegyenlítettnek.

A warrantsok eladásáról, s illetőleg a docksokba letéteményezett áruk nyilvános árveréséről szóló fejezetben meglátjuk, miként szoktak eljárni az angolok mindezen műveletek körül. E helyütt, hol csupán a warrantokról van szó, csak azt emeljük ki, hogy az áru eladása csupán az egyszerű értéktérítvény átruházása nyomán történik.

A dock-warrants-intézmény egy tökéletes befejezett rendszer, melynek minden egyes művelete egyegy nagy kereket képez, melyen ezen hatalmas gép forog. A warrantnak az áru eladására vagy elzálogosítására való használhatósága, valamint azon könnyűség, melylyel a folyó-számlák nyitását és az áruknek, vagy maguknak végnélküli forgathatóságát eszközlik, oly nagy horderejű vivmány és haladás, mely a váltóéval versenyezhet, és hatalmas kereskedelmi gépezetnek bizonyult be.

Egyes kereskedők és egész nemzetek, melyek és kik e gépezetet igénybe veszik, minden esetben előnyben vannak azok fölött, kik és melyek azt nem használják.

Nagyon csalatkoznak azok, kik azt hiszik, hogy két kereskedő egyforma anyagi hasznú eredménnyel működhetik, ha az egyik Párisból Londonba váltókkal és utalványokkal eszközli minden kereskedelmi műveletét, míg a másik

minden egyes ügylete alkalmával pénzkészleteit szállítatja oda és vissza.

Hasonló az arány a docksok, értéktérítvények, chéque-k, folyó-számlák, leszámítolások használata mellett, a készpénz-zeli dolgozással szemben.

Itt a fegyverek nem egyenlők; és azon kereskedő, aki ezen hatalmas eszközöket igénybe veszi, bizonyosan nem sokára diadalmasan túlszárnyalja azon versenytársát, a ki saját erejére támaszkodva, mellőzi a kor ezen hatalmas újításait.

Az előny bármely időben és bármely körülmények között félreismerhetlenül az elsőnek a részén marad.

Mert vajon, mit jelentenek docksok, warrantok, az áruk-nak áthelyezés és költség nélküli nagybani, és végtelenül eszközölhető eladhatása; mit jelentenek a folyó-számlák, chéque-ek, forgatmányozások, számla-kicserélések, melyeknél a készpénz csak a végkülönbségek töredékeinek kiegyenlítéséül használtatik? Mindezek jelentősége nagyfontosságú, s megtaláljuk magyarázatukat a tényekben — következőképen. Az angol kereskedő ismerve, és használva a forgalom e ruganyos eszközeit, telt marokkal és jobban fizetheti munká-sait, mint akármely nemzet kereskedője, gyárosa, vagy termelője, s mindamellet olcsóbban adhatja áruát mint az utóbbiak — és mindamellet nyeresége hasonlithatlanul tetemesebb mint amazoké! — Ime ez végső magyarázata azon intézmények hasznának, melyeknek e könyv szószólója.

És a főnebbi eredményt szintén érzik mindazon europai nemzetek, kik ez intézményeket elfogadták.

Az amerikaiak szintén átvették és meghonosíták a haladás ezen vivmányát, amint átvesznek mindent, ami az ember munkáját egyszerűsíti, vagy azt nagyobb-kisebb arányban tökéletesb voltával fölülmulja. Az amerikai alkalmazza a gé-

peket ahol csak lehet. Nem szereti a kézzeli dolgozást, nem azért, mintha röst és munkakerülő volna; egy nép, mely oly ernyedetlen tevékenységet fejt ki, s melynek jelszava: go head: nem lehet röst és munkakerülő; hanem az amerikai-
nak minden lépését két rugó mozgatja: gazdálkodás mindenben, és az ember méltóságának tisztelete.

Gazdálkodás az időben, times is money, gazdálkodás a munkában, és gazdálkodás az eljárásban. Tisztelve az emberi méltóságot meg nem engedheti, hogy az ember kézzel tegye azt amit egy géppel ép oly jól sőt jobban és gyorsabban megtehet. Alkalmaz is gépet majdnem mindenre és mindenütt. Géppel vágja az épület- és tüzi-fát; gép végzi az asztalos-, és ács munkák nagy részét; gép készíti a házépítéshez a téglát, ami a kő hiányában tömérdek emberi kezet igényelne; gép végzi az aratást és cséplést; gép készíti lábbeliét, gép varrja ruháit; gép vágja a marhát és végzi a hús beszósását stb. stb. Az élet mely foglalkozására nem alkalmaz az amerikai valami gépet?

Oly nép tehát, amely ily magas fokra vitte az ipar gyakorlatának egyszerűsítését, nem késlekedhetett elfogadni és alkalmazni azon haladási vívmányokat, mik a kereskedelmi műveletek egyszerűsítésének és jövedelmezőbbé tételének gépei, — annyival is inkább, minthogy az egész népesség foglalkozásának és tevékenységének legfőbb éltető eleme a kereskedés.

Mint említők, terjed a docksok és velök kapcsolatban levő intézmények alkalmazása egyre, mert a népek, belátva, hogy amint nagy különbség lehet két oly kereskedő üzletműködésének végeredményében, kik közül az egyik készpénzzel, a másik a docksok szüleményeivel, a warrantsokkal chéque-ekkel stb. dolgozik: szintén és múlhatlanul be kell

következni ez eredménynek a nemzetek közt is, melyek ott-honi, vagy egymással kereskedésükben, forgalmukban, docks-rendszert, warrantokat stb., vagy pusztán készpénzt alkalmaznak. — Ezen fölfogás vezérelte a francia törvényhozást, midőn az 1858. évi május 28-iki törvényt alkotta.

A törvény nem parancsolja ugyan a nevezett eszközök igénybe vételét; a törvény nem szólhat a kereskedelemhez és iparhoz, azaz a legszabadabb és legfüggetlenebb intézményhez kényszer hangján. Nem is mondja a kereskedőnek és iparosnak: „Docksaidnak és warrantaidnak kell lenni; áruidat így vagy amugy kell eladnod; bankárjaiddal csak folyószámlák, chéque-ek, forgatmányozások és számla-kiegyenlítések által lehet csak elintézned dolgaidat sat. sat.“

A törvény szabadon engedi működni a kereskedést és ipart, de azért a maga részéről megtesz mindent, amit ez irányban lehet és kell tennie.

Ezentúl a kereskedelmen és iparon a sor, megtenni mindent ami érdekeit előmozdithatná. A tér szabad, föl kell csak használni és el kell távolítani róla minden akadályt, göröngyöt, ami a teljesen szabad mozgásnak utját állja.

Az 1858-iki francia törvényhozás törvényerőre emelvén és alapjában körülírván a rendszert, nem tartotta szükségesnek azt minden részletében kicirkalmazni, s igen helyesen a gyakorlati kivitelnek hagyta fön a körülmények és tények által kívánandó berendezési módot, nem akarván netán előre bevágni rendelkezéseivel a jótétemények utját, melyeket az engedélyezett rendszer, de helyesen csak a gyakorlat és tapasztalás által vezethető rendszer hozhat.

Engedélyeztetvén a docksok, engedélyezetttek hátiratkozás utján forgatható térítvények és értéktérítvények kiállítására is, az utóbbiak a hitel, az előbbiek az áruk eladásának eszközölhetésére szolgálván címül.

A francia törvényhozás megfontolván, hogy ha e két nagyon különböző műveletre, az eladásra és előlegezésre, az illető nem birna csak egy jogcimmal, az történnék, hogy az egyetlen jogcím letéteményezése mellett az érték egy részeig kölcsönt vevén föl, nem birna semmi jogcimmal, melynek alapján az áru többi részének eladhatását eszközölhetné. E végből találta szükségesnek a törvényhozás a letéteményezőnek két jogcimet adni, egyiket az áru tulajdonjogának átruházására, másikat kölcsön eszközölhetésére.

Megállapittatván e két jogcím illetőleg okmány, miután rendeltetésük is meghatározott, szükséges volt a velük való eljárást a lehetőségig egyszerűsíteni és a felesleges szer-tartásosságtól megszabadítani.

Azelőtt szükséges volt valami becslésszerű actus, a letételezett áruk értékének napi árfolyam szerinti meghatározására. Az áru tulajdonjogának átruházhatása vagy előleg fölvétele-nek eszközölhetése végett, a hátíratozást be kellett iktatni a rakhelyi jegyzőkönyvbe. Kellett még egy előmutatóra szóló függelék, mely 1848. mart. 26-iki törvény 11. §. értelmében a térítvény tulajdonosát személyes joggal ruházta föl mind a kölcsönző, mind a hátíró irányában. Számtalan más formaság volt még szükséges mindezen üzleti lépések végrehajthatására.

Az 1858-ik évi május 26-kán kelt törvény föladatává tette mindezen alkalmatlanságot megszüntetni, elhárítani mindent, ami a kereskedelemnek szabad utjában akadály lehetne.

A becslést meg kellett szüntetni, minthogy a letéteményezőre nézve alkalmatlan és terhes volt, és az ügymenetet lassítván ugyszólván mindig hátrányosan hatott a műveletek végeredményére. Meg kellett szüntetni az áruk eladhatási értékének a napi árfolyam szerinti meghatározását is, mint-

hogy az folytonos változásnak van alávetve, sőt még tévedéseknek is. Elégségesnek találtatott, hogy az áruk értéke a letéteményező egyszerű bevallása alapján bejegyeztessék, szabadságára hagyatván a leendő új tulajdonosnak, hogy azok értékét, a letéteményező egyetértésével, egy hites alkusz által közelítőlegesen becsü végett fölvétesse, ami elégséges arra, hogy az áru nemének, mennyiségének, minőségének megnevezése mellett a térítvénybe iktattassék, hogy irányadóul szolgálhasson az előlegül fölvehető összeg mennyiségére nézve.

A két jogcím illetőleg okmány, mit a docksok kiszolgáltatnak, egyszerű hátírás útján átruházható. Hogy a hátírat bizonyos kelettel és hitelességgel bírjon, s hogy mind a kölcsönző, mind pedig netaláni más jogutódok érdekei is egyuttal biztosittassanak, a hátíratozás belajstromozása szükséges. A törvény követeli is, hogy a warrant első hátírata bejegyeztessék. Ennek azonban nem a hatóságnál, hanem egyszerűen a docksok igazgatóságánál kell történnie, minden költség és áthelyezés nélkül. El kell ismernünk, hogy ez szükséges, és semmi alkalmatlansággal sem jár az érdekeltekre nézve.

Alkalmatlan volt a régi eljárás azon kivánalma, miszerint nemcsak az első, hanem minden hátíratozást be kellett iktatni. Igen természetes, hogy az első hátíratnak beiktatva kell lennie, mert hitelesen megállapítja a biztosítékot, a többi hátíratozás már nem egyéb mint egyszerű forgatmányozás; eszerint ép oly kevésse kell bejegyeztetniök, mint a váltók forgatmányozásának.

Ép oly alkalmatlan volt az 1848. mart. 26-iki törvény azon rendelete, miszerint a térítvényhez még toldvány is kívántatott. Ezen függelék azon joggal ruházta föl a hátíratost, hogy tetszése szerint akár a kölcsönző vagy hátírók, akár pedig az áru irányában érvényesíthette igényét.

Ez által a letételező helyzete, a helyett hogy javult volna, még rosszabb lett; a helyett hogy szabadabban mozoghatott volna és hitelét tágasbíthatta volna, inkább korlátozva lett e tekintetben, s még áruai fölötti szabad rendelkezését is elveszté. A törvénynek tehát meg kellett szüntetni ezen rendelvényre szóló toldványt, valamint a kölcsönző és hátírók elleni személyes követelésjogot, ami csak akkor adható meg, ha a végleges eladás után a bejött összegből nem fődöztenék a tőke, kamat és költség.

Amint látható, a törvényhozásnak mindenben az volt szándéka, hogy a tért teljesen szabaddá tegye, és az eljárást egyszerűsítse. Ugyanezen szempont vezérlé a törvényhozást akkor is, midőn a közrakhelyekbe letéteményezett árukra nézve elrendelé, hogy azok csak a fogyasztásnak leendő átadatásukkor esnek a rendes vám és adó alá.

A warrantok kereskedelmi okmányok levén, szükségkép bélyegkötelesekké kellett azokat tenni, de csak azon esetre, ha hátíratozvák, mert csakis a hátíratozás teszi azokat kereskedelmi okmányokká. Ami a térítvényeket illeti, melyek a tulajdonjogot megállapítják, ezekre a megfelelő bélyeget a kiszolgáltatás előtt kell ráilleszteni. A bélyegilletéken kívül rendezni kellett a bejegyeztetés kérdését is; a köztörvény értelmében a térítvények 2% bélyeg alá lettek volna vonandók, ami fölöttéb terhes leendett, s majdnem végkép lehetetlenné tette volna a térítvényekeli műveleteket, miket — ellenkezőleg — a törvényhozásnak támogatni s kedvezményekkel elősegíteni volt szándéka; eszerint változhatlanul egy frankkal lettek csak terhelve. Azonban az értéktérítvények, a warrantok, nem tudni miért, nem kiváltásgoltattak oly mértékben mint a térítvények; ezek, mint a váltók, 100 franktól 50 centimes-mal terhelvék. Igaz, hogy a bejegyzésnek, s a 100 franktói 50 centimes-nak csak ak-

kor van helye, ha az érdeklettek nyilvános okmányokban akarják azokat fölhasználni, vagy pedig pörökben. Eszerint a kereskedés kétségkívül módot találанд fölöslegessé tenni a warrantok bejegyeztetését, ami nem leend nehéz föladat, miután a rendes törvénykezési formaságok alól különben is majdnem végkép ki vannak véve a warrantok.

A mondottakból kitünik, hogy a törvényhozás mindent elkövetett Franciaországban, hogy a docksok intézményét megszabadítsa minden nehézségtől, és hatáskörüket lehetőleg kiszélesítse. Önkényt következik, hogy eszerint a warrantoknak is megfelelő kedvezményben kell részesülniök, hogy hivatásuknak megfelelőhessenek, más szóval, hogy az általuk elérhető előnyök elérthessenek.

A törvényhozás szándékainak magva az volt, hogy az áru oly forgathatási képességet nyerjen, amelyet csak elérhet, részint hitel részint eladás által, s hogy e tekintetben úgy szólván egyenlő képességet nyerjen a készpénzzel. A hitelre vonatkozólag a törvényhozásnak három érdeket kellett oltalmaznia: 1-ör a kölcsönző érdekét; 2-or a kölcsönvevő érdekét, és 3-or a fogyasztók érdekét.

Oly hitelrendszer, amely ezen három érdek fölött örökösök, ha mindjárt nem is egészen tökéletes, legalább a tökéletesbülés útján van, főleg ha az érdeklettek által javasolt javítások létesítésére meg van a kellő képessége és jóakarata, miről az érdeklettek meggyőződven, bizonyára nem fognak késni időről időre előállni azon indítványokkal, miket a tapasztalás sugalt, a gyakorlat könnyűsége kíván, és a közérdek követel.

III. FEJEZET.

Az eladásról.

Az előbbeni fejezetből tökéletesen meggyőződhattünk, hogy minden kereskedelmi nemzet csak azon törekedett, hogy áruát szabaddá illetőleg annyira forgathatóvá tegye, hogy a készpénz és áru között nagyon csekély, vagy épen semmi különbség ne legyen, és ezen szempontból kiindulva, az árut két fődologgal kellett ellátnia: hitellel és eladási könnyűséggel. A hitelre nézve a warrantok minden megkívántató tulajdonnal bírnak, s e tekintetben nagyon kevés kívánni való van hátra a törvényhozástól. Nézzük mostmár, vajon az eladásokra nézve is úgy intézkedett-e a francia törvényhozás, hogy föltétlenül helyeselhessük intézkedéseit?

Az áru legfőbb rendeltetése, végcélja, a fogyasztás; az eszköz, mely által ide eljut: az eladás. Az eladás tehát azon legelső pillanatra szembetűnő eszköz, mely az árut folyóvá teszi, és azért az eladást föl kell szabadítani minden formáság s minden nehézség alól, mi akadálytalan szabad folyásában gátolhatná. Kétséget nem szenved, hogy roppant előnyös, ha az áru már akkor, amig csak nyers termény még, hiteleszközzül szolgál. Az árunak legelső nyers állapotától fogva egész fölgyártásáig, kikészített állapotáig, munkabevételétől végrendeltetéseig, a fölhasználásnak való átadásáig: a hitel terén ép oly nagy szerepet kell játszania, mint magának a hitelnek, mert ő az igazi érték tulajdonképen, s bankjegy, váltó stb. csak annak névleges képviselői. De azért sohasem szabad elfelejteni, hogy ezen szerep csak ideigle-

nes, és az árunak főrendeltetése az eladás, melyre a kereskedelem főfigyelmét irányozza.

Az 1848-iki ideiglenes kormány a docksokat behozván, nem tehetett semmit az áruk eladására és fogyasztására nézve, a tőkepénzeseknek a politikai eseményekből keletkezett tartózkodásával szemben; hanem igenis segíthetett a termelők és gyárosok, iparosok, hitelének föntartására, kiknek összehalmozott áruik összehalmozva heverték, heverésük közben értéküket kamatjaik erejéig folyton fogyaszták, de mindamellet némi realis értékkel csak birtak. Az ideiglenes kormány tehát azon igyekezett, hogy legalább hitelt szerezzen az áruknak; s ennek folytán a tőkepénzeseknek, kiknek tőkéit a bizalmatlanság visszatartotta, intézkedéseivel tökéletes biztosítékot nyújtott. Az 1858-ik évi május 28-iki törvény már tágasabb téren mozgott, és a hitel mellett az eladás könnyiségének előmozdítását is szem előtt tartotta. Nem tagadható ugyan, hogy ezen törvény is sokkal félénkebb volt az eladás, mint a hitel körüli intézkedéseiben, de azért be kell vallani, hogy a vonatkozó törvénycikknek megvan az a jó oldala, hogy tért enged azon javításoknak, amelyek a gyakorlat folytán időnkint szükségeknek bizonyítanak. Ezen javítások fölterjesztések által eszközölhetők ki, és így a törvényhozás már azért is dicsérendő, mivel a docksok igazgatóságának módot nyújtott a rendszer és a közönség javára hasznosoknak bizonyulandó intézkedés-javítások iránt sikeres javaslatokat tehetni.

A nevezett törvény létrejötte előtt az áru ugyyszólván forgathatlan volt. A sok formaság, a tetemes költség, és a lassúság, melylyel az eladások eszközöltettek, az árut kivetkőztették kereskedelmi jellegéből, és e téren ritkává is tették.

A többször idézett 1858-iki törvény azon igyekezett, hogy az áruknak nagybani, sokszoros, és nyilvános eladását könnyüvé, gyorsá és olcsóvá tegye, miáltal a francia keres-

kedést ép azon kedvezményekben részesíté, amelyet Anglia, Hollandia, és a szomszéd Hanza-városok már élveztek. *)

Régezte például az áruknak nagyban történő elárverezéséhez valóságos kereskedelmi törvényszéki engedély, vagy ítélet kivántatott, és a legszerencsésebb esetben is ezen engedély csak bizonyos árunemekre szorítkozott. Ezenkívül nyilvános biztosoknak kellett közbenjárni, meghatározott ugyan, de tetemes díjak mellett. A bejegyeztetés nagy pénzbe került, és az eladás csak 2000 frankot érő árukra terjedhetett.

Az 1858. évi törvény mindezt megszünteté. Többé nem kivántatik hatósági engedély ; a nyilvános biztosokat, közönseges ügynökök vagy alkuszok helyettesítik, s pedig nagyon csekély díjért. A bejegyzések költsége majdnem semmi. Az eladás 500 franknyi értékre is történhetik, és így látható, hogy az újabb törvény e tekintetben már sokat tett, de még nem mindent.

Amint főnebb már említők, az árunak legfőbb rendeltetése a fogyasztás ; a fogyasztás első kelléke pedig az áru olcsósága. Az olcsóságot mindenesetre nagy mérvben előmozdítaná az, ha a fogyasztó szükségleteit magától a termelőtől, vagy a gyárostól vehetné, ami azonban lehetetlen, mert míg a gyárosok összpontosulvák, egyesülvék, a fogyasztók az ország, a világrész, s az egész földgömb minden pontjára szétszóróvák. A gyáros és fogyasztó között tehát egy közvetítő kivántatik, aki a kész terményt vagy árut az előbbitől az utóbbinak megszerzi, anélkül, hogy ez a termelővel kénytelenítettnek érintkezni. Ezen közvetítő, a kereskedelem, — amely a gyárosnak épen oly nagy szolgálatot tesz, midőn áruit megveszi, mint a fogyasztónak, midőn szükségleteit neki megszerezi.

*) (Idézet az illető bizottmány jelentéséből a törvényhozó testületben.)

Ezen szolgálatért a fogyasztó szívesen megjutalmazza a kereskedelmet, azaz szívesen fizet valamivel többet, mint a gyárosnak kellett volna fizetnie.

Mindamellet a fogyasztó még nyer, mert neki bizonyára több költségbe került volna saját számára való szükségleteit a meglehet távol eső gyárostól megszereznie, mint a kereskedőnek, ki egyszerre ezer vagy több ember számára való szükségletet vevén, költsége aránytalanul kevesebb.

Be van tehát bizonyítva, hogy a termelő és fogyasztó közé még egy közvetítő szükségeltetik.

Minél nagyobb térre terjed ki azonban ily egyetlen közvetítő működése, annál könnyebb lehet a visszaélés az áru rovására, mit a fogyasztónak kellene megfizetnie. Legjobb tehát, ha ezen közvetítésre többen vállalkoznak, az úgynevezett kis vagy részletkereskedők, kik csak úgy versenyezhetnek egymással igazán, előnyösen, és a fogyasztók javára, ha áruikat az első forrásból, t. i. a gyárosoktól, az áruknak a docksoknál nagyban történő árverezése által nyújtott kedvezmények közt vásárolhatják.

Az 1858-iki törvény ezen nyilvános eladást megengedé ugyan, de bizonyos árunemekre nézve kivételt tesz. És miért e kivétel, mely leginkább a kézműipart korlátozza?

A törvényhozás azzal indokolja eljárását, hogy a kézműárúknak hirtelen történhető árcsökkenése, nemcsak egy egész osztályt, hanem ezer meg ezer munkást is zavarba hozna, és így emberbaráti szempontból bizonyos árukat ki kell zárni a nyilvános eladásból.

Nézzük most már mennyiben van igaza a törvényhozásnak.

A docksokban mindennemű áruk elhelyezhetők, legyenek azok bel- vagy külföldiek, vámmentesék, vagy vámterhesek. Mindennemű áru, amely a docksokban van beraktározva,

szabadon eladható, akár kézzől kézre, akár árverés útján, részletekként vagy egészben. A törvényhozás nem akarta semmi kényszer kiszabásával megfosztani az áru tulajdonosát és vevőjét, szóval a kereskedelmet szabad mozgásának — ami főeleme — legkevesebb részétől sem. Összehasonlítva mármost a szabadkézből, vagy a nyilvános árverés útján történő eladást, melyiknek körülményeiben találunk több biztosítékot az eladás igazságosságára nézve? Az előbbiben-e, mely két magánszemély közt, vagy az utóbbiában, mely a törvény alkotta rendszabályok fölügyelete, és a közönség nyílt szemlélése előtt megy végbe?

Mi haszna lehet az iparosra vagy gyárosra nézve a szabad kézből való eladásnak? Ilyenkor vagy a kényszerűség, vagy a vevő kedve szabja ki ugyyszólván számára az árt. Míg a nyilvános árveréseknél a lehető legjobb árt alapítja meg áruira nézve a vevők versenye, melyben kétségkívül föltétlenül megnyughatik. De másrészt meg, midőn a törvényhozás némely kézipar-tárgyakat, irántuk való jóakaratu elgondolkodásból a nyilvános árverésekből kizárt, épen azon szándéka ellen tett, miszerint minden árunak minél nagyobb és szabadabb forgalmat akar szerezni. De hol érhető ez el inkább, mint a docksok nyilvános árveréseinél, hol a vevők egymással versenyeznek. Egyébiránt elmondott ellenvetéseinket fölslegessé tette már a megkötött angol-francia kereskedelmi szerződés, mely a többek közt azon árukra nézve is megszüntette a tilalmat, melyeket érdeklőleg fölszólaltunk.

A francia állapotokra nézve tehát, ha „eső után köpönyeg“-nek tünnek is föl főnebbi soraink, de semmiesetre sem azok ránk nézve, hol még minden kzedetleges tájékozásra szolgáló szót el kell mondani.

Sommázva mármost azon előnyöket és hasznos eredményeket, melyek a docksoknál történő nyilvános eladásnak

kifolyása, következőket mondhatjuk. A nyilvános eladások hasznát hajtának:

1-ör az eladóknak, kik áruikat a vevők nagy versenye mellett, és így a lehető legjobb föltételek alatt bocsáthatják áruba;

2-or a vevőknek, kik az árukat az első forrásból kapván, a közvetítés nagy költségeit nem kénytelenek viselni;

3-or a fogyasztóknak, kik szükségleteiket jobban és olcsóbban fődözhetik, mivel a kereskedő, kitől vásárlanak, az első és olesó forrásból meritett.

Mi következik ebből? az, hogy az áruk olcsóbbak lesznek, és a kereskedésekben szabott árak lesznek, mi által a közönség sokat nyer, mert ahol alkudni lehet, ott a csalás elkerülhetlen.

Ez ugyan a szabott áraknál is megtörténhetik, de minekutána a nyilvános eladások által a nagy közönség is megtudhatja némely áru uralkodó árát, annyi szakismeretet fog magának szerezni, hogy a kereskedő többé nem gyakorolhat fölötte önkényt. Minden kereskedő a vételhez képest megállapítja az árt, mely minden tárgyon látható lesz, és a vevő azonnal tájékozhatja magát. Ez nemcsak a nagy közönségre nézve előnyös, hanem magukra a kis-kereskedőkre nézve is, mert üzletök bizonyos rendszert ölt magára. A docksok és az azokban eszközlött nyilvános eladások által még azon nagyhorderejű cél is el lesz érve, hogy az árukkal való csalás, mely a magánraktárookban oly gyakran előfordúl, elenyészik, és ez által a kereskedelmi becsület nagyon sokat nyer.

Az eladás azonban megtörténhetik mindamellert szabad kézből is, ha a tulajdonos jónak látja.

Nagy előny az ily eladásoknál, hogy az árut nem szükséges azonnal áthelyezni. A vevő mint új tulajdonos átveszi

a tulajdonjogi térítvényt, és minden áthelyezés nélkül újra eladhatja, vagy addig hagyja a docksokban, amíg neki tetszik.

Ime rövid kivonatban amaz előnyök, miket a nyilvános eladások nyújtanak az eladónak épen úgy mint a vevőnek, s melyeknek elérése a francia törvényhozás szándékában volt, következő végeredmény fölmutatásával: az áru teljesen független tevékenységi s forgalmi szabadsága, és minél olcsóbb árak a fogyasztás könnyítése és sokszorozása végett.

HARMADIK RÉSZ.

Törvényhozási okmányok.

I. FEJEZET.

A rakhelyekről.

A közraktárak (docksok, magasins généraux) szülő-anya a rakhelyek (entrepots). A docksokra térve, a kiadott törvény legkevésbé sem háttérbe szorítása a rakhelyekre nézve főnállott törvényeknek, hanem ezeknek kiszélesbítése. Eszerint a rakhelyekre nézve főnállott törvény marad ami volt, s továbbra is szabályozza a kereskedésnek a vámhivatallali viszonyait. Szükséges tehát mindenek előtt ismerni a rakhelyekre szóló törvényeket, de csak fővonalaiban tájékozás végett. A tárgy eléggé fontos arra, hogy kimerítőleg szóljak róla, azonban kitérőtől térnék el, ha nagyobb mérvben foglalkoznám a helyütt vele, mintsem amennyiben tárgyamhoz épen szükséges.

A rakhelyekbe (entrepot) oly külföldi termények, vagy áruk rakatnak le, melyek ismét kivitelre vagy átvitelre szánvák, vagy csak később lesznek átadandók a fogyasztásnak. A tulajdonosok itt csak akkor fizetnek vámot, ha az árut a fogyasztásnak adják át, ezenkívül pedig csak a raktári illetményt fizetik.

Minden kereskedő, vagy gyárnok ismeri a vámot.

A nemzeti érdekek megóvása szempontjából, a vámhatóság némely külföldi gyártmány behozatalát megtiltja, míg viszont másokat csak tetemes vámilletemény mellett enged behozni. Ezen vám gyakran jelentékeny összegre megy, és a kereskedőre nézve sokszor igen terhes lehet, minthogy pénze a behozandó gyártmányban fekszik, mit csak huzamosabb idő alatt lehet értékesítenie. E vám alól csak úgy menekülhet a kereskedő, ha áruját ismét kiviszi, aminek ismét kellemetlen oldala van, minthogy az tüzet menetét lassítja, az áru forgalmát késlelteti.

A rakhelyek célja ezen kellemetlenségeket megszüntetni, és a vámot a kereskedelemmel viszonyítani. A rakhelyek közvetítése mellett a vám fölmenthette a kereskedelmet az előleges vámfizetések alól. Most a vámfizetés csak akkor történik, midőn az áru átadatik a fogyasztásnak, amikor a tulajdonos már abban a helyzetben van, hogy belefektetett pénzét visszakapja. Ha azonban az árukészlet nem adatik át a belfogyasztásnak, hanem ismét kivitelre van szánva, a vámfizetés egészen elmarad.

Vannak valódi rakhelyek és képzeletiek. Az elsők közt megkülönböztetik a városokban levőket, a tilalom alatt levőket, és a különös rakhelyeket. Igen messze vezetne, ha ehelyütt részletezni akarnám a különböző rakhelyeket szabályozó törvényeket, ami maga külön nagy füzetet tenne ki; csak — mint említém — a tárgyam határozottabb megvilágosítására szükséges főbb cikkelyekre szoritkozom.

A rakhelyekre vonatkozó törvények Franciaországban a következők:

1791. aug. 22. rendelet.

1832. februar 9. és 27. rendelet.

1818. jan. 9. rendelet.

1821. aug. 23. rendelet.

1822. febr. 15. rendelet.

1822. jul. 17. „

1826. máj. 23. „

1832. mart. 1. „

1839. jul. 23. „

Ezen törvények értelmében a valódi rakhelyek nyilvános raktárak, melyek a vámhatóság és a kereskedelem ellenőrzése alatt állanak fön. Minden ily raktár két zár alatt áll, Az egyik kulcs a vámügynöknél, a másik pedig egy kereskedelmi ügynöknél van, és ezen két ügynök tudta nélkül az áru nem jöhet ki a raktárból.

A rakhelyek csak különös engedély mellett keletkezhetnek, és pedig azon föltétellel, hogy egyetlen épületben egyesített, alkalmas és biztos raktárakat kötelesek nyújtani a kereskedelemnek. A kereskedő köteles írásban bejelenteni a vámhatóságnak elhelyezendő áruinak súlyát és értékét, valamint a csomagok, hordók, vagy ládák számát. A vámhatóság a történt elfogadás után, felelős az elhelyezett áruknak a vámhivatali ügynök cselekedete, vagy mulasztása folytán keletkezett károsulásaért, megfogyásáért vagy elvesztéért.

A kereskedő az elhelyezett árut másra is átruházhatja, de ez esetben szükséges az új tulajdonost bejelenteni, és a beiktatás által a vámhatóság irányában minden kötelességét erre átruházni. Ha a kereskedő más rakhelyet ohajt elhelyezett áru számára, némi formaságoknak kell magát alávetnie, mind a régi, mind az új rakhely irányában. E formaságokat külön ministeri kibocsátványok és vámigazgatósági rendeletek határozzák meg.

Az elhelyezett áruk legfőlebb három évig lehetnek a rakhelyben. Ezen idő letelte után joga van a vámhatóságnak az árut eladatni, és a bevett pénzből a vámra és a raktárdijra nézve, kielégítést eszközölni.

A rakhelybe adott áruknak azon kiváltságuk van, miszerint mind addig vámmentesek, amíg a fogyasztásnak át nem adatnak, sőt még akkor is, ha kellő időben kivitetnek.

Ha valamely kereskedő áruit ki akarja venni a rakhelyből, ép oly írásbeli jelentést kell írnia, mint midőn azokat beadta; e jelentés bejegyeztetése után, a vámigazgatóság kiadatja kiviteli engedélyt.

A valódi rakhelyeken kívül, amilyenek a főnebbiek, vannak még kivételesek melyek csak bizonyos árucikkek fölvételére szolgálnak, és végre képzeleti rakhelyek (entrepôt fictif) amelyek az áruk tulajdonosának saját raktáraiban is létezhetnek.

Igen természetes, hogy mindegyiknek külön-külön törvénye van, és külön külön eljárásnak van alávetve.

A tiltott áruk sohasem jöhetnek képzeleti rakhelyre. Ide vonatkozó törvények határozzák meg azon árunemeket, melyek itt elhelyezhetők.

Az ily képzeleti rakhelyekre nézve 1-ör jelentést kell tenni a vámhatóságokhoz az áruk tartalmazására szolgáló raktárak alkalmas és biztos voltáról; 2-or alá kell magát vetni a illetőnek, hogy minden vizsgálat alkalmával ugyanazon minőséget és mennyiséget fogja előmutatni, és 3-or cautiót kell letennie a végett, hogy az itt beraktározott árukat ismét külföldre viszi, vagy pedig azon esetre, ha a fogyasztásnak fogná átadni, megfizeti a vámot.

A vámügynökök minden áruból mustrát vehetnek, és mindennemű kirakodás csak jelenlétükben történhetik meg. Minden három hónap leteltével megvizsgálhatják a rakhelyet, melynek idő-tartamát a törvény által szabott egy évi határidőn túl is meghosszabíthatják. Az árutulajdonos, letett biztosítékával egyetemlegesen felelős a vámok lefizetésére nézve,

melyek a törvény által szabott, vagy meghosszabított határidő leteltével, az áruk kivitele előtt lefizetendők.

Mindazon jogokat, melyekkel a különböző rakhelyek bírtak, a dockok egyesítve birják — eszerint a képzeleti rakhelyek jogait is.

II. FEJEZET.

A közraktárak megalapítása.

I. Az ideiglenes kormánynak 1848. évi martius 21-én kelt rendelete.

1-ső cikkely. A közrakhelyek Párisban és minden oly városban engedélyeztetnek, amelyben szükség van rájuk. A közraktárakban a kereskedők és iparosok nyers terményeket, árukat és saját gyártmányaikat elhelyezhetik.

2-ik cikkely. Ily raktárak azon esetben, ha kereskedők kívánják, a kormány által is alakíttatnak.

3-ik cikkely. Azon kereskedők, vagy egyáltalán árutulajdonosok, kik ezen raktárakat igénybe veszik, a beraktárolt áruk fejében térítvényt kapnak, mely ellesz látva a) a köztársaság pecsétjével, b) a raktárigazgatóság pecsétjével. Ezen térítvény hátirat által forgatható is. Az ily átruházásnak díja 1 franc 10 c.-nél több nem lehet.

4-ik cikkely. Ezen raktárak az állam fölügyelete alatt állanak.

5-ik cikkely. A régebbi törvények, amennyiben a jelen rendeletekkel ellenkeznének, alkalmazáson kívül helyezettnek.

6-ik cikkely. A pénzügyi, kereskedelmi és belügyi ministerek, valamint Párisnak polgármestere, meg vannak bizva jelen rendelet végrehajtásával.

II. Ministeri rendelet 1848. évi május 26-káról.

1-ső cikkely. A kereskedők és iparosok minden nyers terményöket és gyártmányokat elhelyezhetik a martius 21-én kelt rendelet értelmében alakított közraktárakban, ha t. i. alávetik magukat az erre vonatkozó rendszabályoknak. Ez intézmény egy pénzügyministeri kiküldött fölügyelete alatt áll.

2-ik cikkely. A beraktárolandó áruknak jegyzékbe kell foglaltatniok, s oly minőségűeknek kell lenniök, hogy el lehessen azokat adni. Az áruk tűz ellen biztosítva lesznek.

3-ik cikkely. A letételezett áruk be lesznek iktatva egy külön jegyzőkönyvbe, mely a raktári sor-számát, a tulajdonos nevét és lakását, valamint az áru minőségét és mennyiségét tartalmazza.

4-ik cikkely. A becslések kereskedelmi ügynökök, vagy becslőbiztosok által történnek, a helybenhagyott becsár jegyzőkönyvbe iktattatik. A közbenjáró hivatalnok dija 3 frank.

5-ik cikkely. A letételező térítvényt kap az elhelyezett áruknál. Ezen térítvény a letételező nevét, lakhelyét, az áru minőségét, és mennyiségét, valamint a raktári sor-számot tartalmazza; nemkülönbén az áru becsértékét és a vám — ugyszintén más költségek összegét. A letételező kívánatára az elhelyezett áruk részekre osztható, melyekről külön térítvények adatnak.

6-ik cikkely. A térítvények hátratilag átruházhatók. A raktárigazgatóság köteles minden új tulajdonos kívánatára az árukészletet megmutatni, ha a térítvény előmutattatik.

7-ik cikkely. Mindenki, aki térítvényre kölcsönt ad, a kölcsönzött összeg erejéig a letételezett áruk tulajdonosa lesz — jelzálogilag; e körülmény a dockok igazgatóságánál bejegyzetik, s netaláni átruházás esetében a térítvényre hátratilag rávezettetik.

8-ik cikkely. A leszámítoló bankok a térítvényekhez még rendeletre szóló toldalékot is függeszthetnek, mely az adott kölcsön mennyiségét tartalmazza, és 90 napnál hosszabb időtartamra nem terjedhet.

9-ik cikkely. A francia bank és fiókjai a térítvényeket még egy harmadik aláírással láthatják el.

10-ik cikkely. A kölcsönző mindig a térítvény birtokába léphet, ha az előmutatónak megtéríti az előleget. A későbbi kamatokra nézve egész a kölcsönösszeg beváltási napjáig, 10 napi kamatot leszámítva, a forgatmányost terheli kötelezettség.

11-ik cikkely. Nemfizetés esetében az utolsó forgatmányosnak fönmarad viszkereseti joga az első hátírók, illetőleg a kölcsönző ellenében vagy a letéteményezett áruk irányában. Az utóbbiakra nézve elég a térítvény ovatoltatása, melynek folytán a kereskedelmi hatóság elrendeli az áruk eladatását.

III. A nemzetgyűlés rendelete 1848. évi aug. 23-káról.

1-ső cikkely. Mindenki, aki az utolsó martius 21. és 26-iki kibocsájtványok alapján kölcsönöket ad, vagy adni fog, a közraktárakban elhelyezett árukra a kölcsönzött összeg erejéig valóságos zálogjogot nyer azon térítvény által, mely rendeletére kiállíttatik, valamint az által is, hogy az átruházás jegyzőkönyvileg történik meg. — A térítvény-kiállításért, valamint a bejegyzésért 1 frank fizetendő.

2. cikkely. Nemfizetés esetében, az új hitelezőnek vagyis az átruházott térítvényt előmutató legutolsó hátíratosnak jogkeresete fönáll mind a kölcsönző, mind az előző hátíratosok, mind az áru irányában. Ez utolsó esetben a kereskedelmi törvényszék elnöke az óvatolás előmutatására, az áru elárvereztetését elrendeli. A leszámítolási bankok és a garantírozott fiókbankok, az 1848. évi martius 24-iki törvény 9-ik cikkelye

értelmét mindenkor alkalmazhatják nem csupán az árura de más zálogként nyújtott értékre nézve is.

3. cikkely. A jelenlegi rendelet nem akadályozza az 1848. évi martius 26-kán kelt ministeri rendelet fogamatba vételét.

III. FEJEZET.

Az 1858. évi május 28-iki törvény.

I. A közraktárakban elhelyezett áruk eladatását illető törvény.

1-ső cikkely. Az 1848. évi martius 21-iki rendelet értelmében keletkezett közrakhelyek, valamint azok, amelyek jövőben keletkezni fognak, fölvehetnek minden nyers terményt, árut és mindennemű gyártmányt, amit a gyárosok vagy kereskedők letéteményeznek. Ezen közraktárak nyilván tartatnak és a kereskedelmi kamra közvetítése által a kormány fölügyelete alatt állanak. A tulajdonosoknak kiadandó térítvények az illetők nevét, foglalkozását és lakását tartalmazza, valamint a letételezett áruk minőségét és értékét is.

2. cikkely. Minden térítvényhez záloglevél van függesztve warrant (értéktérítvény) név alatt, amely ugyanazt tartalmazza mit a térítvény.

3. cikkely. A térítvény és warrant együttesen vagy külön-külön hátirat által átruházhatók.

4. cikkely. A warrant hátirata, ha a térítvénytől el van különítve, az áru elzálogosítását képezi, a warrant birtokosának javára. A térítvény hátirata följogosítja az új birtokost az áruval rendelkezni és a warrant birtokosát kielégíteni, vagy az eladott árukból kielégíttetni.

5. cikkely. Az együttesen vagy külön-külön átruházott

térítvény és warrant hátiratának keltezve kell lennie. Az elkülönített warrant hátiratának még ezenkívül a kölcsönzött összeget és a kamatok mennyiségét, valamint a lejárat napját, nemkülönbben a hitelező nevét, foglalkozását és lakhelyét kell tartalmaznia. Az első, kire a warrant átruháztatik, köteles a warrant hátiratoztatását a dockok hivatalánál belajstromoztatni; e belajstromozás a warantra rávezettetik.

6. cikkely. Az elkülönített térítvény előmutatója még a kitelt idő előtt is kielégítheti a warrant birtokosát. Azon esetben, ha a térítvény birtokosa a warrant birtokosával nem tudna megegyezni az utolsó által nyújtott kölcsönre és a kamatokra nézve, ez bejelenti az ügyet a közraktárak igazgatóságánál, mely átvevén a warrant tulajdonosát illető összeget a költségekkel együtt, saját felelősségére az árut fölszabadítja.

7. cikkely. Nemfizetés esetében az elkülönített warrant tulajdonosa az óvatolás után egy héttel az áruk nyilvános elárvereltetését, minden törvényhatóság közbenjárása nélkül eszközölheti — és pedig az 1858-ik évi május 28-kán kelt törvény értelmében főnálló formák alatt, és a nyilvános ügynökök által.

8. cikkely. A hitelező követelésére nézve kielégíttetik minden hatósági közbenjárás nélkül, és minden másnemű hitelezőket minden jogban megelőzve — föltétlenül tüzetvén ki, hogy 1-szor eleget tegyen az illető árukat terhelő vám- és adókötelezettségnek; 2-szor hogy a raktári, őrzési és más költségeket, melyek az elhelyezett áruk érdekében tetettek, megtérítse. Ha a térítvény birtokosa az áruk eladásakor nem jelentkezik, a warrant tulajdonosát illető összegben fölül maradandó fölösleg a dockok igazgatóságának adatik át, összhangzólag a 6-ik cikkelylyel.

9. cikkely. A warrant-tulajdonosnak csak akkor van viszkeresete az adós és hátírók irányában, ha az árura nézve

megettette a behajtásilépést, és ez nem lett kielégítő eredményű. A kereskedelmi törvénykönyv 165-ik és következő cikkelyei által meghatározott lépések, az adós és a hátíró ellen csak akkor foganatisítandó, ha az áruk eladása már megtörtént.

A warrant tulajdonosa mindenesetre elveszti vizskereseti jogát a hátíratosok ellen, ha az eladást nem eszközli ugyanazon hónapban, melyben az óvatolás megtörtént.

10. cikkely. A térítvény és értéktérítvény (warrant) tulajdonosai netaláni tűz vagy más kár esetében a biztosított összegre nézve, melyet valamely biztosító társulat fizet, ép azon joggal birnak, mint magára az árura nézve.

11. cikkely. A nyilvános hitelintézetek a warrantokat mint kereskedelmi értékpapírt elfogadhatják, ha mindjárt hiányzanék is egy azon aláírásokból, melyeket alapszabályaik szükségeseznek tartanak.

12. cikkely. Aki egy warrantot vagy térítvényt elveszít, tulajdonjogának kellő kimutatása és igazolása, és biztosíték letétele mellett, ha térítvényről van szó, másolatot kaphat; ha pedig értéktérítvény van szóban, a biztosított előlegezési összeget kaphatja meg.

13. cikkely. A térítvényeknek meg kell bélyegeztetniök. Bejegyeztetési díjuk 1 frankba van megállapítva. A térítvényektől elkülönítve hátíratozott értéktérítvényekre alkalmazhatók következő törvények: 1850. jun. 5. 1. cikk., 22. 2. §. 69. 6. sz. Valamely meg nem bélyegzett, vagy bélyegzésre be nem mutatott térítvénytől külön hátíratozott értéktérítvény hátíratoztatása, a raktári jegyzőkönyvbe nem lehet beiktatva, különben a beiktatott értékig a raktárigazgatóság felelős a bélyegért. A raktári iktatók kötelesek ezt kijelenteni a jelentkezőknek, és pedig a köztársasági törvény VII. évi 54. cikkelye értelmében.

14. cikkely. Külön rendelet meg fogja határozni a módot, mely szerint jelen törvény végrehajtandó.

15. cikkely. Ezen törvény megszünteti az 1848. évi martius 21-iki törvényt, az ugyanezen évi martius 26-iki rendeletet, és az 1848. évi augustus 23-iki kibocsátvány azon részét, mely a jelen törvénnyel ellenkezik.

II. Az áruk nagybani nyilvános eladásáról szóló törvény.

1. cikkely. Az áruknak nagyban történő nyilvános eladása a többet ígérőknek, az alkuszok főnökének közbenjárása mellett, kereskedelmi törvényszéki engedély nélkül történhetik meg, és pedig az ezen törvényhez csatolt táblázat szerint. Ezen táblázat általában vagy a szükséghez képest egyes városokra nézve módosítható, — az illető kereskedelmi hatóságoknak teendő előleges jelentés folytán.

2. cikkely. Oly helyen, hol kereskedelmi törvényszék vagy hatóság létezik, az alkuszok a jelen törvény által engedélyezett eladásokban a nevezett hatóság területén közbenjárhatnak. Az alkuszok a köztársaság VII. évéről szóló ötödik havi törvénynek vannak alávetve eljárásukra nézve.

3. cikkely. Az alkuszok közbenjárásáért eső díjak a kereskedelmi ügyérség által meg vannak határozva; de semmi esetre sem alkalmazható azon díjazás, mely a szabad kézből eszközlött eladásoknál van szokásban.

4. cikkely. A nyilvános eladások bejegyeztetési díja, minden 100 frank után 10 centimes.

5. cikkely. Az eladásnál keletkezhető pörkérdések a kereskedelmi hatóság illetékességéhez tartoznak.

6. cikkely. Az eladások az e végre engedélyezett helyiségekben történnek.

7. cikkely. A közhatóság rendszabálya meghatározza azon módot, mely szerint a jelen törvény végrehajtandó. Ugyanaz

körülményesen meghatározza azon föltételeket és formaságokat, melyeket a 6-ik cikkely szükségesnek vél.

7. cikkely. Az 1811. november 22. és az 1812. április 17. törvények, valamint az 1818. július 1-ején és az 1819-ki április 9-ikén kelt rendeletek érvényen kívül helyeztetnek. Az említett rendeletek a hatóságilag engedélyezett eladásokról szólnak.

Azon áruk táblázata, melyek az 1858 évi május 28-iki törvény szerint nagyban nyilvánosan elárverezhetők.

1-ször külföldi áruk:

Élelmi szerek, nyers termények a gyárak számára és mindennemű áruk, melyek ismétli kivitelre szánvák.

2-ször belföldi áruk:

Gabnaneműek és liszt.

Szárított zöldségek és aszalt gyümölcsök.

Viasz és méz.

Nyers cukor.

Kender és len.

Selyem.

Gyökerek és gyógynövények.

Bor és szesz.

Szappan.

Vegytani áruk.

Nyers és cserzett bőrök.

Szőr és gyapju szövetek.

Zsir, faggyu és stearin.

Köszén és coaks.

Fa és épület-szerek.

Nyers érczek.

IV. Szabályozó rendelet, az 1858. évi május 28-iki és 1859-ik évi martius 12-iki törvények végrehajtására nézve.

Első cím. A közraktárakat és a nyilvános eladási termeket illető általános rendszabályok.

1. cikkely. A közraktár, vagy eladási terem megnyitását kérelmező folyamodvány a kereskedelmi, gazdasági és közmunka-miniszterhez intézendő; természetes hogy ez a megyefőnökség útján történik, amely a folyamodványt véleményezi. A folyamodvány a pénzügyi miniszterrel is közlendő, ha az intézet oly helyeken terveztetik, mely jogosítva van valódi, vagy csak képzeleti raktárakra. Az engedély, a közmunkák, a kereskedelem, a mezei gazdaság osztályai, és az államtanács jóváhagyása folytán adatik ki. A raktár egyes vagy több árunemekre tervezhető.

2. cikkely. Minden folyamodónak annyi vagyont kell kimutatni, amennyit a kérelmezett intézmény igényel. Sőt kétes esetben cautiót is kell letennie az elvállalendő felelőség arányához képest. A cautio értékpapirokban is nyújtható, melyek ép úgy mint a készpénz, a közpénztárban tétetnek le.

3. cikkely. A vállalkozó, vagy hivatalnokai felelősök az elvállalt árukért. Az áruk természetes megfogyása, vagy a véletlenség esélyei (casus fortuitus major) által támadt vagy okozott károk kivételt képeznek.

4. cikkely. A közraktárak és eladási termék vállalkozóinak meg van tiltva, akár közvetlen, akár közvetve, akár saját maguk, akár mások számadására bárminemű kereskedelmi ügyletbe bocsátkozni. Ellenben végezhetnek mindent, ami a vám és adóra vonatkozik; a hajókra való be- és kiszállításra szóló bejelentéseket megtehetik, ugyszinte a rakhelyekbe való be- és kirakatasra vonatkozó jelentéseket; közbenjárhatnak a hajóskapitányok és a vámhivatalnokok között,

kivéven oly dolgokat, melyek véghezvitele a törvény által az alkuszokra van bízva.

A fölügyeletök alatt álló áruk biztosítását is eszközölhetik, akár egyetemesen, akár részletben. Továbbá végrehajthatnak minden oly műveletet, ami egyrésről az intézet, másrésről a kereskedelem és a hajózás, s általában a szállítás között főnforgó teendőket könnyíti.

5. cikkely. Megvan nekik tiltva a szállítási vállalkozókkal akármily cím alatt oly üzletet kötni, ami az ilyenemű szokásos rendes ügyletektől elütne. A 9. cikk azon rendszabályokat tartalmazza, melyek a szállítási ügyletekre nézve teljes egyenlőséget állapítanak meg, és biztosítanak.

6. cikkely. A közraktárak és eladási termek kezelői mindenkinek egyformán tartoznak odaengedni a kívánt helyiséget.

7. cikkely. A közraktárak és eladási helyek a rendőri szabályoknak annyiban vannak alávetve, amennyiben ezen szabályok a kereskedelem nyilvános helyeire vonatkoznak — az adó- és a vámhatóság jogainak épentartása mellett.

8. cikkely. Az árszabálynak, mely az elhelyezési, megőrzési és másnemű költségeket meghatározza, ki kell lenni nyomtatva, és mielőtt ki lesz függesztve, közlendő az illető hatósággal jóváhagyás végett. Minden netaláni változást falragaszok által előre kell köztudomásra juttatni, és a nevezett hatóságnak tudtára adni. Ha ezen változások díjemelésről szólnak, a közzététel után csak 3 hónap múlva léphetnek érvénybe. A díjak beszedése egyformán és minden megkülönböztetés nélkül eszközlendő mindenkire nézve.

9. cikkely. Minden intézetnek meg kell lenni a maga rendszabályainak, melyek előre tétetnek közzé, valamint a

netaláni változások is, mint az az előbbeni cikkelyből látható.

10. cikkely. A törvény, eszerint a jelen rendelet is, továbbá az árszabály és az üzleti rendszabály, az intézet főkapuján, és szembetűnőbb helyein kifüggesztendők.

11. cikkely. Visszaélés esetében az engedély ugyanily rendelettel, mely most megadja, visszavehető.

12. Ha a tulajdonos, vagy vállalkozók az intézetet másra akarják átruházni, ez a kereskedelmi és közmunka miniszternek előre bejelentendő; a jelentésben az engedményes neve kiteendő.

Második cím. Különös rendszabályok a közraktárak, térítvények és warrantokva vonatkozólag.

13. cikkely. A térítvények és az ezekhez csatolt warrantok az alapjegyzőkönyvből vonatnak ki.

14. cikkely. Ha valamely alkusz árubeclésre kéretik föl, nem szabad többet követelnie, mint amennyi miniszterileg meg van állapítva.

15. cikkely. A térítvény és warrant előmutatójának kérelmére a letételezett áruk annyi elkülönített részre osztandó, mennyire az idő szerinti tulajdonos kívánja, és minden részletről külön-külön térítvény és warrant állítandó ki.

16. cikkely. A térítvény és warrant forgatmányosa mindenkor követelheti, hogy az ő nevére irassanak azok át lakhelyének megnevezésével.

17. cikkely. A térítvény vagy warrant birtokosa bármely időben követelheti a közraktár igazgatóságától, hogy kimutatásszerűleg fölszámítsa a tartozást és az árura történt költségeket. — A fölszámítási kimutatásnak magában kell foglalnia a térítvény és értéktérítvény számát, melyekre vonatkozik a tartozás és az árura történt költségeket.

18. cikkely. Az óvatolt értéktérítvény fölmutatása után köteles az igazgatóság a warrant birtokosa által kijelölt alkusznak az eladásra nézve minden tekintetben segédkezet nyújtani. Az árut a vevőnek nem adhatja addig át, míg az az eladásra vonatkozó jegyzőkönyvet elő nem mutatja, igazolván 1-ör a költségek és a warrantra előlegezett összeg megtérítését; 2-ör lefizetvén a térítvény tulajdonosának netánjáró összeget a 8. sz. utolsó §-a értelmében.

19. cikkely. A rendes kereskedelmi és a térítvény- és warrant-könyvön kívül, az igazgatóság még egy ugynevezett törzs- vagy alap-jegyzőkönyvet köteles tartani, melyből a törvény 8. és 6. pont értelmében benyújtandó utalványozásokat összehasonlíthatja. Ezen könyveknek a kereskedelmi törvénykönyv 11. cikkelye értelmében elől és hátul hitelesítve kell lennie.

Harmadik cím. Különös rendszabályok az áruk nyilvános nagybani eladására vonatkozólag.

20. cikkely. A nyilvános eladások vagy a börzén vagy pedig az erre engedélyezett termekben történhetnek. Az alkúsz azonban helyben is eladhat oly esetekben, midőn az áru áthelyeztetése az eladónak kárával történnék, vagy pedig, ha az alku csak úgy történhetik meg, hogy az áru megtekintetik.

21. cikkely. A hely, idő, óra és a föltételek, valamint az eladandó áruk minősége az eladás előtt 3 nappal hirdetémények és falragaszok által köztudomásra hazandók. Az eladás előtt két nappal a közönség már szemlélheti a eladandó árukat.

22. cikkely. Az eladás előtt jegyzék készíttetik, mely

az eladandó áruk részletes kimutatását tartalmazza. Ezen jegyzék az illető alkusz által aláírandó és mindenkinek, a ki kívánja előmutatandó.

23. cikkely. A jegyzékben meg van említve minden árurészlet neve, minősége, jegye és száma, valamint a raktár neve ahol elhelyezték; nemkülönben a nap és óra, melyben megszemlélhetők és melyen eladatnak. Az átadási idő, a fizetési és más föltételek, a súly és a természeti megfogyás, mind beiktatvák ezen jegyzékbe és alapul szolgálnak az eladó és vevő közötti megállapodásra.

24. cikkely. Az eladás után az alkusz minden árurészletre ráírja a vevő nevét és a vételárt.

25. cikkely. Minden egyes árurészletnek legalább 500 franknyi értékűnek kell lennie. Némely áruk és helyiségek-nél azonban ezen értékmennyiség kevesebb vagy több is lehet, de ily esetben a kereskedelmi és közmunka-ministerium értesítendő, mely az ügyben a kereskedelmi kamara vagy tanács egyetértésével határozand.

26. cikkely. Az árverés végrehajtója az eladással megbizott alkusz, ki az ülésekről hiteles jegyzőkönyveket állít ki.

27. cikkely. Azon esetben, ha a vevő a vétel után 3 nappal nem fizetne, az áruk az ő kárára ismét elárvereztetnek, minden hatósági közbenjárás nélkül.

28. cikkely. A jelenlegi törvény végrehajtása az államkereskedelmi és közmunka-miniszteriumra van bízva.

1860. évi martius 31-iki kibocsátvány Algirt illetőleg.

1. cikkely. Az 1858-ik évi május 28-ki törvény, mely az áruknak a közraktárakba való elhelyezését és nyilvános eladását illeti, Algeriára nézve is érvényesek.

2. cikkely. Az algiri államtitkárság meg van bízva a jelen törvény végrehajtásával. Ezen törvény Algir és gyarmatainak törvénytáraiba lesz iktatva.

NEGYEDIK RÉSZ.

Gyakorlat.

ELSŐ FEJEZET.

A közraktár vagy a docks.

Az elmélet után a gyakorlat következik, az elvek magyarázata után az alkalmazás; a tervezgetés után a valószínűség. Minden intézmény két eszközre szorúl; az elméletre és a gyakorlatra. Sokan csak elméletet, mások pedig csak gyakorlati oldalt ismernek, minek legelső hátrányos következménye az egyoldalúság. Azért mulhatlanul szükséges, hogy mindenki, a ki valamely intézményt ismerni akar, azt mind a két oldalról tanulmányozza.

Ha valaki közraktár-alakítási-engedélyért folyamodik, mindenek előtt annak szükségét kell bebizonyítani. Ezen szükségét vagy kereskedelmi, vagy ipar-szempontról lehet megvilágítani, sőt az illető városnak természeti helyzetéből is. A folyamodónak továbbá ki kell jelölnie az épületet, mely helyiségül szolgáland, valamint a kellő pénzösszeget, melyet a docknak felszerelése és a hozzá megkívántató személyzet igényel. A folyamodónak birnia kell a kereskedők bizalmát, valamint a kormányét is, és főleg kellő biztosítékot kell nyújtani a nála elhelyezendő értékre nézve. Továbbá, birnia kell

a vámhatóság bizalmát is, mert a dock mellett hihető, hogy képzeleti rakhelyet is fog alakítani, hol a vámköteles áruk fognak elhelyeztetni, melyektől csak akkor fizeti a vámot, ha átadja azokat a fogyasztásnak. A folyamodónak arra is ki kell terjeszkednie, vajon a dock mellett akar e tartani eladási termet is vagy nem? Egyébiránt a körülmények minden folyamodónak megmondják, hogy mit szükséges igazolnia, tehát fölösleges itt folyamodvány-mintát szerkeszteni.

Oly országokban, ahol a docksok alkalmazvák, az idegen nemzetbeliek gyakrabban fordulnak meg kereskedelmi érdekekből mint másutt.

Vegyük p. a borkereskedést. Ha borainkat öszpontosítanánk közraktárakban, minden percben megfordulna közöttünk egyegy külföldi kereskedő, hogy borokat vásároljon, míg így nem indulhat házalni, faluzni, hogy minden bortermő vidéket fölkeressen, és itt minden pincét meglátogasson, mert ez nemcsak fáradságos, de költséges is.

De más részről semmiféle termény nincs annyira kitéve a hamisításnak mint a bor, és így oly kereskedő, a ki nem elég szakértő, hogy a hamis bort a nem-hamisítottól megkülönböztesse, nem hisz minden termelőnek, és így a nagyobb üzlettől idegenkedik.

Ellenben, ha a nyilvános szabadalmu docksokban találja a roppant készleteket, nem aggódik valódi minőségük iránt, mert meg van győződve, hogy a közraktár igazgatósága hamisított árut, vagy terményt el nem fogad beraktározás végett. Az igazgatóság pedig illetékes az áruk minőségének helyes megítélésére nézve, mert tagjaitól egyik leglényegesebb tulajdonúl szakértelmiség kívántatik.

A mondottak nem csupán a borra nézve alkalmazhatók, hanem minden más terményre nézve is, és itt rejlik ama titok, hogy a docksok miért emelik annyira valamely or-

szág kereskedését, főleg oly országokban, ahol a kereskedők erkölcsi tisztasága nem épen példányszerű.

II. FEJEZET.

A docksok ügykezelése.

Az igazgatóságnak, ellátva a kellő engedélylyel mindennek előtt arra kell ügyelnie, hogy minden a docksokban teendő intézkedése szilárd és célszerű legyen. Továbbá az intézetet el kell látnia minden eszközzel, amit a pontos ügykezelés szükségessé tesz, nemkülönben pedig megfelelő személyzettel, amely az intézetnek életet kölcsönöz.

Az igazgatóságnak, akár magános, akár társulati legyen a vállalkozás, (társulatnak több oknál fogva lehet kilátása sikerre, mert részvényesei előre biztosítanak számára némi clientélát), nagyon fontolóra kell vennie a felelősséget, mely őt terheli, különösen a reá bizandó cikkek megőrzését és épségben tartását illetőleg. E felelősség megfontolása, saját és a közönség érdekében, minden alkalmas elővigyázati rendszabály megtételére s oltalmúl-vételére kényszerítendi őt. A mondottak képezik a dolog lényegét, szükségtelen azokat itt bővebben körülírnunk.

Ha az árurakhelyek kelőleg be vannak már rendezve, és fölszerelve, hogy a nagykereskedők és iparosok által át-szolgáltatandó kereskedelmi és gyártmányi cikkeket letéteményezésre elfogadhassák, semmiféle bejelentett kereskedelmi cikket sem utasíthatnak vissza, kivevén egésségtelen cikkeket. Sem a törvény, sem a nyilvános igazgatósági rendszabályok nem említik a szállításközben megsérült s általában romlott állapotban levő árukat, azonban a docksok igazgatóságának vissza kell az efféléket utasítania, mert árurak-

helye elismert nyilvános rakhelynek tekintetik, és mert az 1822. július 27-ről kelt törvény, mely e tekintetben folyton érvényben van, 12-ik cikkelyében azt mondja, hogy elismert árurakhelyek csak minden sérelemtől és megromlástól ment cikkeket fogadhatnak föl letéteményezésre. Az 1848-iki mártius 26-ról kelt rendelet 2-ik cikkelye értelmében is, a letéteményezendő cikkeknek ép állapotban, és kereskedésre alkalmasaknak kell lenniök. Az új törvényhozás nem rendelkezik erre nézve, azonban az árurakhelyek igazgatóságának habozás nélkül vissza lehet és kell utasítania minden árut, ami nincs ép állapotban, és a kereskedésre nem alkalmas.

Az árurakhelyek igazgatóságának föladata, senkit és semmiféle cikket, külön kedvezményekben nem részesíteni, és mindenki iránt tökéletesen egyenlő szabályhoz kell tartania magát minden szolgálatban amire hivatva van, és amire vállalkozott. A törvény és a méltányosság egyaránt kötelességévé teszik ez eljárást, és az érdekettek bizonyosan találnának módot megbánatni vele, ha kísértetbe jőne, büntetésreméltó részrehajlással nyerekedni.

Hogy e részben a törvényes eljárás biztosításék, az árurakhelyek igazgatóságának kötelessége, intézetére nézve rendszabályokat, és határozott árszabályzatot állapítani meg, általában mindazon különféle egyes szolgálatokat illetőleg, miket az intézet a közönségnek tehet. A rendszabályok és árszabályzat, az intézet főbejárásánál és annak minden szembeötölőbb pontján kifüggesztendők.

Az árurakhely-alakítók, rendszabályaikban és árszabályzatukban mindazt beirhatják, amit jónak látnak, és szerkeszthetik azokat tetszésük szerint, csak világos és szabatos kifejezésük legyenek azok. Franciaországban legkiterjedtebb szabadság engedtetik e tekintetben számukra. Ez okiratok ugyan benyújtandók a kerületi főnökségnél, valamint a tör-

vényszéknél és kereskedelmi kamránál is, azomban ninesenek alávetve azok helyeslésének vagy kifogásának. Eszerint tehát egyáltalában nem lehet következtetni, miszerint valamennyi árurakhelyek rendszabályának és árszabályzatának bizonyos egyetemes fajvonásai vannak; mindazáltal mi kötelességünknek tartjuk a párisi főárurakhely rendszabályait és árszabályzatát megismertetni, hogy fogalmat adjunk arról, milyeknek kell lenni ez okiratoknak.

Rendszabályok.

Általános rendszabályok.

Első cikkely. A rakhelyek igazgatósága minden kedvező előnyújtás s általában minden különbség nélkül, a rakhely terjedelméhez képest, az 1858. maj. 28-iki törvény és az 1859. mart. 12-iki rendelet értelmében elfogad letéteményzésre minden alkalmas kereskedési cikket, kivévén az oly tárgyakat, amik magukban véve veszélyesek, vagy kártékony szomszédságuak lehetnek. Az igazgatóság az átvett tárgyak lehető legalkalmasabb elhelyezéséről gondoskodik, s felelős azoknak megőrzéséről, s épségben tartásáról, kivévén a tulságos erőszakból, vagy maguknak az illető tárgyaknak hibás vagy romlékony voltából származó károsodási eseteket.

2. Cikkely. Az igazgatóság nem lehet felelős a kereskedelmi cikkeknek a csomag, vagy szekrény stb. külsején kijelentett természetéről, minőségéről, állapotáról.

3. Cikkely. Az igazgatóság nem felelős a súlyról, ha csak az átadott cikk, átadáskor meg nem méretett, s ez irásban nem kéretett; ezen formáság emulasztatván, az igazgatóság csak a csomagok számáról felelős.

4. Cikkely. Az igazgatóság minden, a kereskedelmi cikkek árvételével, kezelésével, átszolgáltatásával, visszaszolgáltatásával járó eljárást végez.

5. Cikkely. Eszerint különösen föladata: 1. a kereskedelmi cikkek megérkezésekor a csomagok első pillanatra látható állapotát konstatirozni, a csomagokat megmérni, ha kívántatik, és a cikkekből, szintén kívánatra, próbául mutatót venni, a szállítmányt bevitetni a rakhelybe, s elhelyezni; 2. kivitelkor, ha kell, ismét megmérteni a szállítmányt, s a rakhelyből kirakatni.

6. Cikkely. A cikkek kiszolgáltatásakor az igazgatóság nem tartozik a kocsik megrakodására fölügyelni.

7. Cikkely. A cikkek átvételét kísérő eljárás sor szerint, akárki részére való előnyöztetés nélkül hajtatik végre.

8. Cikkely. Az igazgatóság gondja az átvett áruk őrzése; következésképen a rakhelybe, az övéin kívül minden idegen munkásnak tilos belépni.

9. Cikkely. Az igazgatóság az átvételkor térítvényt, érték-térítvényt és több apró jegyzéket szolgáltat ki az árukról.

Az áruk átvétele.

10. Cikkely. Minden árutulajdonosnak átvételi nyugta szolgáltat ki, ha áruja nincs értékesítésre szánva; ellenkező esetben, az átvételi nyugtán kívül térítvényt, s ehez mellékelt, rendeletre szóló értéktérítvényt is kap; emellett a szállító fuvaros is kap térítvényt, az átadott csomagok számáról, és azoknak első pillanatra látható állapotáról, minőségéről; azonban az eféle nyugta nem állapít meg semmiféle tulajdonjogot, csak az áruk átvételének bizonyításául adatik ki a fuvarosnak, s a végett, hogy azt előmutatván, kifizettetését követelhesse.

11. Cikkely. Az átvételi nyugtában megemlíttetik: a tulajdonos neve, az átvétel sorszáma és ideje, az áru neme, a csomagok száma, neme és jegyei, az átvett szállítmánynak

a csomagok vagy szekrényekkel együtt értve fölismert vagy bejelentett összes sulya.

Az áruk kiszolgáltatása.

12. Cikkely. Érték-térítvénynyel nem nyugtázott áruk a tulajdonos egyszerű rendelvényére kiszolgáltatnak, s az utóbbi számára kiszolgáltatási jegyzék állíttatik ki, melyben megemlíttetik a rakhelybe-tételi sorszám, a csomagok száma, neme, jegyei, az áruk neme és az összes suly.

13. Cikkely. Az érték-térítvényes áruk csak a térítvény és érték-térítvény visszaadása mellett adatnak ki, vagy szolgáltatnak át, vagy pedig az érték-térítvény előnemmutatása esetében, a kölcsönösszeg erejéig terjedő, s az igazgatóság pénztáránál hagyandó ellen-letétemény mellett.

14. Cikkely. Az áruk tulajdonosa csak akkor kívánhatja az áruknak délelőtti kiadatását, ha eziránt az előző napon értesítést tett. Az áruknak délután eszközlendő kiadatására nézve pedig reggeli kilenc óra előtt teendő értesítés. Ha 48 óra alatt az áruk el nem vitetnek, a tulajdonos költségére elhelyeztetik, s helye van új rakhelyi díjaknak, nem számítva az új őrizeti költségeket.

Térítvények és érték-térítvények.

15. Cikkely. Az igazgatóság minden áru-letéteményezőnek, ki eziránt kívánságát fejezi ki, térítvényt, s az 1858. máj. 28-iki törvény s 1859. mart. 12-iki rendelet által meghatározott alakban kiállítandó, s hátirat által másra átruházható érték-térítvényt szolgáltat ki.

16. Cikkely. Az igazgatóságnak ugyanazon egy átvételi sorszám alatt átadatott, s ugyanegy térítvénybe és érték-térítvénybe foglalt tárgyak után 1 frank és 35 centimes bélyegdíj fizetendő.

Átruházás.

17. Cikkely. Az átruházás csak az átruházónak írott rendelményére történhetik meg — elfogadva az illető által, kinek javára az átruházás szól.

18. Cikkely. Ha az áruk átruházása áthelyzés nélkül történik, 1000 kilométerenkint 25 centime. fizetendő, vagy azonban, hogy e díj összesen 10 franknál többre vagy 1 franknál kevesebbre nem rughat. E föltétel nem alkalmazandó a 2. 3. 4. 5. stb. számú külön árszabályzatoknál.

19. Cikkely. Az áruknek mázsálással kísért átruházása úgy tekintetik mint ujon való átvétel a rakhely által, s helye van a rendes rakhelybe-vételi díjnak.

20. Cikkely. Az átruházott áruk rakhelyi díjai az átruházás napjától s az új tulajdonos költségére számíttatnak.

Rakhelyi díj.

21. Cikkely. A rakhelyi díj, az első árucsomagnak a rakhelybe érkezése idejétől számíttatik, az egész szállítmányra nézve. És ha a szállítmány lassankint, nem egyszerre szolgáltatik ismét ki, a díj aránylagosan alább száll, mignem az utolsó árucsomag is kiadatott. A díj kilométerenkint számíttatik. Az első hónap mindig egészen, a többi 15—15 napra felezve számíttatik, a rakhelyi díjra nézve. A díjak, az áruk átvételekor megállapított összes súly szerint számíttatnak ki, tekintetbe nem véve a kivitelkor tapasztalt, s az áruk természeti fogyatéka következtében eléállt súlykülönbséget.

22. Cikkely. Az 1000 kilométernyi vagy ennél kevesebb súlyú árukért, melyek után az árszabályzat szerint 1 frank vagy kevesebb fizetendő, a rakhelyi, kezelési, és mázsálási díj, 1000 kilom. súly szerint számítandó. Az oly

árúknál pedig, melyek az árszabályzatban 1 franknál többre terjedő díj alá sorozvák, és 500 kilom.-nél kevesebbet nyomnak, a kezelési és mázsálási díj 1000, a rakhelyi díj 500 kilomertertől számítandó.

23. Cikkely. Minden kivitt áru után, amely 100 kilomertert meg nem halad, a 21. cikk. értelmében 100 kil. súlyért számíttatik a díj. Különben minden, a 22. cikkelynek tárgyát képező áruk azon minimum szerint díjazandók, mely a rakhelyi díj kiszabásánál alapul vétetik.

24. Cikkely. Az árszabályzatban meg nem említett árukra egyik-másik — az árszabályzatban megemlített árukhoz való fajrokonságuk szerint szabatik ki a díj.

25. Cikkely. A rakhelyi s egyéb díjak az áruk kivittelekor kiegyenlítettnek; az oly áruk után, melyek három hónapnál tovább heverték a rakhelyben, ez időn túl, minden különben lejárt díj újra fizetendő.

Biztosítás.

26. cikkely. A kereskedők megbizhatják az igazgatóságot, hogy áruiknak tűz elleni biztosíttatását eszközölje, az áruk értékeig, s az általuk megszabandó összeg erejéig; ez esetben az áruk már biztosítottaknak tekintetnek az igazgatóságnak ez iránt kiadott elismervényénél fogva.

27. cikkely. Ez eljárásáért minden 1000 franknyi érték után havonkint 30 centimes fizetendő.

Rendkívüli kezelés.

28. cikkely. Az igazgatóság gondoskodik a kezelés rendkívüli ágainak végrehajtásáról is, mint: próbavétel az elhelyezés előtt vagy után, a csomagok külborítékának jókarbahelyezése, mázsálás végetti szétrakás stb.

29. cikkely. E műveletek a tulajdonos írott rendelkezésére hajtathatók végre; díjuk: minden munkás után, óránként 60 centimes. Semmiféle művelet sem számíttatik egy órai időnél kevesebbre.

30. cikkely. Az igazgatóság az áruk jókarban tartásához szükséges anyagok szolgáltatásáról is gondoskodik.

Házi-szabályok.

31. cikkely. A rakhelyekbe csak az áruk tulajdonosai, vagy ezek által erre meghívott egyének bocsáttathatók be. Az áruk szemléje, a csomagok fölnyitása, azokból próbavétel, s minden ilyes egyéb művelet, csak a tulajdonos írott rendelkezésére történhetik.

32. cikkely. Minden fuvarosnak szállító-levéllel kell ellátva lennie, vagy jegyzékkel, melyben a letéteményezett áru misége, és a tulajdonos neve, lakása följegyzendő.

33. cikkely. A rakhelyek április—septemberi időközben naponkint reggeli hat órától esti hat óráig, október és martiusi időközben nap keltétől napnyugtáig vannak nyitva.

Nyilvános eladások.

34. cikkely. A kereskedő, ki nyilvános eladást óhajt eszközölni áruiból, az eladásra kitűzött idő előtt legalább négy nappal tartozik az igazgatóságnak kézbesíteni az eladandó tárgyak sorozatát és osztályzását.

35. cikkely. Az eladásra bocsátott áruk rakhelyi és sorozási díja, a tulajdonossal, vagy az eladással megbízott alkuszszal kölcsönösen állapíttatható meg.

36. cikkely. Az ügynökségnek az eladási teremért eladásonkint, vagy ha az eladás több napig tartana, naponkint fizetendő díj, következőleg van meghatározva:

5000 frankot meg nem haladó eladásoknál	10 fr.
5—10000 frankra menő eladásoknál	20 fr.
10—30000 frankig terjedő eladásoknál	30 fr.
30—50000 „ „ „	50 fr.
50000 franknál többre menő eladásoknál	60 fr.

E rendszabályzatban nincsenek megemlítve az adózta-
tás, vám, stb. iránti eljárások, teendők, formaságok; azon-
ban az ügynökség ezeket is készséggel elvállalja. Egyéb-
iránt a letéteményzők csak keressék meg az igazgatóságot, s
könnyű módon megfognak egyezhetni vele mind ezen, mind
pedig egyéb akár a törvényhozás akár a rendszabályzat ál-
tal nem említett, de előfordulható teendők iránt.

Ezután következik az árszabályzat, melyben 277 kü-
lönböző nemű kereskedelmi cikk van felsorolva, s illetőleg
táblázatba foglalva. Miután mi ehelyütt csak fogalmat aka-
runk adni a rakhelyek árszabásáról, úgy találomra kikapko-
dunk ugy harminc különféle árucikket a táblázatból, az ér-
deklettekre hagyván, hogy bővebb értesülés végett keressék
meg a rakhelyeket, hova le akarják téteményezni áruikat,
melyeket az alábbi táblázatban talán nem említünk.

Egyrészt az értetlenség, másrészt a bizalmatlanság okozza
főkép, hogy a rakhelyek használtata mindeddig nem ter-
jedt el üzleti életünkben. Pedig, lám, a mint a tulsó
oldalón levő táblázatból is kitetszik, akármiféle árucikket,
amit a tulajdonos pillanatra elhelyezni nem bír, odábadni
meg nem akar, igen mérsékelt díjért biztos őrizet alá
lehet letéteményezni a rakhelyekbe, hol tetszésszerinti ideig
hagyható, s hommét akármikor kivehető.

1. SZÁMU ÁRSZABÁLYZAT.

Rakhelyi díj 1000 kilom. után, 30 napos hónapra számítva.

Á r u c i k k	Rakhelydíj		Kezelésdíj	
	fr.	c.	fr.	c.
Acél	1	—	1	—
Mandula	1	—	1	—
Keményítő	1	—	1	50
Ezüstnemű	10	—	1	50
Vaj hordóban	1	—	1	50
Kávé	1	—	1	50
Kender (fonatlan)	2	—	1	50
— (fonott)	3	—	1	50
Szalma-kalap és -fonat	5	—	1	50
Kőszén	”	50	2	—
Viaszk	1	50	1	50
Citrom	2	—	1	50
Enyv	1	50	1	50
Befőzött-félék	2	—	1	50
Kikészített bőr	2	50	1	50
Csipke	10	—	1	50
Cin	”	50	1	—
Bádóg	1	—	1	50
Sajt	2	—	1	50
Asztali gyümölcs	2	—	1	50
Bab	1	—	1	50
Olaj	2	—	1	50
Könyvek	4	—	1	50
Erőművek, műszerek	5	—	1	50
Márvány	”	50	1	—
Bútorok	4	—	1	50
Papírok	1	—	1	50
Ércneműek	2	—	1	50
Cukor	1	—	1	—
Tisztított cukor	1	50	1	50
Különféle szövetek	4	—	1	50
Üvegek és kristály	2	—	1	50
stb. stb.				

Sulymérés.

Sulymérés. — A sulymérési díj az áru letéteményezésekor, vagy elvitelekor ekkép számíttatik. — Az ércneműeknél, és oly áruneműeknél, melyek rakládákba helyezvék, 1000 kilometerenkint 50 centim; a palackokban vagy hordókban levő szeszneműeknél 75 centim; — zsákokban vagy csomagokban levő áruneműeknél 60 cent.; — minden külső burok és csomagolás nélkül levő tárgyagnál 60 centimes fizetendő óránként; — minden 500 vagy ennél kevesebb kilométert tevő sulymérésnél 30 centim fizetendő; — a rakhelyben, az áruk szétrakásával történő sulymérések a főnebiek szerint díjazandók, s azonkívül helye van a rendes kezelési díj lefizetésének.

Számlálás. — A számlálásért, a ráfordított idő szerint, óránként 60 centim fizetendő.

Gyapju-becsomagolásért következőleg számíttatnak a díjak: zsiros gyapjuért 1000 kilométertől 4 frank; — mosott gyapjuért 8 frank.

Irodai díj. — Minden árületéteményezésnél 50, és minden árukivitelnél 10 frank irodai díj fizetendő.

Különös árszabályok, 2. számú árszabály. Gyapju.

A rakhelyi díj, ha egy évre megfizettetett is, nem adatik vissza, akármily tartamu időt töltött is a rakhelyben az áru; — rakhely díjért, mint főnebb mondatott, kiviteli s betételi kezelésért, a letéteményezéskor és elvitelkor eszközölt sulymérésért zsiros, mosott, fésült, rövidszőrű gyapjútól 1 fr. 50 cent.; — minden átruházás úgy tekintetik, mint új letéteményezés, és az új tulajdonosnak viselnie kell a rakhelyi költséget, anélkül, hogy azon kedvezményben részesülne, miszerint a ráruházott árukért már előre kifizetett díj részére

betudatnék. — Ez árszabályba nincs befoglalva a gyapjuhulladék.

3. számú árszabály. *Komló.*

A komlóért esomagonkint és havonkint 50 centim rakhelyi díj fizetendő, akár történt sulymérés a letéteményezéskor vagy elvitelkor, akár nem.

4. számú árszabály. *Gabnák.*

Buza, rozs, árpa és olajtartalmu gabnákért, ha zsákokban vannak, ezer kilometerenkint 1 fr.; — zabért, ocsuért, ha zsákban van, szintén 1 fr. fizetendő. — A nemesebb gabnánál, ha garmadában vannak, s a garmada egy métrenyi magas, ezer kilometerenkint 1 fr.; — zabnál 1 fr. 25 centim rakhelyi díj fizetendő. A rakhelyi díj megháromszorozandó, ha az árucikk körülbelől 30 centimétrenyi magasságra emelkedik. A bevittel és kivittel járó kezelési díj ezer kilometerenkint 1 frank 50 centimmal számíttatik.

Különféle kezelési díjak. — Garmadába rakás vagy zsákba mérés ezer kilométerenkint 1 fr.; forgatás 25 c.; szelelés 1 fr. 50 c.; rostálás 50 c.; — egyéb kezelése az általános árszabályzat szerint díjaztatnak.

5. számú árszabály. *Liszt.*

Rakhelyi díj, 159 kilométeres egyes zsáktól havonkint 15 centim; átvételkor a beszállítás, osztályozás, és helyretevés, zsákonkint 10 c.; kivitel és kocsi ratevés 10 c.; szítálás 1 fr.; keverés 35 c.; — minden egyéb kezelésért az általános árszabályzat szerint számíttatik ki a díj.

A rakhelyi ügynökségnek előre el kell látnia magát minden rendszerinti kereskedelmi könyvvel, hogy jegyzék-

ben tarthasson minden, az üzlet haszonhajtásával egybefüggő műveletet. Szükségképen kell lennie napló-könyvének, leltár-könyvének, s levelező-könyvének. Kell lenni törzs-lajstromának, melybe kivonatilag bevezettessenek az ügynökség által a letéteményezőknek kiadott térítvények, és ezekkel összefüggő értéktérítvények; továbbá kell lenni az ügynökségben főkönyvnek, melyben hitelesen konstatozandók a nála azon esetben eszközölthető letéteményzések, midőn a térítvény előmutatója a határidő letelte előtt le akarván fizetni az értéktérítvény által biztosított előleget, nem ismeri az értéktérítvény birtokosát, vagy nem egyezett meg vele a visszafizetés iránt. Mindezen különféle könyveknek lapozva, és hitelesítve kell lenniök, akár a kereskedelmi törvényszék egy tagja, akár a polgármester, vagy ennek hivatali megbizottja által.

Miután a rakhelyi üzlet már szabadalmazva s hitelesítve van; miután be van szerelve kellőleg; miután el van látva minden a hasznosítására szükséges személyzettel és szerelvényekkel, működésbe helyezzük, és kormányozzuk, amint a közönségnek és az igazgatóságnak jól fölfogott érdekei parancsolják. Magától értetik, hogy nem említök meg a belső részleteket, melyekre nézve egyébiránt teljes biztosságot és biztosítékot nyújt az áruk letéteményezőinek egyrészt a hatóság fölügyelete, másrészt a vállalkozók pénzbeli felelőssége.

Eszerint akármiféle árucikkek letéteményezhetők az árurakhelyekben, hol jól fogadtatnak, jól kezeltetnek, jó gondviselésben részesülnek, ép úgy, sőt valószínűleg még inkább, mint a magánraktárakban.

A vállalkozók felelősek a rájuk bizott tárgyak őrizetéért, és épségben tartásáért, s miután ezért díjt huznak, egy jó családanya, s egy jó kezelő gondosságával tartoznak eljárni föladatukban.

Mindenfajtajú kereskedelmi tárgyak beadhatók a rakhelyekbe; Páris rakhelyeiben naponkint lehet látni, mit mindent tartalmaznak. Az árszabályzati kivonat, mit főnebb közlénk, fogalmat ad az ott letéteményezhető tárgyakról, akár mily rendeltetésre legyenek is azok különben szánva. Alább egy naplókönyvből közlünk kivonatot a párisi főrakhelyekkel folytatott néhány üzleti műveletről, hogy fogalmat adjunk a sokféle kereskedelmi tárgyról, melyek e műveleteknek alapul szolgáltak, miután letéteményeztettek, s illetőleg értéktérítvényeztettek.

Értéktérítvényezni (warranter). Ismét megemlítjük e szót, mely új dolgot fejez ki. Ezen angol-francia szó (warranter) mely a kereskedelmi nyelvben elfogadtatott, azon érdemmel bír, hogy nem ütközve semmi nyelvtani szabályba, röviden kifejez egyszerre több dolgot, s elkerülhetővé teszi a körülírásokat. Azt jelenti, hogy árucikkek tétettek le a közraktárakba, hogy ez árucikkekről érték-térítvény adatott ki, és hogy ez érték-térítvény áruba bocsáttatott. Innét: érték-térítvényezett árucikkek.

A következő árucikkek naponkint érték-térítvényeztettek. Angol acél, keményítő, norvégiai fenyő, puszpángfa, palisander-fa, harisnya-cérna, gyapot, buza, rozs, árpa, zab, parafa-dugó, kefekötéshez való anyagok, cacao, kávé, enyv, kautschouk, viasz, kámfor, cachemir, pehely, shawlok, kőszén, szalma-kalap és -fonat, lószőr, lószőrszövet, kikészített és kikészítetlen bőr, kristály, szarv, bőr-hulladék, vászon, szivacs, cin, pálinka, borszesz, rum, cukros-pálinka, flanel, öntött-érc, liszt, szárított gyümölcs, mogyoró, vérmogyoró, mandola, szőlő, ruggyanta, takarmánymag, guttapercha, olajok, elefántcsont, elefánt-fog, gyapju, cachemir-gyapju, kender, márvány, gyöngyház, divateikkek, papiros, hamuzsir, chinai atlasz, szappan, sáfrány, különös és közönséges cukor,

só, széksó, vásznak, szövetek, selyem minden állapotban, zsinór, bársony, bor.

Az árucikkek átadatván a rakhelyben, megbiráltattak az igazgatóság vagy annak megbizottjai által, vajon valódi, hamisítlan, kereskedelmképes tárgyak-e; megszámoztattak és bélyegeztettek, hogy össze ne tévesztessenek más ugyanolyanemű tárgyakkal, megbeesültettek a napiárfolyam szerint, kellőleg elhelyeztettek a rakhelyben, s próba vétetett belőlük az ügynökség és a tulajdonos, sőt, ha vám alá eső tárgyak, a vámhivatalnokok jelenlétében. Az árukból vett mustra, megerősítve a tulajdonos, a vámhivatal, és az ügynökség pecsétjével, teljeshitelességű minőséget nyer.

Az ügynökség térítvényt ad a tulajdonosnak a letéteményezett árukról. A következő fejezetben meglátandjuk, mit foglal magában e térítvény, és mit lehet azzal tenni. Ennyi meg lévén téve, az ügynökségnek nincs egyéb teendője, mint őrizni a tárgyakat, s azoknak gondját viselni. Azonban a tulajdonos kívánatára tartozik kiszolgáltatni azokat, és pedig annyi részletben, amennyiben ennek tetszik, s minden kiszolgáltatott részt, a főmennyeiségből levonva, ugyanannyi térítvénynyel helyettesíteni.

A francia kereskedelmi s közmunka-miniszternek 1859. aprilis 12-ikéről a megyefőnökhöz bocsátott körirata meghagyja ezeknek, hogy tudósítsák őt e részben az új törvényhozás észlelhető hatásáról s eredményeiről, s e rendelet értelmében saját észrevételeikkel kísért havi kimutatást küldjenek hozzá a letéteményezett áruk minőségéről, értékéről, s nevezetesen azokról, melyek értéktérítvényre adott kölcsönöknek alapul szolgáltak.

III. FEJEZET.

Térítvények és érték-térítvények.

A rakhelyek igazgatósága azon joggal van fölrüházva a hatóság által, hogy azoknak, kik nála árucikkeket téteményeznek le, két okmányt adhasson, melyek közül mindegyiknek más-más rendeltetése van. Az egyik, térítvény név alatt, kizárólag arra való, hogy az árucikk egyszerű eladásánál vagy átruházásánál használtassék; a másiknak, érték-térítvény név alatt, sajátlagos rendeltetése: az árucikk értékesítése, biztosíték-nyújtás által.

E két okmány kivonat a rakhelyi főkönyvből, melynek vezetésére a rakhelyi igazgatóságok az 1859. martius 12-én kibocsátott ügykezelési 13. és 19. cikkelyeiben utasítottak.

A térítvények, melyek a tulajdonosoknak kiszolgáltattak, magukban foglalják ezeknek nevét, foglalkozását, lakását, valamint a letéteményezett árucikkek természeti minőségét, és hű leírását, hogy azoknak azonossága megállapíthatassék, és értéke meghatározathassék. E leírásnak, mit a törvény a tulajdonos méltányos őszinteségére bíz, olyannak kell lennie, hogy semmi kétség ne támadhasson az árucikk azonossága iránt, és hogy az, ki azt megvenni, vagy biztosítékképen elfogadni akarná, ne legyen kénytelen azt bíraltatni és igazoltatni. A tulajdonosok megfelelnek a föltételeknek, ha egyszerű jegyzőkönyvet vétetnek föl nyilvános alkusz által, kinek ezért, törvény szerint, nem jár egyéb, mint egyszerű tiszteletdíj.

Az érték-térítvények, melyek a térítvényekhez kapcsolvák, ugyanazt tartalmazzák, amit az utóbbiak, eszerint tisztán és egyszerűen az azokban foglaltakat ismétlik.

Ha a térítvények és értéktérítvények e föltételeknek megfelelőleg vannak kiállítva, jók és érvényesek, akármily alakban és kifejezésmodorral szerkesztessenek is különben, valamint a törvény a rendelvényi és váltólevelekre nézve sem rendel bizonyos alakot és kifejezéseket, mik annak szerkesztésében elfogadandók lennének. E tekintetben a törvény szabadságot ad a kereskedői világnak, hogy oly alakot és kifejezéseket használjon, amilyeket legalkalmasabbnak tart, sőt ha épen szükséges, elfogadhasson egy általános mintát. Mi ajánljuk a párisi rakhelyek által elfogadott mintát, melyekre nézve eddigelé semmi ellenvetés nem tétetett, s melyeknek alakjában eddigelé semmi helytelen nem észleltetett.

A tulajdonos, el levén látva e két okmánynyal, az árut tetszése szerint eladhatja és harmadrésben átruházhatja a térítvénynek egyszerű hátírása, s ennek, valamint az értéktérítvénynek átadása által a vevő részére, ki őt az árura vonatkozó minden jogban és teherben helyettesítendi.

Ha még nem akarja eladni árucikkét, hanem kedvezőbb alkalmat szándékozik bevárni erre; és mindamellert pénzhez akar jutni, hogy új üzletbe bocsátkozhassék és más árucikket vehessen: ezt megteheti, biztosítékul jelölvén ki a rakhelyben letéteményezett árucikket. Erre nézve összeköttetésbe kell tennie magát bankárjával.

A nagy hitelintézetek, mint Franciaországban a nemzeti leszámítoló-iroda, a rakhelyeknél rendszeren fiókirodákat tartanak, melyekkel az áruk letéteményezői egész kényelemmel értekezhetnek érték-térítvényeik értékesítésére nézve. Az áruk kéznél levén, az ügylet hamar megköthető. Rendszeren, mint említők, az áru nyilvános alkusz által már megvizsgáltatott, minőségének megállapítása és értékének meghatározása végett. A hitelintézeti fiók-iroda vezetője, hozzá levén szokva az árucikkek látásához, s maga is szakértő levén, megállá

pítja annak napi árfolyamát és természetesen azon összeget is, mit a hitelintézet az áru egész értékére előlegez.

Mert mindenki átláthatja, hogy egy hitelintézet nem előlegezheti az árucikk teljes értékösszegét, az érték-térítvényre. Mert, először is, minden árucikk alá van vetve a napi árfolyam emelkedésének és alábbszállásának; továbbá több árucikk ki van téve a megromlás eshetőségének is, a mi jelentékeny módon megváltoztathatja az áru értékét. A hitelintézetek ekképen biztosítván magukat az áru értékében történhető változásokra nézve, rendszeren 10—30% levonásával előlegeznek az árucikk teljes értékére. E szerint annak egyrészét, ami például százezer frankra van becsülve, 80, 85, 90 ezer frankba számítják, míg más részét, a mi ugyanannyit ér 75, 70 ezer frankba, sőt lehet hogy kevesebbre is, amint az áru értékében véletlen változások történhetnek.

A tulajdonos, miután a hitelintézeti megbizottal meg-egyezzet, a térítvényt, mely 35 centimos bélyeggel ellátva neki átadatott, magánál tartja, és megbélyegezteti az értéktérítvényt, az abban foglalt összeg nagyságához képest, t. i. minden ezer frankra 50 centimes bélyeget számítva. Ezután hátíratozza azt; a hátiratban, melyet keltez és aláír, megemlíti a hitelezett összegnek tőkében és kamatokban összeszámított egész mennyiségét, annak lejáratí idejét, és a hitelező nevét, foglalkozását és lakását. Azután átadja azt a megbizottnak, kivel az ügyletet megköté, s ki azonnal átíratja a rakhelyi főkönyvben e hátíratozást, minden azt kísérő észrevétellel együtt, és az értéktérítvénynek ez átíratását megemlítteti a rakhelyi ügynökkel, ki a hátírat átíratását eszközli.

A hitelintézeti megbizott végre, a hátíratozott értéktérítvényt, a közalkusz jegyzőkönyvével, és saját jelentésével,

beadja a hitelintézetnél, melyet képvisel. A pénzüintézet mindig szentesíti a megbizottja által kötött ügyletet, elfogadja az értéktérítvény értékesítését és azt végrehajtja.

Az értéktérítvény lejárat i idejének rendesen nem kell tovább terjednie 90 napnál. Kevés bankár fogadna el hosszabb határidőt, és nagy pénzüintézetek ki is jelentik alapszabályaikban, hogy 90 napnál nagyobb határidejű értékpapirokat nem fogadnak el leszámítolásra.

Azonban majdnem sohasem tagadják meg azoknak meghosszabítását, ahányszor a tulajdonos kívánja.

Mert először is, az árucikk folyton kéznél van, és nem vesztvén semmit értékéből, ép oly állapotban van az értéktérítvény lejárat i napján, mint volt az ügylet megkötése napján. Ha árfolyama jelentékeny mértékben csökkent, és többé nem szolgál elegendő biztosítékul, ez esetben födözet nyújtandó a súlyegyen helyreállítása végett akár az által, hogy az előlegezett összegből egy rész törlesztetik, akár pedig az által, hogy az árucikk, mennyiségben megszorítottatik. De ezen eseten kívül semmi ok sincs arra, hogy a pénzádó, kölcsönzött tőkénének visszafizetését sürgesse.

Továbbá, az értéktérítvényeknél a lejárat i határidő pontos meg nem tartása miatt, nem állnak be rögtön oly szigorú rendszabályok, mint más kereskedelmi papiroknál. A rendelvényeket és váltókat óvatoltatni kell, lejártuk után 24 óra alatt. Az értéktérítvény nem esik e szabály alá; úgy szólván határtalan idővel bír e tekintetben. Nem sürgettetvén a törvény kívánalmái által, tetszésszerinti időt enged az érdekletteknek, ügyletük kényelmes rendbehozatalára. Voltak kezünk közt értéktérítvények, melyeknél lejártuk után legalább is tizenöt napig várakoztak türelmesen az adós megjelentére, hogy megtudják, ki akarja-e fizetni a nyújtott előleget, vagy annak lejárat i idejét ismét meghosz-

szabítandja. Ha az üzleti irományok rendbentartása, és a kamatok rendezése azt nem kívánná, maga a pénz intézet nem lépne föl sürgetőleg, mert nincs azon veszélyben, hogy megkárosodjék.

Nem mellőzhetek hallgatással tárgyam érdekében egy esetet, mely Franciaországban megtörtént, s melyet fölhasználók egy észrevétel tételére, mire különben valószínűleg nem gondoltam volna. B kereskedő árucikkeket téteményezvén le a rakhelyekben, februarius 10-ikén értéktérítvényét a leszámítolási hivatalban 30 ezer frankig értékesíti, a visszafizetési határidő május 10. Aprilis 1-jén De másik kereskedő, B hitelezőjének állítván magát 40 ezer frankig, a leszámítolási hivatal igazgatóságánál tilalmat kézbesít arra nézve, hogy kezéből semmit ki ne adjon stb. Mit tesz a leszámítolási hivatal e tilalommal szemben? Egyáltalában semmit. Ugy jár el, mintha az nem is léteznék: semmi formáságot sem kell neki teljesítenie, sem pedig, valami bíróságon kívüli lépést tennie. Az értéktérítvény lejáratakor fölveszi az összeget, vagy meghosszabítja azt, ha kedve tartja, vagy fizetés nemteljesítése esetében eladatja az árucikkeket, annak árát fölveszi, anélkül, hogy a tilalommal egyébként gondolna, minthogy értesíti arról az eladásban eljáró alkuszt, ha az eladásból az értéktérítvényt, rakhelyi és eladási költségeket meghaladó összeg jő be.

Észrevételünk, mit tenni akarunk, ím ez: ha valamely hitelező letiltással akar föllépni adósa ellen, ki árucikkeket téteményezett le a rakhelyekben, nem az értéktérítvényre kölcsönző pénzüzetet kell azzal megkeresnie; a letiltásnak csak azzal szemben lehet eredménye, aki ez adósnak valamely vagyonát kezeiben tartja, birtokolja, vagy pedig ugyan ezen adós adóssával szemben. Tudvalevőleg a pénzadó nem tart semmit sem kezei közt, és nem is adós. A rakhelyi

ügynökség tartja kezei közt az árucikkeket, eszerint csak nála eszközölhető érvényesen a letiltás. Végre: a rakhelyi ügynökség szolgáltatja ki az értéktérítvényt, s ő jegyzi be első hátíratását. Most három eset fordulhat elő: 1. az értéktérítvény még nincs kiszolgáltatva a letiltás érkeztekor, s ez esetben a rakhelyi ügynökség nem is szolgáltatja azt ki, amíg a letiltásra nézve rendelkezés nem történt; 2. az értéktérítvény már kiszolgáltattott, de nincs még lajstromozva a hátírat. Midőn tehát az előleget adandó pénzüintézet megbízottja, annak értékesítése előtt, szokás szerint eljő a lajstromozás eszközöltetése végett, az ügynökség értesíti őt a letiltásról, mire, hihetőleg, nem fogja teljesíteni az értékesítést; 3. az értéktérítvény hátírása már bejegyeztetett; ez esetben az ügynökség csak annyit szolgáltat ki az árucikkből, mennyivel a korábbi jogok és költségek, és az érték-térítvényre előlegezett összeg fődözése eszközölhető, s ha mindezen fölül valami többlet fönmarad, ez szolgálанд tárggyául a letiltásnak, mire nézve az érdeklett felek vagy barátságos uton kiegyezhetnek, vagy a bírósági végzést bevárják.

Az adós, ki az érték-térítvényre pénzt kapott, nincs kötelezve arra, hogy a visszafizetés tételére szükségképen bevarja a kitüzött lejárat határnapot; ellenkezőleg, föl van jogositva a törvény által, hogy az értéktérítvény által biztosított előleget, a lejárat előtt is visszafizethesse. Itt természetesen nemcsak az első adós értetik, ki az előleget tulajdonképen fölvette, hanem annak minden jogutódja, helyettesítője, ki a térítvényt bemutatja.

A visszafizetésnek, a lejárat idő előtti teljesítése esetében, a még hátra levő időért járó kamatok az adós javára fölszámíttatnak, levonván 10 napi kamatot, ami a pénzüintézetnek jutalék képen hagyandó. Legalább a párisi nemzeti

leszámítolási hivatal alapszabályainak 11. cikkelye így rendelkezik.

Ha azonban az értéktérítvény birtokosa, és az adós, a lejárát előtt szándékolt fizetés föltételeire nézve nem birnak megegyezni; vagy pedig, ha az értéktérítvény birtokosa ismeretlen, mindamellet a fizetés eszközölhető — hanem csak a rakhelyi ügynökség kezeibe; az ügynökség felelős a fölvett pénzről, s annak átvételét, errevaló külön üzleti könyvébe hitelesen bevezetni köteles. Ekkor az árucikk szabaddá lesz, és a térítvény birtokosa rendelkezhetik föltte tetszése szerint.

Ha a térítvény vagy érték-térítvény elveszett, az, ki elveszté, nem fosztható meg azon jogtól, hogy ujat szereshessen magának, ha térítvényről van szó, sem pedig azon jogtól, hogy mindamellet is kifizetését kívánhassa a biztosított kölcsönösszegnek, ha értéktérítvényről van szó. Azonban, családok kikerülése végett bizonyos föltételek hajtandók végre a főnebbi esetekben. 1. folyamodás intézendő a kereskedelmi törvényszékhez. 2. A tulajdonjog minden lehető módon kimutatandó és bebizonyítandó. 3. biztosítékösszeg teendő le. A törvényszék elnöke, ha kielégítőnek találja a tulajdonjog igazolását, erre nézve végzést ad ki.

Ha az árucikket a rakhelyben tűzveszedelem éri, a térítvény és érték-térítvény birtokosának helyzete emiatt nem szenved semmi változást. Azon jogaik, és előjogaik, melyekkel a biztosított árucikkre nézve birtak, a szerencsétlenség után szintén fönállnak a biztosított kártalanítási összegre nézve. Azonnal látandjuk, mily engedményezett előjoggal bir az érték-térítvény az árucikkre nézve, és annak árára nézve, az eladás után.

Az értéktérítvény megújítása a rakhelyi ügynökségnél történik, mely uj érték-térítvényt állítván ki, az uj hátírást be-

vezeti a rakhelyi lajstromba, mint az első érték-térítvénynél tett. Azonban megjegyzendő, hogy az új érték-térítvény kicserélésénél nem adandó át ismét a régi is, az aláírónak. Ha saját rendelvényre szóló váltó megújításáról van szó, itt mindenesetre visszaadandó a régi, cserében az újért, különben az aláíró ki lehetne téve annak, hogy kétszer kelljen fizetnie. És egyáltalán eleje veendő annak, hogy a lejárt rendelvény, akárki ellenében is, csalárdul fölhasználathassék. Az érték-térítvény megújításával a régi visszavétetvén, fölmentetik az aláíró attól, hogy kétszeri fizetésnek legyen kitéve, és ha vissza nem adatik neki, nem jöhet kísértetbe azzal visszaélést követni el.

Mert, ime, mi történhetnék. A két érték-térítvény aláírója, ki folyton bírja a térítvényt, dacára hogy két okmány-nak birtokosa, nem jelentkezhetik a rakhelyeknél, az árucikkek fölötti rendelkezés végett, és következképpen ezeket el sem vitetheti. Mert itt előmutatnák neki az utóbbi hátírás bejegyzését, és ha el akarná vitetni az árucikket, le kellene tennie az utóbbi érték-térítvény teljes összegét, kamatait, költségeit; azonban birtokosa lévén a térítvénynek, és érték-térítvénynek, megcsalhatna valami jóhiszemű vevőt, aki kifizetné neki az árucikkek árát, cserében a térítvényért és érték-térítvényért, s aki azt hinné, hogy az árucikk nincs elzálogosítva, pedig tényleg valóban el van zálogosítva, a mint meg is győznék erről, midőn a rakhelyi ügynökségnél annak elvitetése végett megjelennék.

Átalában, két érték-térítvény nem létezhetik egyszerre, hacsak a rakhelyi ügynökség nagy bizalmat nem helyez az első érték-térítvény birtokosában. Mert, szorosán véve a dolgot, nem tartozik új érték-térítvényt kiadni, amíg vissza nem szolgáltatják a régít, mit azonnal megsemmisít; azonban szo-

kás szerint kiszolgáltatja az újabbat, s úgy várja be, míg kézbesítik neki a régit, mit aztán megsemmisít.

Tényleg nem megújítás hajtatik itt végre, hanem új művelet, mintha az első egyáltalában nem is létezett volna soha. E művelet nem jár alkalmatlanságok nélkül, miket hosszadalmas lenne itt felsorolni, melyek közt azonban legfőbb a költségek okozása. Ez alkalmatlanság és költségokozás elkerülhető szabályok föllállítása által, föltéve, hogy azok csak alakiak, s legkevésbé sem vágnak a törvény elvébe és alapjába.

A törvény semmit sem mond az árucikkeknek részeken való visszavételéről, erre nézve az érdektelt felek szabad akaratára hagyja oly föltételekben megegyezni, amilyenek tetszenek nekik. A leszámítolási hivatal beleegyezik annak részletes visszavételébe, és joggal. Jól fölfogandó a törvény azon célja, miszerint a kereskedelmi műveleteket elősegíteni szándékozik. Valamely kereskedő 100 ezer frank értékű árucikket téteményez le a rakhelyekbe, és érték-térítvényét 75 ezer frankig értékesíti; időközben jó alkalma akad, hogy árucikkéből egy részt eladhasson: annak harmadát, negyedét, vagy felét. E rész erejéig lefizeti az illetőséget a hitelező pénzintézetnél, s ez fölhatalmazza ama résznek elvitetésére, illetőleg a vevő részérei átszolgáltatására. A viszony a többire nézve, s minden tekintetben az marad ezentul is a mi eddig. Másképen járni el annyit tenne, mint haszontalan nehézségeket és alkalmatlanságokat okozni a kereskedőnek, kit elősegíteni kell, nem pedig arra kényszeríteni, hogy árucikkét egészen eladja, és annak ármennyiségét lefizesse egyszerre.

De ha az érték-térítvény birtokosa ezt beváltotta akár a banknál, akár egy harmadiknál, ki nem ismertette meg magát, mikép kell eljárni, hogy mindegyiknek érdekei meg-

óvassanak? Mindenkor a kereskedésre nézve legtágasabban kedvező értelemben kell eljárni. Meg kell engedni a kereskedőnek, hogy annyi részletbe osztsa föl árucikkét, amennyibe akarja, annyi rész-eladást tehessen abból amennyit akar, s el kell fogadni részéről minden törlesztést, tekintettel természetesen arra, hogy a benmaradt áru mindig elegendő értékdödületül szolgáljon a még fönlevő tartozási hátralékra nézve. Ez nagyon könnyü, ha az értéktérítvény még mindig az első birtokos kezében van, vagy ez által oly egyénre ruháztatott, kivel mindennapi üzleti összeköttetésben van, ezzel megegyezhet a részletekre vonatkozó föltételek iránt.

Ha az értéktérítvény birtokosa nem ismertetik, nehezebben megy a dolog; azonban az elvitetett áruk értékének a rakhelyeknél való letéteményezése által, az értéktérítvény birtokosának érdekei, akárki legyen az, biztosítva vannak, és illetékét legcsekélyebb kevesítés sem érheti. És nem levén semmi érdeke a részletes elvitel végrehajtásakor ennek ellenszegülni, sem ő, sem nevében valaki azt meg nem gátolhatja.

Hátra van még a kamatok kérdése. A leszámítolási kamatok rendesen majdnem mindig előre levonatnak az értéktérítvény értékesítésekor; eszerint az értéktérítvény általában nem hoz kamatokat, s a birtokosnak nincs más joga, mint lejáratkor a tőke kifizetése. E tekintetben tehát nem jöhetnek figyelembe a birtokos érdekei. Ami az értéktérítvény aláírását illeti, ki a kamatokat előre lefizette, ha a birtokos tudva van, neki joga van mind a részletes törlesztés, mind a teljes lefizetés napjától a lejáratig járandó kamatokat saját javára fölszámítani, levonva ebből tiznap kamatot, mi kedvezményképen a pénzelőlegező hitelezőt illeti. Ha azonban az értéktérítvény birtokosa nem ismertetik, azon elv áll fön a részletes elvitelre nézve, ami az egészre; az egész értéke letétehető a rakhelyeknél, tehát a részleteké is. Ez esetben

az árucikk tulajdonosának dolga tisztába jőni magával az iránt, vajon egy részletnek, a lejárat előtt való elvitetéséből részére származó haszon, fölér-e azon veszteséggel, amit ennek következtében a kamatok megkevesülése által szenvedni lesz kénytelen.

Egyébiránt módot lehet szolgáltatni a rakhelyi ügynökségnek arra, hogy még kamatoztathassa is a kezébe letett összegeket. E pénznek kevésbé kell terméketlennek maradnia mint akármely másnak. Mért ne hatalmaztathatnék föl az ügynökség arra, hogy helyezze el azt kamatszelvényekre valamely leszámítolási hivatalban, vagy akármely más pénzintézetnél.

Ami az áruk részletes elvitetését illeti, e műveletet a törvény sem nem tiltja, sem nem szentesíti, a kereskedéstől függ, hogy folytonos gyakorlat által törvényerőre juttassa ama szokást, miszerint az árucikk tulajdonosának, hacsak ellenkező szerződést nem kötött, joga van árucikkének részletes elvitetésére, letévén mindannyiszor az elvitetett részszel arányos összeget. Van még egy mód, mely által ki lehet kerülni mindennemű nehézséget; ugyanis, ha az árucikk tulajdonosa előrelátja, hogy részletekben adhatja el árucikkét, ez esetben annyi térítvényt és érték-térítvényt állíttasson ki, amennyi részletre reméli fölosztani árucikkét; több érték-térítvényt aztán ép úgy értékesíthet, mint egyet, és semmi akadálya sem leend az egyes részletek eladásában, kiszolgáltatásában, kifizetésében.

Ha a térítvénytől elválasztott értéktérítvény birtokosa a lejáratkor tőkájéhez kíván jutni, ez gyorsan megy: a formáság és eljárás mit végre kell hajtania, sem nem hosszú, sem nem számos, sem nem nehéz. Elegendő, ha a lejárat másnapján az értéktérítvényt megóvatoltatja, és egy hét múlva az óvás után, minden bírósági formáság nélkül, egy nyilván-

nos alkusz által, az árucikknek nyilvános eladását végrehajtatja. Így rendelkezik az 1858-iki május 28-ikán kelt francia törvény 7-ik cikkelyének első része.

Ugyanezen 7-ik törvénycikk második része talán magyarázatot szükségesel a végből, hogy mindenki által megértessek. Ime az eset, melynek előfordulását föltételezi, s mely valóban gyakran előfordulhat: valamely kereskedő, árucikket téteményezvén le a rakhelyekben, a kapott értéktérítvényt értékesítette, és egy idő múlva ez értékesítés után az árucikket eladta egy harmadiknak, kinek rendelvényére átírta a térítvényt is. Az értéktérítvény lejáratkor a harmadik vevő nem fizette le a rakhelyeknél a vételi díjt, és nem jelenik meg, az értéktérítvényt tehát óvatoltatni kell. Azonban az aláíró, ki nem akarja nevét óvatoltatni látni, kifizeti az értéktérítvényt, s így kikerüli az óvást. A 7-ik cikkely második része jogot ad neki, egy hét múlva a lejárat után, minden óvás, birói formaság, és elmarasztaltatás nélkül, a térítvény birtokosa ellen a nyilvános eladást hites alkusz által eszközölni, a végből, hogy önmagát kielégítse, mind azon összegből, mely az értéktérítvény földözetétül szolgált árucikk-részből bejő, mind pedig szükségeseten az árucikk azon részének árából, mely tulajdonképen nem volt lekötve az értéktérítvény földözésére.

A francia törvény az utóbbi pontban nem beszél a kijelentett többletről; azonban, miután az eset előfordul, szükségépen elintézendő; a francia karekedők elintézték előre, étovázás nélkül, azonban némi magyarázatot kell tennünk.

Az árucikk letéteményezője, miután értéktérítvényt vett, áruját eladja, s a térítvényt, hátirattal átruházza egy harmadikra. Az eladás az értéktérítvényi összeget föltümlő, és a lejáratkor fizetendő összegben köttetett meg. Azonban lejáratkor sem az értéktérítvény, sem a többlet nem fizettetik

ki; az aláíró kifizeti, és eladatja az árucikket; neki előjoga van annak árára az értéktérítvényi összegig, s ha ellenvetés tétetnék önmaga elégti ki magát: de vajon a többletre nézve is van előjoga, és erre nézve is kielégítheti magát, ellenvetések dacára? Kétségekivül, a francia polgári törvénykönyv 2102-ik cikkelyének 4. §-a szerint, a ki nem fizetett árucikk árára nézve való előjogánál fogva; s ha az eladási ár nem üti meg követeléseinek összegét, a hátralékra nézve közönséges hitelezőként léphet föl ez illető ellen.

Más eset fordulhat elő. Láttuk, hogy a bankházak az értéktérítvényre rendesen nem előlegezik a teljes értéket, hanem csak a letéteményezett árucikk értékének harmadrészét; tehát egy negyedrészt a letéteményezőnek rendelkezésére marad. A nagy hitelintézetek mellett tehát kis tőkepénzseknek is jó alkalom nyílik még biztos helyre előlegezni tőkájüket, tudniillik azon negyedrészt, amit amazok rendelkezésre fönthagytak. E szerint egy 100 ezer frank értékű czukorszállítmánynál, mely 75—80 ezer frankig értéktérítvényezettett, még mindig lehet előlegezni minden nagy veszélyeztetés nélkül, legalább 15 ezer frankot. Ha a letéteményező eladja cukrát, s a térítvényt, hátíratozva, átadja a vevőnek, ennek kötelessége beváltani a két értéktérítvényt, s a többletet átadni az eladónak; tegyük föl, hogy a cukor elkel 104 ezer frankon, a vevő 9 ezer frankot ad az eladónak, és lejáratkor kifizeti a két értéktérítvényt, melyeknek egyike 80, a másik 15 ezer frankos.

Azonban ha a helyett, hogy ily egyszerűen folynának le e dolgok, megbonyolulnak; ha lejáratkor a két értéktérítvény nem fizettetvén ki, a 80 ezer frankosnak birtokosa, beegyezik (amint jobbára történni szokott) a meghosszabításba, a 15 ezer frankosé pedig okvetlenül meg akarja kapni pénzét, s nem egyezik hosszabításba: mi történik, quid juris ak-

kor? A második értéktérítvény birtokosa eladhatja az árucikket, vagy kényszerítheti az első értéktérítvény birtokosát az eladás eszközöltetésére.

Véleményünk szerint senki sem kényszerítheti az értéktérítvény birtokosát, hogy azt megóvatoltassa, következésképpen arra sem, hogy a biztosítékul szolgáló árucikk eladatását eszközöltesse; azonban hiszszük azt is, hogy az első értéktérítvény birtokosa nem béníthatja meg egy következő értéktérítvény birtokosának jogait. Észert az utóbbi, anélkül hogy nyugtalanodnék az iránt mit akar, mit nem akar, s mit fog mit nem fog tenni az előző értéktérítvény birtokosa, él azon jogával, miszerint a járandóságának fődözésére szolgáló árucikket eladatja. Megjegyzendő természetesen, hogy a bejövő árból csak azután veszi illetőségét, miután az előző értéktérítvény birtokosának illetősége, kamatokkal és költségekkel levonattott abból.

Végre levén hajtva az eladás, az értéktérítvény birtokosa, megelőzve minden hitelezőt, egyenesen és minden bírósági forma nélkül, megkapja pénzét a bevett összegből, minden levonás nélkül, kivéven az árucikket netán terhelhető bélyeg, vám, vagy közvetett adó-illetékeket, továbbá az eladási, s egyéb rakhelyi költségeket, mik az árucikk gondviseléséből származhattak.

E szerint ha az értéktérítvény ki nem fizettetik lejáratkor, ettől számítva 8—10 nap alatt a hitelező tőkéstől, kamatostul, a költségekkel együtt, megkaphatja előlegezett pénzét. Lehet ennél valami egyszerűbb, biztosabb, sommásabb, szabatosabb? Azonban nem kell feledni, hogy csak a közrakhelyek intézménye által érhető el ily eredmény.

Ha az eladásból, az értéktérítvény kifizetésén fölül többlet marad fön, ez a térítvény birtokosát illeti, s ennek kézbesítetik, ha jelentkezik, vagy kiléte tudatik. De ha nem jelent-

kezik, vagy kiléte nem tudatik, a többlet letéteményeztetik a közrakhely ügynökségénél, mely arról felelős; e letéteményezés minden további kötelezettségen kívül helyezi az eladást végrehajtó alkuszt, és az értéktérítvény birtokosát.

Azonban ha az eladás eredménye nem elegendő az értéktérítvény birtokosának kielégítésére, ez esetben, de csakis ez esetben, az értéktérítvény — miután biztosítéka eltűnt, s nem létezik többé — a másnemű kereskedési okmányok jogaival bir, s birtokosának személyes jogokat ad mind a kölcsönvevő, mind a hátíratosok ellenében. Itt már a közönséges törvénykezési eljárás következőjén, nem szükség mondanunk többet; azonban az 1858-iki majus 28-áról kelt francia törvényt, ide vonatkozó rendelkezése folytán meg kell említenünk.

E szerint bizonyos határidő és eljárási formaság szabatik törvényszerűleg az értéktérítvény birtokosa elé. A kereskedelmi törvénykönyv szerint csak az eladás foganatosítása után kezdődik kereseti joga a hátíratosak ellen; s ugyanezen törvény szerint, az eladást, az óvás fölvételétől számított egy hónap alatt tartozik eszközölni, különben a hátíratosak elleni kereseti jogát elveszti.

IV. FEJEZET.

A z e l a d á s o k .

Az önkénytes eladásnak, az 1858. majus 28-án kelt törvény táblázatában foglalt kereskedelmi tárgyakra nézve, a nyilvános alkusz közbejöttével van helye, anélkül hogy a kereskedelmi törvényszék helybenhagyása erre nézve szükségeltetnék. Az eladásnak a börzén, vagy az erre rendeltetett teremben kell megtörténni; végbe mehet az árucikk letéte-

ményzési helyén is, azon esetben, ha az átvitel nem történhetnék meg az eladó hátránya nélkül. Ha valóságos rakhelyben levő árucikkek eladásáról van szó, az eladásnak áthelyezés nélkül kell végbemenni, a rakhelyben. A képzelt-rakhelyi árucikkek áthelyezhetőek az eladásra, azonban a vámhivatal előlegesen értesítendő a rakhely változtatásáról.

Az eladásnak, három nappal végbemente előtt, jelentetnie kell a börze ajtajára, továbbá az eladási színhely ajtajára, nem különben az árucikket tartalmazó rakhely ajtajára kiszegendő, s az e célra kirendelt hirlapba iktatandó hirdetés által. E hirdetésekben fölemlítendő az eladás ideje, helye, föltételei, valamint az árucikk neve és mennyisége.

Az eladás eszközlésével megbizott nyilvános alkusz, általa szerkesztett és aláírt, nyomtatott jegyzéket ad az eladandó tárgyakról mindenkinek, aki ez iránt megkeresi. E jegyzékben megemlíttetik az árucikk és minden részletének jegye, sorszama, neve, mennyisége, letéteményzési rakhelye, a meg szemléltetésére kitűzött hely és idő, nemkülönben az eladás helye és ideje. Megemlíttendő továbbá e jegyzékben: az ár szolgáltatási idő, a fizetés föltételei, az áruban netalán történt romlás, fogyatéék, s mindazon föltételek, melyek alapját képezendik az eladó s vevő közt kötendő szerződésnek.

A közönségnek mód nyujtandó, hogy legalább két nappal az eladás előtt meg szemlélhessen s megvizsgálhassa az eladásra szánt árucikkeket. Erre nézve lehető könyüvé kell tenni az alkalmat a közönségnek.

A kényszer-eladásnak, mely az ovatolt értéktérítvény következése, ugyanazon formaásgokkal történik a végrehajtása. A rakhelyi igazgatóságnak föladata, az eladás végrehajtásával megbizott alkusznak, az értéktérítvény és óvásának kézbesítése után minden lehető módot nyujtani azt csakugyan minél

könyebben végrehajthatni, s nevezetesen az árucikket helyesnek találandó számu s minőségű részletekbe fölosztani.

A kölcsönös megegyezés következtében történő eladásokat az érdekeltek tetszésük szerint eszközöltethetik.

Azonban az önkénytes vagy kényszer-eladásoknál, a részletekre fölosztott árucikk egyes részleteinek becslés vagy a napi folyóár szerint, legalább ötszáz frank értékűnek kell lenni. E minimum egyébiránt, minden rakhelyben, intézeti rendelkezés által, bizonyos árucikkekre nézve alábbszállíttathatik vagy fölebb emeltethetik.

Nehogy elmulasztassék, megemlíjtük, hogy az alkusznak törvény által parancsolt köteleessége, az illető járási bejegyzési hivatalt az eladásról előlegesen értesíteni.

Az ajánlatokat az eladással megbizott alkusz fogadja el, ugyan ő eszközli az odaitélést is; ugyancsak az ő kötelessége minden ülésről jegyzőkönyvet vezetni. Az eladónak, ha az ajánlatokat nem találja kielégítőknak, joga van — amíg az odaitélés ki nem mondatott — visszavonni az eladásból árucikkét, hacsak a kiadott eladási-tervezetben, a föltételek közt, különösen le nem mondott e jogáról, s hacsak az eladást végrehajtatni nem ígérte, még azon esetben is, ha egyetlen ajánlat tétetik.

Az alkusz az odaitélés után rögtön bevezeti a sorjegyzékbe, tekintettel minden egyes árurészletre, a vevő nevét és lakását, valamint az odaitélési árt.

Az illető, akinek részére az odaitélés történt, tartozik az eladási sorjegyzékben fölsorolt és megállapított föltételeket teljesíteni és pedig különösen a fizetést illetőleg. Ha nem teljesíti e föltételeket, s a kitűzött időtartam alatt elmulasztja a fizetést, birói közbelépés nélkül figyelmeztettetik a fizetés eszközzésére, s három nap mulva, anélkül, hogy birói végzéshezatalra szükség lenne, az alkusz ujra eladásra bocsátja

a már egyszer eladott árucikket, és pedig ezuttal egészen az illető vevő költségére és veszélyére, aki elmulasztá kifizetni az odaitélési árt.

Az eladási jegyzőkönyv belajstromozandó; e művelet díja 100 frankonkint 10 centim. Az alkuszi díj minden rakhelyben helyi szabályok által meg van határozva. Ha az eladás körül egyenetlenkedések támadnának, ezek a kereskedelmi törvényszék elé terjesztendők.

Mindez nagyon egyszerű, azonban bármennyire egyszerű is magában véve, nagynak mondható nagyszerű következményei által és azon hatalmas siker és nagyszerű eredmények által, melyeknek szülőmagva.

„A nyilvános eladások oly jelentékeny befolyást gyakorolnak mindennemű árucikkekre, és oly gyakran alkalmaztatnak, hogy Angolországban általános vásárt képeznek. Az ily eladások, azoknak, a kik valaminemű árucikket előállítanak, vagy szállítanak, alkalmat ad azokat bizonyos napra és kedvező föltételek alatt értékesíteni, mert a vásárlók nagy sokasága, melyet összetoborzanak, a vásárt bizonyossá teszi, és az eladandó tárgyak értékét az elérhető legmagasabb árfolyamra emeli. Ez intézménynek tehát nagy befolyása van Angolország kereskedelmi viszonyaira, s Angolország példájára, Franciaországban is állandó vásárt kell alapítania a kereskedelmi cikkekre nézve, hogy a vásárlók csödülete által az értékesítés bizonyossá tétessék és az árfolyam föntartassék.

„Ezen eladási mód nagyban el van terjedve egész Angliában, és rendkívül előnyös mind az eladókra, mind a vásárlókra, mind a közönségre nézve. — Az eladókra, mert árucikkeiket nagyszámu vevő elé bocsáthatják, s a választott időpontban adhatják el azokat, a legkedvezőbb föltételek alatt. — A vevőkre, mert az illető árucikkeket az ily eladásoknál közvetlenül annak kezéből veszik, aki termeszi, gyártja,

vagy beszállítja azokat, s így meggazdálkodhatják mindazon közvetítói, bizományi és a nagy- és kis-kereskedők által számítani szokott költségek jó részét, amik oly jelentékeny súlylyal nehezednek a kereskedelmi cikkekre. — A közönség végre, mert szükségképen a legjutányosabban jut a tárgyakhoz, miket szükségel és elhasznál, miután a kereskedő, kitől azokat veszi, a legelső kézből vásárol.

„A sok nagy haszon közt, amit Angolország az ily nyilvános eladások által élvez, nem kell feledni az ezek által okozott nagy munkaforgalmat, mit a nyilvános eladásokra külföldről sereglő vevők — eladók nyújtanak, a vámjövödelmek szakadatlan szaporodását és a tengerészetnek jelentékeny mértékben nyújtott elfoglaltatás.

„A nyilvános eladások roppant mennyiségű kereskedelmi cikket fogadnak magukba, s Angolországban, Hollandiában, Hamburgban létrehozták azon nagy vásárokat, melyek szabályozzák az árfolyamot, és befolyást gyakorolnak egyéb piacokra.

„Alkalmúl szolgálnak azok a kereskedőknek, kereskedelmi cikkeik lehető kedvező föltételek melletti értékesítésére, mert már maga az eladás nyilvánossága számos vásárlót von egybe, és más részről a fogyasztók a költségek egy részétől fölszabadított árucikkeket, mik a sok közvetítő kéz által tetemesen drágulnak, ezen az uton kevésbé drágán fizeti.

„Eszerint ezen eladási mód előnyös a közönségre: elősegíti az árak csökkentésével a fogyasztás növekedését, s ennek a termeléssel és gyártással arányban tartását; és elejétveszi az árucikkek olyszerű összehalmozódásának, aminek következtében azok gyakran nem értékesíthetők másképen, mint kényszerűlt eladások által és veszteséges árleengedések mellet.

„És még jelentékenyebb szempotból tekintve, a nyilvános eladások oda, hol meghonosulvák tetemes számú idegene-

ket vonzanak, ezáltal az üzletekben nagyobb mérvű élénkiséget, terjedelmet idéznek elé, szaporítják a kereskedelmi tengerészet elfoglaltatását és a vámjövdelmeket. stb.“

Mindezen védveket nem mi költöttük ügyünk támogatására, a hivatalos okmányok sorolják föl azokat. — Szószereint megtalálhatók azok az 1858-iki majus 28-iki francia törvény, indokaiban és a törvényhozó testület követkamrai bizottmányának jelentésében.

Angolország a köz-rakhelyek és nyilvános eladások által az európai kereskedés urává tette magát. A két Amerikából, Asiából, Oceaniából és Afrika nagyobb részéből jövő kereskedelmi cikkek mind Angolországon mennek keresztül, mielőtt széteszolmának a különféle európai nemzetekhez. Franciaország közelebb esik egész Európához mint Angolország, s összeköttetésben van az egész Continenssel vasutak és csatornák által; eszerint nem szükséges a kereskedelmi cikkeket újra meg újra hajóra rakni. Következésképen kevesebb a költség és nagyobb a könnyűség és közelség a közlekedésben. És mégis, mindezen előnyök dacára is, a közrakhelyeknek és az ezekkel járó intézményeknek régebben való meghonosítása folytán — a kevésbé előnyös helyzetű Angolország ura az európai kereskedésnek.

Azonban, ha nem rég alkalmaztattak is a rakhelyek Franciaországban, és ha nincsenek is nagyon elterjedve, mégis jelentékeny hatást gyakoroltak azok már a kereskedelmi cikkek árfolyamában.

Nem rég ideje még Páris nagy kávépiac volt. Ma már csak a város szükségleteire megkivántató mennyiség hozatik ide. A kávépiac a kikötő-városokban s főképp Havreban van. Mindamelllett a kávénak forgalma nagyobb mint mekkora volt akkor, midőn Párisig vitetett; vásárlások történnek, de az árucikkeknek csak annyi szállításával, mennyi épen szükséges

mulhatlanul arra, hogy végső rendeltetése helyére, t. i. a fogyasztókhöz jusson. Ez így történik majd minden kereskedelmi tárgyra nézve. Eszerint még szállítanak ugyan Párisba kikészítetlen cukrot, bizonyos mennyiségben, azonban bizonyosan lehet mondani, hogy néhány esztendő múlva nem fognak szállítani. Ott marad az a termelési helyen, Lilleben, Saint-Quentinban, vagy egyebütt, csak legyenek teljesen elterjedve a rakhelyek.

V. FEJEZET.

Folyó-számlák, *chèque*-ek, követelés-átutalások.

Olvastuk és olvassuk mindennap, sőt még e munka folytában képesek is lehetünk itt-ott irni, hogy a rakhelyek, térítvények, érték-térítvények, nyilvános eladások, mind mennyi hitel-intézmények; azonban ez nincsen szabatosan mondva. És miután a kifejezésekbeni, és a dolgok meghatározása körüli szabatoság-nélküliség hibás következtetéseket szülnek, ennek következtében helyre kell ütni a hibákat, a mik a nem szabatos fogalom-határozásból vont következtetések által okoztathattak.

Nem, a rakhelyek, érték-térítvények és nyilvános eladások intézménye nem hitel-intézmény; mindezek csak eszközei a hitelnek, előkészítők a hitelre, jó föltételek a hitelnyerésre, s kitünő anyagok egy hitel-ház, egy pénzüintézet hasznosítására nézve. Mindezen intézmények egyszóval nem egyebek, mint eszközök arra, hogy az árucikkekre minél kedvezőbb föltételek alatt hitel szereztessék, — de nem pénz, ami a hitel kifolyása. Egyedül a pénz alkothat hitel-intézeteket. A hitel-intézetek teljesen függetlenül állnak a rakhelyi intézetektől. Különnemű intézetek ezek, melyeknek rendeltetése kölcsönö-

sen föntartani egymást, melyeknek azonban egyezkedniök kell egymás közt illető hasznuk iránt.

A rakhelyi intézet, egyedül állva hitelintézet nélkül, bármily jól be legyen is szerelve gépezete, tehetetlen és haszontalan marad, nem mozgattatván az emeltyű által, melylyel a hitel rendelkezik. Szüksége van tehát egy szövetségesre, nélkülözhetlen kiegészítő-részre, a hitelintézetre, mely lelket és életet adjon az anyagilag ugyan jól szervezett testbe.

E munka folytában mindenütt tartózkodtunk és tartózkodunk ezentul is, attól, hogy elméletet és elveket találjunk föl a kereskedelemre s hitelre átalában, mert nem tűztük célunkúl, hogy legcsekélyebb ujítással is lépünk föl azon elméletre és elvekre nézve, melyek a kereskedelmi hitel-rendszert kormányozzák. Csak utalni kívántunk munkánk által azon intézményekre, melyeket a nálunk előhaladtabb külföld e téren fölállított, s oly nyereséges eredménnyel alkalmaz. Utalásunkban már főnebb kimutatván, bebizonyítván, és elismervén a kereskedelemre nézve Franciaországban, Angliában, stb. alkalmazott rendszer átvételének szükségességét, mármost tartózkodás nélkül csak azt kérjük, vajon az átveendő új és különös kereskedelmi intézményre nézve nem szükséges-e egyszersmind új és különös hitelintézmény meghonosítása is? Vajon, a kereskedelem új előhaladása mellett nem kívánatos-e új előhaladás a hitelre nézve is? Szóval, vajon a kereskedés körül támadt vívmányok elfogadásának nem következése-e a hitel körüli vívmányok elfogadása?

És továbbá, ha nem vonakodunk a szomszéd és idegen nemzeteknek a kereskedelmi cikkekre nézve szerzett tapasztalatait elfogadni, s hasznunkra fordítani, vonakodhatunk-e hasznunkra fordítani a hitel gyakorlatára nézve szerzett tapasztalataikat? Szükségesnek bizonyítván a főnebbiekben Magyarországra nézve a közrakhelyi rendszert, ami oly nagy

hasznot szerez az angol, francia, holland stb. kereskedelemnek; szükségesnek, lehetségesnek és alkalmazhatónak találjuk-e mármint Magyarországra nézve a vele járó tökéletesített hitelrendszert is, ami nem kevésbé hasznosnak tapasztaltatott Angolország, Franciaország, Amerika, Hollandia stb. kereskedelmére?

Itt csak az a kérdés, elfogadtassék-e egy helyes eljárás; ha az új — (de csak ránk nézve új, máshol már alkalmazott, s nem általunk föltalált) — eljárás annyira előnyösnek tűnik föl a régi fölött, nézetünk szerint elfogadandó az új helyes eljárás, s elvetendő a régi. Választani kell előbb vagy utóbb, gyorsan és véglegesen, vagy lassankint, fokozatosan — mert ez már csak az idő kérdése, mit megrövidíteni vagy hosszabbra szabni, az érdekektől függ.

Hogy az érdekeket, tudniillik a termelőket, gyárosokat és kereskedőket meggyőzzük, mennyire lehetséges és szükséges eddigi hitel-rendszerüket hasznosan megjavítani, kimutatjuk előttük az egyszerű rendszert, mely oly nagy hasznot hajthat az ő érdekeiknek különösen, és az egyetemes érdekeknek általában.

Nincs itt szó semmi paradox- vagy ábrándszerűségről, ellenkezőleg: a tapasztalás és mindenekfölött a siker által megszentezett gyakorlatiasságról. Nincs szándék támadást intézni az elfoglalt állások ellen, megállapított jogok ellen, engedélyezett szabadalmak ellen, hanem szándék: a már elfoglalt állásokat tiszteletben tartva, melléjük újakat teremteni, betölteni az űrt, melyet a már létező hitelintézetek betöltetlenül hagytak, teljes kielégítést eszközölni azon szükségnek, amit az eddigi hitelintézetek csak tökéletlenül elégítenek ki. Ez intézeteknek meg van a maguk különös köre és csak melleslegesen foglalkoznak a rakhelyekkel; ám tartsák meg különös körtüket, de ne vegyék rossz néven, ha új intézetek ala-

kulnak, melyek főcélul tűzik ki a rakhelyekkel való üzleti elfoglaltatást, anélkül hogy az ő fő és különös hatáskörükbe vágnának.

Az államnak kiváltsága van ércpénzt veretni, azaz szentesíteni pecsétjével a legkitünőbb kereskedelmi tárgyat, mely önmagával hordja értékét, s azt ellátni oly tulajdonsággal, amely annak jogot s könnyüséget kölcsönöz a lehető legnagyobb forgalomra.

A banknak kiváltsága van papir-pénz előállítására, ami nem egyéb, mint az ércpénz képviselője, melynek szerződés következtében értékével bír, mert kívánatra fölváltható a bank pincéjében levő ércpénzre, melyet csupán a forgalom könnyebbé és kényelmesebbé tétele végett helyettesít.

Az árucikknek, mint biztos értéknek, ha nincs is jogában pénzt veretni, de birnia kell azon tulajdonsággal, hogy ennek a legnagyobb biztosságot, legtettelegesebb biztosítékot nyujthassa. Az árucikkekbe fektetett tőkék, ezeket föléje helyezik mindazon eshetőségeknek, mikre bennünket a történelem tauff, s melyeket gyakran előidéznek a nagy politikai események, a háborúk, paniques-ok. E nagy események gyakran eltemetik a gazdagságot, amely csak fiction alapul, azonban nem képesek eltemetni a gazdagságot, melynek alapja realitás. Nem temethetnek el egy porszemnyit a földből, és az árucikkből. Az oly hitelintézetek, melyek a földben és az árucikkekben vetik meg alapjukat, kiállhatják a rázkódásokat, miket nagy események idéznek elő, és nem döntethetnek romba, romjaik alá temetve ezer meg ezer családot.

Egy hitelintézet, a mi fogalmaink szerint, nem lehet mesés osztalékot szerző gép, roppant vagyonszerzés piedestálja, vagy zöldasztal, melynél gyakran hamis kártyával játszanak. A lehetetlenül nagy osztalékígérés csak csalogató tűkör,

hogy a tisztességes munka által szerzett gazdagság az élődiség ékes és terméketlen kelepéjébe csábíttassék. Nagy osztalék — nagy veszélyeztetés.

Ezek együtt járnak. Aki sokat akar nyerni, sokat veszélyeztet; ám lássa, aki mégis ezen uton halad; de ne csodálkozzék a következésen. E következés előre megmondható. Ma nagy gazdagság, holnap tönkrejutás; végzetszerű ez, mint maga a végzet. A társadalmat illeti, ügyelni, vajon a közvagyon és erkölcsiség nem veszélyeztetnek-e, s vajon nem kötelessége-e erre nézve óvó rendszabályokkal intézkedni. Azonban ez a társadalom dolga, nekünk nincs egyéb föladatunk, mint szorosan tárgyunknál maradni.

A rakhelyi hitelintézet nem egyéb, s nem is lehet egyéb mint közvetítő a tőkék és az árucikkek közt. Ez intézet magában véve nem tőkepenzes, s nincs más föladata, mint a rábizott tőkét belátása szerint rendeltetésükre fordítani, mire nézve két különösen fontos kötelessége van.

Első betöltendő kötelessége, — minthogy maga nem tőkepenzes, sőt miután ellenkezőleg neki van szüksége tőkékre — az, hogy ezeknek oly biztosítékot és biztosságot legyen képes nyújtani, hogy a tőkék önkényt, minden aggály nélkül keressék föl az intézetet. Természetes, hogy e helyen nem mulékonny tőkétet értünk, amit a véletlen játéka megsemmisíthet, hanem valóságos, tényleges tőkétet. E tőkék természetesen kamatokat követelnek, azonban, miután e kamatok két elem által alkottatnak, t. i. a pénz dija, s a veszteség elleni biztosítás ellen, s miután az utóbbi nem léte esetében az első is annyival kevesedik — ebből következik, hogy a kamat a legkisebb mennyiségben 3. 4 vagy 5%-kal számtatják.

Második kötelessége az árucikkekre vonatkozik: a rakhelyek a lehető legnagyobb forgalmat biztosítják annak, áthe-

lyezés nélkül; a hitelintézetnek a pénzre nézve kell lehető legnagyobb forgalmat biztosítania áthelyezés nélkül. A rakhelyek, az árucikkeket, a tőkékkel szemben szakadatlanul rendelkezhető állapotban tartják; a hitelintézetnek a tőkéket kell szakadatlanul rendelkezhető állapotban tartani az árucikkekkal szemben. E tekintetben lássuk, mit mond a Franciaországgal kereskedelmi viszonyban lépő idegen nemzetek, s nevezetesen Angolország tapasztalása.

Az angolok roppant kereskedelmi műveleteket visznek végbe nagyon kis mennyiségű pénzzel. Emellett módot találtak egyszerűsíteni az irásokat és eljárást, chéques-jeikkel, miket mindenütt alkalmaznak, még szállítóik fizetésekor is, és folyószámláikkal bankárjaiknál. Bankárjukhoz tétemenyezik le minden kapott értéküket, eszerint azon chéqueseket is, amiket kapnak, és a bankárrali számadásuk azon chéquesekben találja egyensúlyát, melyeket ők bocsátottak ki bankárjukra. A főbankárok minden nap összejönnek a kapott chéques-ek kicserélése, továbbá a számitolások, és a fölülfizetések eszközlése végett. Nagyon kevés pénzzel végrehajtatik e művelet.

Ez eljárás minden angol nagykereskedőt fölment pénztár-vagy pénztárnok tartásától. Bankárjuk teljesíti a pénztárnok föladatát. Nekik nincsen szükségük pénztár-könyvre, a közönséges kereskedelmi könyv rájuk nézve elegendő; egy egyszerű könyvvezető minden amire szükségük van. Eltekintve azt, hogy mennyivel olcsóbb rájuk nézve e rendszer, még a tolvajoktól aggodalomnak sincsenek kitéve, valamint azon szükségességnek sem, hogy folyton lakhelyükön maradjanak; következésképen a legnagyobb függetlenséget és szabadságot élvezhetik.

Továbbá, miután folyó-számlájuk összhangban van a bankárjukhoz letett értékkel, ennél fogva minden értéküket leteszik ahoz. Ily módon semmi értékük, tőkéjük sem hever pil-

lanatig is tétlenül, terméketlenül, ami nem mindig érhető el a pénztárakban gyakran tetemes mennyiségben tartogatott és hevertetni kénytetett összegekkel.

Ezen üzleti szabadság, ezen egyszerűség az eljárásban, e költségkimélés, e biztosság, a számlálásnak ezen fölslegessé tétele, és egyáltalában a nagykereskedelmi siker, melyből annyi hasznuk van az angoloknak, s mely azt eredményezheti, hogy a Franciaország és Angolország közt közelebb megnyílt kereskedelmi viszony Angolországra nézve hozand főleg előnyöket — mind, mind a folyó-számlákon, chéqueseken, követelés-átutalási rendszeren alapulnak.

Mi hát tulajdonképen a folyó-számla egy nagykereskedő és bankárja közt? Mi a chéque? Mi a követelés-átutalási üzlet (virement de compte)? Következőket olvassuk erre vonatkozólag a Sociétés de credit közlönyeiben és jelentéseiben.

„A Comptoir d'escompte hozta Franciaországban legelőször használatba a chéque-eket. A nagyszámu kereskedőknek, kik tőkéiket hozzá helyezik, e hasznos rendszer folytán a pénztár által könnyen kifizethető 2°/_o-kat ajánlott, s így, miután a bank semmi kamatot nem ad, a Comptoir d'escompte, a párisi kereskedőség nagy részének pénztárnokává lett.

„Képzeltető mily jelentékeny haszon tünik ki mármost oly rendszer mellett, mely tetemes mennyiségű 2°/_o tőkét ad rendelkezése alá, biztos kilátással arra, hogy azokat 7°/_o-kal sőt több haszonnal is forgathatja.

„Angolországban a folyó-számlák és chéqueek rendszere a letéti bankokban halmozta össze a tőkét. E bankok kevés kamatot fizetnek a letéteményezőknek, ami mindig jótétemény a franciaországi rendszerrel szemben, mely gyümölcstelenül heverteti a pénztárban a tőkét, a letéti bankra nézve tehát elegendő, ha valamivel magasabb kamattal helyezheti

el a tőkét, melyek rábizattak, csakhogy azok biztos helyen, és közvetlenül behajthatók legyenek.

„Franciaországban is sok tőke, és nevezetesen sok pénzérték van; azonban gyümölcstelenül hever tulajdonosaik kezében — mint egy hadsereg, amely örökösen tüzhelyénél sütkérezik. Ki kell léptetni e tőkét tétlehségükből e czélt tüzték ki a francia új hitelintezetek.

„Itt van négy intézet! Comptoir d'escompte, Credit foncier, Credit mobilier, Credit industriel et commercial, ezek mindegyike kész elfogadni letéteményeket kamatozó folyószámlákra, kiszolgáltatja a szelvény-könyvecskéket, melyeket minden letéteményező előmutat a fizetések tételekor. Néhány lépés kell még előre, hogy általánosan elterjedjen e gyakorlat.

„A chéque (angol kereskedelmi műszó) hivatva látszik arra, hogy Franciaországban szerepet játszó a többi elfogadott érték közt. Angolországban ez valóságos pénz, melynek alapja valamely bankárnál van letéve, s különösen a kereskedők és utasok által használt pénz. Ha az embernek valami fizetendője van helyben, vagy másutt, bankárjára szóló chéque-et ad át, vagy pedig kellő mennyiségű értéket tesz le egy bankárnál, s ez hasonértékű chéque-t szolgáltat ki, mely kívánat szerinti helyen és időben, a bankár tüzlet-társánál fizettetik ki. A chéque magában foglalja a fizetendő összeget, s annak nevét, ki által a fizetés történik; keltezve van, s aláírva a kiállító által. Rendesen az előmutatóra szól, azonban tulajdonosa kívánatára úgy is kiállítható, hogy másra átruházható legyen. Hogy e chéque pénzértéke valami tolvaj, vagy csaló által föl ne vétethessék, Angolországban az a szokás, hogy a chéque-en kercszül tintával, egymást átmetező két keresztvonást huznak. Minden így megjelölt chéque csupán az érték letéteményese által, vagy pedig a fizetés

tételére megnevezett egyén által ismert egyénnek fizethető ki.

„A valamely nagykereskedő részére kiállított folyó-számlák arányban vannak azon értékennyiséggel, amit a nagykereskedő letéteményezett bankárjánál. Nagyon érdekében van tehát a nagykereskedőnek, hogy minél több értéke legyen bankárjánál letéteményezve.

„Egyetlen kis könyvecske elegendő mindezen részleteknek számadásban-tártására, abban nyugtáztatik minden teljesített fizetés; ez eljárás mellett nem fordulhat elé semmi pénztári tévedés vagy akármi károsulás; azonkívül, nem kerül költségbe ez eljárás, és minden különben tétlenül heverendő pénznek kamatot biztosít. — Angolország, mely minden rendelkezés alatti tőkét haladéktalanul hasznosít, s mely oly hatalmas versenyben áll iparunkkal, határozottan fölhí bennünket példája által, hogy azonnal, késedelem nélkül bocsássuk forgalomba a tőkét, mik nélkülözhetlen ügynökei a munkának és termelésnek.“

A francia hitelintézeteknek szembetünőleg igazolva van létezési oka és célja; megfelelnek a szükségnek, miután léteznek, és roppant tőkékkel dolgoznak. Azonban bár mennyire kiterjedt legyen is foglalkozási körük, mégis szükségképen korlátolt az, és csak bizonyos specialitásokat foglal magában. Minthogy tehát bizonyos más specialitásokat érintetlenül hagyunk, úgy azokkal csak mellékesen s így fölületesen foglalkozunk, ennél fogva az oly új hitelintézet, mely az általuk betöltetlenül hagyott sőt betöltése céljából oldaluk mellett keletkezik, nem leend ellenfelük, sőt még vetély- vagy versenytársuk sem; nem az ő romjaikon emelkedik az föl; nem lenne egyéb, mind a közös testület hatalmának és összhangjának tökéletesítése végett fölfogadott új tag.

Franciaországban öt nagy hitelintézet van: 1) la Ban-

que de France; 2) le Comptoir national d'escompte; 3) le Crédit foncier; 4) le Crédit mobilier; 5) le Crédit industriel et commercial. Továbbá Párisban magában, nem számítva más városokat, 35 hitel-bank, pénztár, és társulat, és 320 bankár. Eszerint Párisban összesen 355 bankház.

1. A Banque de France. — Főkép kereskedelmi érték-papírok leszámítolásával foglalkozik; látra és előmutatóra szóló váltókat és utalványokat értékésít, s amellet az álladalmi ére-pénz főletéteményese. Folyó-számlákkal is foglalkozik, azonban soha és semmi kamatot nem ad.

2. A Comptoir d'escompte. — Főkép kereskedelmi érték-papírok leszámítolását eszközli. Folyó-számlákkal is foglalkozik és ad kamatokat.

3. A Crédit foncier. A zálog-kölcsönök javítása végett alapított; ingatlanokra, hosszú határidőkre kölcsönöket ad, folyó-számlákkal is tüzérkedik, azonban csak letétemények mellett, miket kötelezvényeinek előlegezésére használ föl.

4. A Crédit mobilier. Állampapírokat, továbbá ipar- és hitel-vállalati részvényeket és kötelezvényeket ir alá és vásárol. Folyószámlákra is eszközöl tüzletet, részvények, kötelezvények stb. letéteményezése mellett.

5. A Credit industriel et commercial. Leszámítol kereskedelmi értékpapírokat, előlegezést ad évjárdékokra, ipar-vállalati részvényekre és kötelezvényekre, kereskedelmi társulatok papírjaira stb. hat hónapi időhatárral. A folyó-számlákban átadott tőkét kamatok mellett fogadja el.

Mindezen intézetek előlegeket adnak árucikkekre, s folyó-számlákat bocsátanak ki, azonban csak mellékesen, s tartózkodással. Csak oly tőkét fordítanak erre, miket nem vesznek igénybe a kereskedelmi műveletek, melyek végett tulajdonképen fönállnak. Kénytelenek a Banque kamatváltóságait követni, s ahoz alkalmazkodni; ha a Banque kamatai

7%-on állnak, nekik szükségképen 8%-ra kell emelniök a magukéit. És e kényszerítés zsidbasztólag inkább, mintsem életadólag hat a kereskedelemre. Az árucikkek érdeke tehát oly különös hitelintézetet kíván, melyben azok állandó, változatlan viszonyban lehessenek, s mely nem tekintve semmi egyéb rendeltetésre, kizárólag velük foglalkozzék. Innét következik: e részbeni specialis hitelintézetek keletkezésének szükségessége.

E szükségesség más oldalról is nyilatkozik. A Banqueon kívül egy hitelintézet sem biztosíthatja a tőkék szakadatlan rendelkezhetőségét. A Comptoir d'escompte, s még egynémelyik, majdnem elérheti ezt szintén, igazgatóinak jártassága következtében, azonban az elemek, melyekre dolgoznak, többé kevésbé véletlen változásoknak vannak kitéve, s így az eredmények is, többé-kevésbé szintén annak vannak kitéve.

Eszerint a kereskedelmi értékpapírok leszámítolása eszélyesség, szabatos kiszámítás, és megfontolt kezelés mellett is, perre adhat alkalmat. Erre következik a birói megidéztetés, ítélethozatal, s végül végrehajtási zálogolása s eladása jelentéktelen holmiknak, miket senki sem akar megvenni és mik utoljára is potomáron kelnek el; szóval: számtalan, véget nem érő, lassu formáság, és semmit sem érő eredmény.

A dock-rendszerben semmi véletlenszerűség, semmi formáság, semmi lassuság és késedelem, még óvás fölvétele esetében sem. Nyolc—tiz nap alatt az árucikk pénzzé értékesíthető. A fölöttéb ritkán s csak kivételesen előforduló nyolc—tiz napnyi késedelem oly nagy hitelintézetnél, mely annyira gyors és roppant forgalmat eszközöl a tőkékben, nem lehet nagyon számításba vehető kifogás.

Azonban szükséges, hogy e hitelintézet teljesen összhangban legyen az árucikk érdekeivel; szükséges, hogy képes legyen az árucikk árfolyamának s egyéb körülményei-

nek módosulását tekintetbe venni s azokhoz alkalmazkodni.

E hitelintézet kilencven napra terjedő üzletet köt az árucikkre; ez önkénytesen megállapított határidő, s azon föltevésből állapított meg, hogy annyi határidő elegendő valamely kereskedelmi üzlet-művelet eszközlésére. Átalában e határidő el van fogadva. Azonban gyakran előfordul, hogy e határidő vagy nagyon hosszú vagy nagyon rövid. Az árucikket nem kell korlátozni forgalmában, sem kényszeríteni szigorú és változhatlan határidők által. Szükséges, hogy teljes kényelemmel hosszabíthassa vagy rövidíthesse meg a határidőt. S ezért valóban csak az oly hitelintézet felelhet meg az árucikk érdekeinek, amely kizárólag, és specialisan e célból alapíttatik.

Ha az árucikk tulajdonosa a határidő előtt letörleszti előlegét, a hitelintézetbe általa eszközölt befizetést ismét más árucikk élvezi, amelyre kiszolgáltatva lesz; s ha a határidőn túl későbbre halasztja a törlesztést, kinek van annál kára? A hitelintézet eljárása s rendeltetése nem akad föl ez által, mert az ily, elhalasztott időhatárra visszatartott pénz szintén csak rendeltetése szerint van elfoglalva: akár újabb, akár a régebbi árucikkre legyen előlegezve; az árucikk mindig árucikk.

Nem így van más hitelintézetekkel. Vegyük például a Crédit mobiliert: Ha pénztáraiban pillanatra rendelkezésalatti összegek vannak, s azokat a dockoknál helyezi el, alkalmazkodand a határidő előtti fizetéshez és föltételeihez? Beleegyezhet továbbá mindannyiszor a határidő-hosszabbításba? Felelhet arról, hogy a lejáratra kikötött napon nem leendő szüksége minden tőkérére, hogy megfelelhessen föladatának, mit másirányú főrendeltetése magával hozand? Ugyanez mondható a Crédit industriel et commercial-ról is.

A tőkék és árucikkek oly bensőleg viszonylanak egymáshoz, hogy egymásnak támasztékai, s egymás nélkül nem létezhetnek. A tőkék az árucikkek végett, s az árucikkek a tőkék végett léteznek. Közel kell hozni tehát egymáshoz e két dolgot, s folytonos érintkezésben tartani; az is szükséges, hogy egymásnak hasznára dolgozva ne korlátozzák egymást a szabadságban, mozgásban, forgalomban, egyszóval szükséges, hogy társulásuk ne ejtsen csorbát különös függetlenségükön, s mialatt ennek utjából minden akadályt elhárít, ujakat ne teremtsen. Az árucikkeknek, akármily helyzetben mindenkor és szünet nélkül rendelkezésalattinak kell lennie; ép úgy a tőkéknek is, ha rendeltetésben vannak is már, mégis rendelkezés alá vonhatóknak kell lenniök; és ebben fekszik fő és különös jellemvonása az árucikkek végett, a dock-rendszerrel összefüggőleg alapított hitelintézetnek.

Az ily hitelintézet pillanatig sem hevertethet tétlenül árucikket és tőkét. A pénztőke a kereskedelem tápláléka; annak elvonásával a kereskedelem zsibbad el.

Főelv tehát: mindenkor pénzt tudni szerezni az árucikkeknek, s mindenkor árucikket tudni szerezni a pénznek. Azaz, ha az árucikkek pénzre van szüksége, bizonyosan, és rögtön találhasson; s viszont, ha a pénz szabaddá kíván lenni, semmi akadályba se ütközzék. Az említett hitelintézetnek mulhatlanul meg kell felelnie e két föltételeknek

Lássuk a gyakorlatot. A pénz és árucikk közt három hónapi határidőre köttetik a viszony. Még e határidő le sem járt, az árucikk apró részletekben eladatik. Eszerint a kapott előleg az eladási arányban visszafizettetett. Eszerint a hitelintézet működésének megkezdése után, a lehető legkedvezőbb föltételekre adott előlegezések mellett is, körülbelül két hónap alatt megkezdődnek a visszafizetések, ugy

hogy utoljára a súlyegyen beálltával, mindennap összhangba jő a kiadás a bevétellel.

Minél nagyobb mérvű üzletket eszközöl az intézet, az egyensúly annál inkább helyreáll. Ha lehetséges volna minden üzletre kiterjeszteni az intézet működését, az arány ugyanaz lenne. Azonban, akármily kiterjedt legyen is a vállalat, mégis mindig csak részletes marad, következésképpen kitéve némi kikerülhetlen eshetőségeknek.

Meg nem engedhető egyáltalában, és pedig az intézet tönkrementésének veszedelme alatt, hogy akár a pénz akár az árucikk legkevesebbet is szenvedjen, akár egy napi vagy pillanatnyi késedelem is elveszthetne, vagy veszélyeztethetne mindent.

Ha az árucikknek pénzre van szüksége, kell tudni találni számára. Ha a tőkének van árura szüksége, egy vagy más célból, szintén kell tudni találni számára; nincs egy pillanat veszteni való. Holnap, egy hét múlva, bizonyosan lenne pénz, azonban nem holnap, nem egy hét múlva kell az, hanem ma, rögtön.

Nem kételkedünk benne, hogy ily eset csak ritkán fordulhat elő; azonban csak egyetlen egyszer forduljon elő, veszélyeztethet mindent. Nincs semmi veszély, ellenkezőleg, minden biztos, csodálatosan szabatos minden, semmi aggodalomgerjesztő körülmény, minden kifogástalanul biztosítva van — de mindegy: pénz kell, ma, ebben az órában. Honnét kelljen azt venni?

Az ily ritka, kivételes, válságos pillanatokban, melyek csak futólagosak, s az általunk említett intézeteknél nem tarthatnak tovább 24 óránál, legfőlebb egy — két hétig az ily pillanatokban, mondjuk, közérdek, hogy az intézet jó feltételek mellett tőkét kaphasson.

Jó föltételek mellett, ismételjük, mert rossz föltételek mellett bizonyosan mindig találhat annyit amennyit akar.

E jó föltételeket Franciaországban csak a Banque de France, vagy a pénzügyminiszter adhatja neki. Az intézet $4\frac{1}{2}$ százalékkal dolgozik, szükséges tehát, hogy a Banque de France, és a pénzügyminister $3\frac{1}{2}$ százalék mellett nyissanak számára folyószámlákat, mindazon előlegeket illetőleg, melyeket neki az értéktérítvények stb. biztosítása mellett nyújthatnak.

Bizonyos, hogy a bank bebocsátkozik e föltételekbe, és a pénzügyminiszter, ki a termelés, gyáripár, és kereskedelem előmozdítása végett tőkékkel rendelkezik, nem fog késni pillanatig is az előlegekkel, melyek ily esetekben kéretnek tőle.

Az oly hitelintézetnek, amelyenről mi itt szólnunk, egyenkint véve, senkit sem kell meggazdagítania. Meggazdagítván egyet, elszegényítene másokat. Meg kell tartania szabatosan az egyensúlyt a rábizott érdekekre nézve, semmi nagyszerti osztalékok; ezek csak a termelők, gyárosok és kereskedők kárával lehetnének eszközölhetők. A tőkésre nézve tehát biztos és szilárd biztosítékot kell nyújtani, és becsületes és mérsékelt kamatot biztosítani. A termékekre, árucikkekre nézve pedig szakadatlan forgalmat, jó vásárt, zsibbasztó tönkretevő költségek, díjak nélkül. Az intézet illedelmesen fizesse meg munkásait, azaz ügynökségét, kiküldötteit, azonban ne fizessen nekik többet mint amennyit tehetségeiknél és szolgálatauknál fogva arányosan megérdemelnek.

Ezen pillanatban, midőn ezeket írjuk, tudomásunkra esik, hogy Franciaországban egy nagy pénzintézet, a meglévők mellett ismét hitelintézetet szerel föl és szervez, oly értelemben, amint mi értekezünk. Annál jobb a nevezett országra

nézve, két oknál fogva: 1. mert ez bizonyíték arra, hogy az eszme terjed, s kezd behatni az emberek fejébe, hogy megfelel a szükségnek, s hogy már is tett hódításokat. Azonban mennyi hódítást kell még tennie, s mennyit kell még érdeklében prédikálni! 2. akármily kiterjedésű legyen is az új hitelintézet, mindenképen elégtelen leend; nem kell feledni, hogy Londonban egyetlenegy ház (Clearinghouse) közel 50 milliárd frankra menő tizelmet végez évenként. Hogy Franciaország ez összegig érjen, sok bankháznak kell e célra közreműködni. Bizonyosak lehetünk benne, hogy jó darabig nem keletkezhetik annyi ily nemű hitelintézet, hogy elegendő legyen; következésképen, nem lehet eléggé sokat alapítani.

Sehogy sem vagyunk képesek elgondolni, hogy a chéqueknak a kereskedelmi forgalomba leendő behozatala, s mindenkinél megszokottá tétele ellenében akadályok támasztatnának. Csak az az eset állhat elő, ha a pénzügyminiszter elhatározná kereskedelmi értékpapírnak tekinteni a chéqueket, ez elegendő akadály lenne -- arra, hogy a chéquek használatba ne fogadtassanak.

Azonban a fiskus nem nyerne ezzel semmit, sőt veszene sokat, mert a chéquek célja az árucikk forgalmának s végül fogyasztásának gyarapítása, növelése. A fiscusnak tehát jobban kell számíttania a fogyasztás által keletkeztetett adóbevételekre, mintsem azon néhány centimesre, miket a chéquekből kívánna huzni, s mik megakadályoznák eszerint ezeknek forgalomba jöttét, mindennap előállvaán az aranyat tojó tyúkról szóló mese.

Sőt, továbbá e politikai okokon kívül, melyek ez oldalról széteszlatják az aggodalmakat, vannak juridicus határozatok melyek szembeállhatnak a fiscus lehető követeléseivel.

Csak a kereskedelmi értékpapirokat szükség bélyeggel ellátni. A nyugták nincsenek bélyeg alá vetve, akárminők legyenek, még a beiktatási nyugták sem, egyedül akkor, ha nyilvános értékpapirokként szerepelnek, vagy biroság elé terjesztetnek.

A chéque pedig nem egyéb, mint utalvány; akármi alakban, parancsoló, kérő, vagy szenvedőleges alakban legyen is fogalmazva, mindig megtartja ugyanazon jellegét, s mindig egyszerű utalvány marad, s a törvény által vett értelemben nem válik kereskedelmi értékpapírrá. Sem több sem kevesebb, mint — ami mindig is marad — utalvány, melyet a kereskedő ad pénztárnokának. Oly kevésbé kereskedelmi értékpapír, hogy nem is óvatoltatható. Óvatoltatása valóban képtelenség is volna. Elképzelhető, hogy egy kereskedő óvást vetessen föl megbizottja, pénztárnoka, azaz saját maga ellen, mert nincs pénz pénztárában?

Mit tartozik az a dologra, hogy mily szavakban fejezi ki magát a chéque: térítvény ennyi és ennyi összegről fizessen ön ennyit és annyit sziveskedjék ön fizetni ennyit és ennyit sohasem lesz egyéb, és nem is lehet egyéb, mint egyszerű pénztári utalvány. Ép mint valamely, árucikkről szóló, kiegyenlített számla nem egyéb, mint utalvány, mely egyszerűen mondja: Ezen és ezen összeg kiegyenlítését vagy: Fizessen ön nekem ennyit és ennyit, mint ezen számla összegét vagy: Pénzre levén szükségem, fizessen ön nekem ennyit és ennyit, melynek nyugtájául vegye stb.

Egy nyugtázott számla ki nem fizetése esetében sohasem vétetik és nem is vétethetik fölóvás; mármint óvatoltathatik a chéque, ha kifizetése megtagadtatik, vagy pénz hiányában nem teljesíttethetik? Az analogia sokkal nagyobb a két eset közt, hogysem egyiknek törvénye ne lehessen a másiknak is törvénye. Tehát a chéque nem kereskedelmi értékpapír, te-

hát nem lehet alávetve a kereskedelmi értékpapirokat terhelő bélyegnek.

Az angolok és amerikaiak, kiknél a chéqueek használatban vannak, nagyon parancsoló és lakonikus szöveggel tudják azokat megszerkeszteni:

M. Barclay, Banker.

Pay on demand to M. A . . . or bearer, the sum of . . .
London the 13 of april 1861. — C.

Fizessen ön A. ur kérésére, vagy az előmutatónak . . .
összeget. London april 13. 1861. Aláírva: C.

Igen sok okunk van hinni, hogy a magyarországi kereskedővilág szívesen elfogadná e szerkesztési alakot, s nem kívánna mást. Ki kell tehát elégíteni kívánságát.

Hanem merül föl más ellenvetés is. Halljuk füleinkbe mormogni: „Hisz a chéque nem egyéb mint bankjegy (billet de banque), mivé lesz eszerint a bank szabadalma?“ Értsük meg egymást, és ne zavarjunk össze semmit. Mindenekelőtt, ha ez csakugyan állna, mindenekelőtt az a kérdés, vajon az állam, szabadalmat adván valakinek valamire, nem adhat-e ily szabadalmat másnak is, ha a közjólét és az általános közérdek kívánja azt? Azonban nem vagyunk ennyire, s nincs is szükség ily éles kérdés fölállítására.

A bankjegynek sajátos és lényeges jellege a folytonosság, állandóság. A bankjegy, mit a bank ma kibocsátott, holnap ismét visszatér annak pénztárába, s holnap után ismét kijő onnét, s így jár, forog amig csak létezik.

A bankjegy törvényes pénz, senki sem utasíthatja azt vissza, az adószedő ép oly kevéssé, mint akármely polgár. Annyira el van terjedve, s oly ismeretes mindenki előtt a for-

galom következtében, hogy senkisémet utasítja vissza, s így általános konventionális pénzzé válik.

Ellenkezőleg a chéque, minden parancsszerű szövege mellett is — fizessen az előmutatónak — nem él tovább mint forgalma tart, vagyis a kibocsájtó által lett kiadásától, a fizető pénztáráig való érkezéig. Ideérve, végét érte, s ha szükség van, más által helyettesítetik. Néhány napig tartó mulékony létezési ideje van csak tehát, mit minél inkább megrövidíteni — érdekében van az előmutatónak.

△ chéque sohasem lehet kényszerforgalomra rendeltetve, eszerint nem is válhatik soha törvényes pénzzé, mint a bankjegy; helyettesítheti ugyan a pénzt, azonban csak egyidőre, s csupán azon egyének közt, kik összeköttetésben vannak vagy a chéque kibocsájtójával, vagy az illető hitelintézettel, de e körön kívül nem lehet általánossá.

Eszerint nem lehet azonosulás a chéque és a bankjegy közt, következésképen nem lehet aggódni a bank féltékenykedésétől. Londonban évenként talán 100 milliárdnyi chéque is kerül forgalomba, mindenkor látra szóló utalvány alakjában. És mi mindamellet nem tudjuk, hogy az angol bank, melynek szabadalma és kiváltsága van bankjegyek kibocsájtásához, csak egyszer is fölszólalt volna a chéquek konkurenciája ellen. Más bank szintén nem fog fölszólalni a chéquek ellen.

Mindazáltal úgy találjuk, hogy minél tübbet mondunk e tárgyban, annál több mondandók van még, és hogy messze eltávozzunk fő tárgyunktól, a dockoktól, a nyilvános árurakhelyektől, egy más, szintén fő tárgy miatt, t. i. a hitelintézet miatt. De e tárgy nem mellékesen vitatandó meg, megérdemli hogy külön tüzetesen tárgyalassék. Ennyi elegendő arra, hogy kijelöljük a két intézet érintkezési s összeköttetési pontjait, s egymáshoz viszonyát, s föntartjuk magunknak a jo-

got, ha szükség lesz rá, nemsokára külön munkában ismereteni tüzetesen a hitelintézetet. Addig is eleget mondtunk a következő pontok megértésére:

1. Szükséges oly hitelintézet alapítása, mely teljesen alkalmazkodjék a dockrendszerhez.

2. A főálló hitelintézetek, meg lévén kötve a földadatukhoz tartozó üzletek által, csak bizonyos határok közt, és mellesken alkalmazkodhatnak a dock-rendszerhez.

3. Az alapítandó hitelintézetnek kizárólag folyó-számlák és chéqueek által kell keletkeznie, s kizárólag neki lehet szabadalma ezekkel működni.

4. Szükséges Magyarországon szokásossá tenni a chéque-rendszert, mely oly kényelmes és hasznos azon nemzetekre nézve, melyek azt elfogadják.

5. Főkép a nagykereskedők hozhatják használatba a chéque-rendszert, hogy idővel aztán kifejlődjék és általánosuljon. Mikor a nagykereskedők egyszer már megszokták maguk közt minden üzletüket chéqueek által hajtani végre, nem kerülend nagy munkájokba többé, elfogadtatni a kis kereskedők által is, kiknek eladnak, s a gyárosok és termelők által, kiknél vásárolnak. És a kiskereskedők igen könnyen meg fogják azokat szokni és szoktatni a fogyasztókkal azaz az egész világgal. A fogyasztók végre oly jól találандják magukat a chéqueekkel, hogy szinte csodálkozni fognak rajta, hogy valaha más rendszert is követhettek. Képtelenségnek találандják, hogy élelmiszer-szállítójukhoz menve, vagy utra kelve zsebeiket pénzdarabokkal, arannyal, vagy bankjeggyel megrakják, mindez nagy alkalmatlanságra és kényelmetlenségre van, és könnyen elveszhet. Minde helyett elegendő egy kicsi könyvecske, a mit, kívánatra igen díszesen is ki lehet állítani, s mit az ember kezében vagy zsebében tarthat, s melyet minden nagy veszedelem nélkül, és százszor helyrehozhatólag, el lehet veszteni.

6. A chéqueknak mindennapi használatba vételére nézve Magyarországon, igen sokat tehet még egy más hatalom is, mely az egész világon uralkodik, t. i. a divat. Nem lehet kételkedni benne, hogy — ha bizonyos magas tekintélyek példát adnak, e példa elfogadtatik a magas körökben, s gyorsan utánoztatnak az alantibb körökben. Mennyi ok hűja föl közreműködésre a jelen esetben a divatot? Mindenekelőtt illendő, hogy az anglomania, mely annyi kárt tesz köztünk, egy okos dologban valahára kárpótlást nyújtson ezek oktalanságaiért; továbbá azon kényelmesség, mely a chéquek használata mellett fölszabadít minden alkalmatlanságtól, és aggodalomtól, mit nagyobb pénzösszeg birtoka többé-kevésbé rendszeresen okozni szokott; idejárul az is, hogy a chéquek elfogadásával nem áldozatra kéretik a közönség, ellenkezőleg, mód ajánlatik neki vagyona gyarapítására, gazdagsága növelésére, kétféleképen: 1. a kamatok által, miket a folyószámlák a tőkének szereznek; 2. minden dolog árának megkevesülése által, azon eredmény következtében, mire a tőke közrehatott; például ha a fogyasztási cikkek ára, a chéquerendszer következtében 10–20%-kal alább szállt, ez úgy veendő, mintha a tőkék, melyek ez eredményt előidéztek, ugyanily arányban növekedtek volna.

7. Az alapítandó intézet célja levén nagymennyiségű tőkét forgalomba vonni ép úgy, mint nagymennyiségű árucikket, s a tulajdonképeni pénzt annyira megkevesíteni a forgalomban, hogy az csak mellékesen jelennek meg itten, ebből következik, hogy ellenkező más hitelintézetekkel, melyek aránylag csekély tőkével kezdik működésüket, s annak növekedését csak üzletük terjedésével eszközlik: az alapítandó intézetnek lehető nagy tőkével kell kezdeni működését, s azokat aránylag kevesíteni, amint nagyobb kiterjedésre jutnak a chéquek az üzletekben.

8. Az alapítandó intézet föladata, a lehető legcsekélyebb kamattal pénzt szerezni az árucikk számára. Alapúl vehető a $4\frac{1}{2}$ %-os kamatláb, s nem kell ezt soha tullépni. Sohasem szabad árucikk híjjával lenni, következésképen jelentékeny tőke-készlet tartandó rendelkezésre.

9. A tőkét, mely fölött az intézet rendelkezék, kapja 1. részvényeitől, azaz mindazon nagy-kereskedők, kereskedők, gyárosok által, kiknek érdekében van, hogy az intézet sikert arasson; 2. a folyó-számlák által, melyek nála letétnek, s melyekért $2\frac{1}{2}$ százalékot fizet; 3. a folyó-számlák által, melyek részére $3\frac{1}{2}$ százalékra nyittatnak, részint a bank, részint a pénzügyminiszter által.

10. Az intézet ezen az alapon, t. i. adván $4\frac{1}{2}$ %-kos előleget az árucikkekre, s fizetvén $2\frac{1}{2}$ százalékot, saját folyó-számláiért, igen kényelmesen fődözheti 1. általános kiadásait; 2. adhat 5%-ot részvényeseinek; 3. tartaléktőkét alakíthat, vagy alább szállíthatja az árucikkekre adott előleg kamatait.

11. Az intézetnek folyó-számlákat kell nyitnia nemcsak kereskedés és ipar, hanem a fogyasztásra nézve is, azaz a földbirtokosok, évpénzesek, hivatalnokok és kézművesek részére is, kik némi pénzzel birnak, melyet csak fokozatosan és bizonyos időben szándékoznak kiadni. E pénzek, pénztáraikban, szekrényeikben, vagy szekrényfiókjaikban tartatva csak nyugtalanságot okoznának nekik, mig átadván a hitelintézetnek, ez gyümölcsöteti részükre, s amellet folyton készen tartja rendelkezésükre.

12. E rendszer általánosítása céljából talán szükséges lenne, hogy a hitelintézet ne szorítkozzék kizárólag Pestre, hanem ellenkezőleg, terjeszsze ki működését Magyarország néhány főbb kereskedelmi pontjára, hol fiókintézetei lennének.

13. Más szempontból meg, vagy is azon célból, hogy

Magyarország állandó vásár színhelyévé alakíttassék a szomszédos nemzetekre nézve, vagy hogy legalább átviteli helylyé legyen mindezek árucikkeire nézve, — e célból szükséges lenne a határ-városokban életbeléptetni a dock-rendszert, s ezzel kapcsolatosan alkalmazásba hozni a hitelintézetet.

14. Végre szükséges lenne létrehozni e hitelintézetet hogy megkezdje működését a dockok érdekében.

15. Némelyek pótolni vélik azt a dockok részére alakítandó fiók-irodákkal. — Azonban a fiók-iroda alárendeltséget foglal magában, s úgy tűnik föl, mint mellékes valami. — Az árucikk önálló, s felsőbb tárgy, s hitelintézetének hozzáillő állást kell elfoglalnia, s üzletkörébe vonnia mindenkit, termelőket, gyárosokat, kereskedőket, fogyasztókat. — Általános pénztár, vagy chéque-bank (banque des chèques) jobban kifejezi a hivatást, melyre ez intézet rendeltetve van.

Ha egyszer az eszme már megértetett és elfogadtatott, a gyakorlati alkalmazás nem ütközend semmi akadályokba. Pénzügyi körökben elég értelmes, jártas, ügyes egyén van, kik vállalkozhatnak és vállalkoznak az intézet szervezésére, és működtetésére, s azt bizonynyal az egész közönség legnagyobb előnyére fogják működtetni.

Azonban, bizonyára eleget szóltunk e tárgyról, hogy közfigyelmet ébreszszünk iránta, állapotdjunk meg itt, és mondjunk még valamit a számla-kiegyenlítésről (virement).

A számla-kiegyenlítés nem egyéb, mint egyszerűen valamely számlának átírása másra.

Valamely chéque-nek visszaszolgáltatása számla-kiegyenlítést idéz elő. Az előleg A . . . rendeletére fizettetik ki C . . . -nél, ki a rendeletet elfogadja s teljesíti.

Annyi számla-kiegyenlítés eszközöltetik, amennyi chéque

küldetik, azonban mindezen átküldés nem jár irással; irás csak a chéque-nek a pénztárhoz érkezésekor állíttatik ki. A chéque, átvétetvén kifizetés mellett az előmutatótól, annak terhére iratik át, kinek rendeletére a kifizetés eszközöltetett.

Ezzel a chéque megsemmisül. A bankjegy visszakerülvén a bankba, ismét forgalomba adatik; folytonos és érvényes létezése, élete van ennek. A céljához ért chéque megszűnik létezni, s másik által helyettesítettik. Néhány napig tartó élete van csak. Az, kinek folyó-számláját emeli, mást állíthat ki helyette, egész az illető tőke erejéig. A pénztár nem A . . . -nak tartozik többé, hanem B . . . -nek, ki bemutatja a chéquet. — Virement.

A pénztár, mely ügyfeleinek folyó-számláival foglalkozik, mindennap rendezi ezeknek egymáshoz viszonyát, egyiknek javára irván át a másiknak megfelelő terhét. — Virement.

Azonban ezen egyetlen pénztár nem kezeli egész Magyarország minden ily üzleteit; más bankházak szintén hozzá hasonlólag járnak el, és a számadásukra kibocsátott chéquek naponkint forgalomba tétetnek. Ügyfeleik a rájuk szóló chéquekkal átadnak nekik minden értéket amit kapnak, eszerint a más bankárookra szóló chéqueket is.

M . . . bankár 100 chéquet kap egy más bankárra, P . . . -re, kinél azokat bemutatja, az illető összeg fölvétele végett. Azonban P . . . is kapott 80 chéquet M . . . -re, M . . . -nek 100 chéque-je 10 ezer frtot tesz ki, P . . . -nek 80 chéque-je 8 ezeret; különbség 2 ezer frt. Összeszámolnak, kicserélik chéque-jeiket, s P . . . ráfizet 2 ezer frtot, chéqueben. — Virement.

A kapott chéqueket mindegyik beiktatja a számadásba, mely ügyfeleinek egymáshoz és a pénztárhoz való viszonyát szabályozza.

Akármily nagy legyen a bankházak száma, melyek a chéque-ekkel foglalkoznak — amilyen az eljárás kettő közt, olyan tiz, husz, vagy száz közt. És az nagyon könnyen megy, főkép ha a bankok képviselői bizonyos meghatározott időpontban egyszerre összejönnek, másodnaponkint, vagy mindennap is, ha szükséges.

Innét következik egy számla-kiegyenlítési irodának szükségessége. A hitelintézetnek tehát, melyről szóltunk, szükséges egy ily irodát fölláztatnia, melyet a bankházak rendelkezésére készen tartson.

ÖTÖDIK RÉSZ.

Sommás áttekintés és befejezés.

I. FEJEZET.

Áttekintés.

Föladatunkul tűztük ki népszerűsíteni a közrakhelyi intézetek, docksok eszméjét, s rendszerét, és megsemmisíteni az egész világ, különösen pedig a kereskedők és gyáriparosok szemében mindazon elfogultságot és előítéletet, ami akadályul látszik szolgálni arra, hogy a docks-rendszer föltétlenül és habozás nélkül elfogadtassék; — elfogultság és előítélet csak azért állhattak fön, mert a dolog nem ismertetett kellőleg, de miután ez tüzetesen meg van magyarázva, el kell oszlanoknak, s nem akadályozhatják meg többé, hogy mindenki megismervén az ügyet — ezt helyesen meg is ítélhesse.

Hogy kitűzött célunkat elérjük, nem habozhattunk mindazon oldalról megvilágítani tárgyunkat, amelyről az magunknak fontosnak föltűnt. Sőt nagyon is elemző modorban, vagyis inkább talán csakis e modorban kellett tárgyalnunk azt, miután azon egyénekre nézve, kik nálunk nélkül is korábban ismerték s fölfogták azt — munkánk több volt mint fölösleges; a megtértteket nem szükség még mindig téríteni. Nem tartózkodhattunk némi ismétlésektől sem, melyek által

ha vesztett is értekezésünk csinban, de bizonynyal nyert kimeritettségen.

Ennélfogva mindenekelőtt általánosan szóltunk tárgyunkról, azután három lényeges szempontból, t. i. gazdálkodási, törvénykezési, s végre gyakorlati szempontból.

Mindezen szempontok közül egyre sem térünk vissza, áttekintésképen sem, hanem azoknak horderejét és következményeit a következő problemák föltevésében és megoldásában foglaljuk össze:

1. Fölszabadítani az árucikket mindazon költségek, díjak jelentékeny részétől, melyek terhelik.

2. A lehető legnagyobb forgalmi könnyüséget szerezni az árucikkeknek, a helyváltoztatás szükségessége nélkül.

3. Oly állapotba helyezni azt, mely fölülmenelje a megamisíttatás, és rosz minőség gyanuján.

4. Roppant tőkét szerezni rendelkezésére, a legcsekélyebb kamatra.

Föllállítva e négy problema, mindanuyi utopiának tünik föl, s keresni megoldását, alchimistai munkának látszik. És mindazonáltal a megoldás meg van találva; ezek nem problemák, hanem mindenki által végrehajtható gyakorlati eszmék.

A közrakhely, összhangban a vele teljesen egy célra összeműködő hitelintézettel mindezt testesíti. Láttuk ezt, midőn főnebb részleteztük az ezen eredményt előidéző rendszert, szétágazó szerkezetet; nincs egyéb hátra, mint hogy mindezen anyagot egyetlen csomóba összefoglaljuk, hogy egyetlen szempillantással áttekinteni lehessen.

Helyesen fölfogott anyagi érdekeink, s a más nemzetek által elfogadott új intézmények szemmel látható sikere szükségessé teszik, hogy a kereskedelmi műveletek, s összefüggőleg az eljárás, egészen újon általakítassanak. Ma

gyarországban. El kell fogadnia Magyarországnak azon nemzetek szokásait melyekkel jövőben kereskedelmi viszonyban élni óhajt, főleg ha e szokások saját érdekeinek javára válnak, még inkább pedig akkor, ha e szokás elfogadása nélkül kereskedelmileg háttérbe szoríttatni látja magát e nemzetek által, egyedül azért, mert gyakorlati eljárásokat nem teszi magáévá.

Magyarországban — nagy mennyiségű árucikkekre nézve foly a kereskedés idegen országokkal; nagy mennyiségben adnak ezek el Magyarországnak, nagy mennyiségben vesznek tőle. Akár vevésről akár eladásról legyen szó, szükséges, hogy nagy mennyiségben legyenek összehalmozva az árucikkek, s ha lehet egy helyiségben. Nem kell várni például, hogy a külföldiek, ha Magyarországra jönnek, itteni termékekért, gyártmányokért, örömet szálladjaljanak tiz, husz, vagy száz különös, s egymástól gyakran messze eső raktárakba. Ép ugy viszont az árucikkeket, miket eladásra hoznak, bizonyynyal nem örömet szórják szét mindenfelé. Itt is kitünik a docksok nyilvános árurakhelyek szükségessége; azok képesek csak megfelelni az idegenek igényeinek.

Az árucikkek, miután kellőleg elhelyeztetnek, akár kivitelre, akár behozatalra legyenek rendeltetve, ritkán adatnak el ma vagy holnap; kell várniok a kedvező alkalmas pillanatra, mely gyakran soká várat magára. Eközben azonban nem szabad tétlenül heverniök, mint az istálós ló, mely emészt, anélkül hogy dolgoznék. Csak a docksok adhatnak módot az ily árucikknek a pénz-gyümölcsözésre. A különös raktárakkal ez lehetetlen, vagy legalább is gyakorlatiatlan; a docksoknál ellenben ez a lehető legkönnyebb egyszerűséggel megy, az érték-téritvények által, melyek a tőkének a legnagyobb biztosságot nyujtják, amit azok csak kívánhatnak, s

azokat úgyszólván végtelen forgalomba helyezik, mely a kereskedésnek, termelésnek, gyáriparnak egyaránt előnyére válik, folytonosan és szabályszerűleg kamatoztatván az árucikk által képviselt tőkét. Az értéktérítvény tehát, addig amíg az árucikk mint árucikk forgalomba jöhet, forgalomba hozza azt mint pénzt, anélkül, hogy helyéből kimozdíttatnék. Ellenkezőleg, ez egyik fő föltétel, hogy az árurakhelyben maradjon.

Még jelentékenyebb és jövedelmezőbb forgalmat adhat az árucikknek a tulajdon-térítvény, mely próbavétellel hitelesítette, róla kiállított, s mely eladható s visszavásárolható tizszer, huszszor, egyszerre vagy részletekben, egységre, vagy árverés útján, legkisebb helyváltoztatás nélkül, s egész folytonos biztossággal, mindaddig, amíg az árucikk fogyasztásra ki nem szolgáltatatik. Tulajdonképen az utóbbi művelet az egyetlen, amely végett az árucikknek áthelyezése végre szükségessé lesz. Egyedül a docks-rendszer teszi lehetővé az árucikkre nézve, hogy — akárhányszor eladassék, s ismét visszavásároltassék is — csak egyszer kelljen helyváltoztatnia, t. i. mikor végső rendeltetéséhez, a fölhasználatához ér.

Az értéknek az érték-térítvény által eszközölt forgalma, valamint az eladásra s ismétli visszavásárlására szükséges összeg forgalma, nagyon kevés tőkével végrehajtható, a folyó-számlák, és számla-kigyenlítések használatánál fogva, miket a docksok intézetével e célból összefüggésben levő különös s egyedül e célra szervezett intézet kezel.

Kétségtelen, hogy a docksok és a hitelintézet, amikről szóltunk, a lehető legelőnyösebben képesek támogatni az árucikket mindazon műveletekben, mozdulatokban, forgalomban, melyeken létrejötté óta végső rendeltetéséig, azaz fölhasználatásáig keresztül megy. Meg vagyunk győződve mélyen, hogy y

ha egyszer tapasztaladják az e rendszer által eredményezett roppant előnyöket, általánosan el lesznek azok fogadva; sőt az emberek nem lesznek képesek fölfogni, hogy máskép is lehessen helyesen eljárni, mint e rendszerrel. Mindazáltal, ha mégis némi habozás áll fön az egész teljes rendszerre nézve, azon aggodalomban, hogy az ember tovább ragadtatnék, mint ohajtaná, kezdetlegesen, s átmenetileg, korlátozni lehet a docksok müveleteit, s megelégedni ezek közül egygyel.

Semmisem egyszerűbb például, mint megelégedni annyival, hogy az árucikket a docksokba letéteményezzük, és várjuk a kedvező alkalmat az eladásra. Földbirtokosok, gyárosok, kereskedők, ahelyett, hogy nagy költséggel külön raktárakat építtetnének, igen kevés díjért, sokkal kevesebb alkalmatlansággal és teljes biztossággal elhelyezhetik áruikat a hozzájuk legközelebb eső árurakhelybe, s kényelmesen bevárhatják az eladásra alkalmas pillanatot.

Pusztán azt is tehetik, hogy áruikat a docksokba szállítatván, itt árverés útján eladatják; oly eladási mód, ami rendes körülmények közt máshol nem, csak egyedül itt eszközölhető.

Igénybe vehetik a dockokat pusztán azért, hogy áruikra pénzt kapjanak, anélkül hogy az eladással, akár egyesség szerint, akár árverés útján történjék az, s amely más körülmények közt hosszadalmas időt vesz igénybe, szükségképen törődniök kellene.

A közönség is, anélkül, hogy akár nagykereskedő, akár gyáriparos lenne, hasznót húzhat a dockrendszerből. A lakások drágasága és szűk volta miatt Pesten sokszor nem egy magán egyén jó sokszor zavarba, nem bírván elhelyezni egy előtte kedves dolgot, melyet óhajtana megtartani, de amelytől kénytelen megválni. Vigye a docksokba, ott elfogadnak mindent, felelősek mindenért, s kívánatra ismét azonnal vissza-

szolgáltatnak mindent. Bútorokat, kocsit, vásznat, ezüstneműt, bort, egész az asztali-gyümölcsig stb. stb.

Azonban térjünk vissza külföldi kereskedelmi viszonyainkra, folytassuk tovább, amit különösen a külföldiekre nézve kezdtünk mondani. Állítók, hogy ők egyedül a dockokban keresnék a magyar árucikkeket, amelyekre szükségük van, s viszont a dockoknál halmozná össze saját árucikkeiket, miket Magyarországon eladni óhajtanak. S ha a magyarok nem akarnak docksokkal szolgálni nekik, majd alakítanak ők maguk.

Igy tesznek majd a hitelintézettel is. Életrevaló gyakorlatiasságuknál fogva, mely sajátjuk, s mely által, kevés pénzzel, oly nagy kereskedelmi műveleteket hajtanak végre, ha nem találnak Magyarországon kívánalmaiknak megfelelő pénzügyintézetet, rögtön alakítanak maguk, s mind docksaikban mind hitelintézettükben zsebre rakják a jövedelmeket, azaz a magyar pénzt, míg a magyarok összefont karral, semmit sem tesznek az előnyös rendszernek maguk közti általánosítására.

Az idegen nemzetek, kik rég megszokták e rendszert, s annak előnyeit, nem fognak szakítani szokásaikkal, s nem fogják megfosztani magukat a bizonyos haszontól sem Magyarországon, sem otthon. E tekintetben tehát föltétlenül szükséges, hogy Magyarország elfogadja a docksrendszert.

Sőt e szükségesség egészen parancsolóvá is válik azon előnyök által, miket a docksrendszer az árucikk „jó vásár“-jára nézve előidéz. Ha az idegenek, tökéletesített, s a docksrendszerben gyökerező eljárásuknál fogva odajuthatnának, hogy Magyarországon olcsóbban adhatnák áruikat, a magyar áruknál, ez esetben a magyar kereskedők háttérbe vannak szorítva a magyarországi piacokon, s tönkre vannak téve, ha

el nem fogadják a rendszert, mely az idegeneknek módot szolgáltat ily jutányos árt szabhatni áruikra.

Ha nem akarjuk látni, hogy az idegenek Magyarországon, a hazájukbeliekhez hasonló dock- és hitelintézeteket alakítsanak, melyek idejövő kereskedő honfitársaiknak előnyükre szolgáljanak, szükséges, hogy mi siessünk alakítani ily intézeteket, végezzük az üzleteket, mikhez azok ott-hon szokva vannak, s hogy eszerint ők kisértetbe ne jöhessenek ilyesmik alapítására. Különbben elszigeteltetni látandjuk magunkat, s e körülmény nem fogja művelhetni a magyar kereskedelem gyarapodását, s Magyarország meg leendő fosztva azon nagy előnyöktől, jövedelmektől, mik a jól berendezett hitelintézetek áldásai.

A docks-rendszer, amint roppant, és matematikailag bizonyos hasznot és fölényt szerez a nemzeteknek az azt el nem fogadó nemzetek fölént, úgy egyetlenegy nemzetben is fölényt szerez a hozzá alkalmazkodó kereskedőknek az oly kereskedők fölént, kik azt elfogadni vonakodnak. Előbbutóbb szomorún fogják ezt belátni némelyek.

Valóban, lehetetlen hogy soká tartson még a küzdelem a két különböző rendszer közt, melyet néhány szóval szembe állítunk egymással.

Birni különös, nagy, és költséges saját raktárral, tartani ehez való nagy személyzetet, tétlenül hevertetni abban sokszor nagy mennyiségű árucikket hosszabb-rövidebb ideig, áthelyeztetni azt minden eladási művelet alkalmával a vevő raktáraiba; szállíttatni azt majd északra, majd vissza délre, majd ismét vissza északra, mignem végleges rendeltetését éri; s mindannyiszor fizetni a tömérdek költséget, s szükségességét érezni annak hogy az árucikk értéke egyszerre, egészen, és pénzben kifizetessék. — Így tesz egyik.

Vagy pedig, igénybe venni kevés díjért a közrakhelye-

ket, melynek személyzete egyuttal fölügyel az árucikke roppant mennyiségére; fölhasználni az árucikkek hitelét, s azokat, ugyszólván pénzzé alakítani, a legtevékenyebb forgalomba helyezni, a legkisebb áthelyezés nélkül, hacsak ez az árucikknek végső rendeltetésére való szolgáltatása végett nem szükséges; és végrehajtani minden műveletet folyó-számlákkal, chéquekkal és számla-kiegyenlítéssel, az az a lehető legkevesebb pénzzel. — Így tesz más.

Ime, oly nagy a különbség a két rendszer közt, mind költségi mind jövedelmi szempontból, mind pedig az árucikkek valódiságára és biztonságára nézve, hogy előlegesen bizonyosra lehet állítani, miszerint nagyon rövid idő alatt egyedül a docks-rendszer fog találatni lehetőnek és alkalmazhatónak, mert egyedül az fog alkalmaztatni mindazok által, kik valami kereskedelmi műveletet szándékoznak végrehajtani. A kiskereskedők nem foghatják és nem fogják keresni máshol az árucikkeket, melyeket fölhasználásra venni s eladni szándékoznak. A nagy intézetek nem szerelhetik be magukat máshonnét. És a fogyasztók és fölhasználók, nem juthatván más uton jutányos és szabott áru, s jó minőségű árucikkekhez, kedvező föltételek mellett: nem fognak akarni hallani sem más árucikkekről, csak amelyek ily uton érkeznek hozzájuk.

A „jó vásár“ volt célja a docks-rendszernek és a vele kapcsolatos hitelintézetnek. — Ez óhajtása és szüksége a fogyasztóknak, felhasználóknak, azaz az egész népességnek. A jó vásár nem hozható létre soha a magyarországi kereskedésben, ha magyarországi kereskedés nem változtatja meg irányát s nem módosítja eljárását, s nem határozza el magát, belépni a docks-rendszerbe. Hanem eléri e szép célt majd a külföldi kereskedők, kik ezen az uton urai lesznek a magyarországi vásároknak. De ekkor a magyar kereskedés és

ipar tönkre lesznek téve és nem tarthatják fön magukat többé. És egy nemzet érdekei közt oly benső és szoros a solidaritas, hogy ez esetben a „jó vásár“ nem használand senkinek, azon egyszerű oknál fogva, mert nem vásárolhat senki, s a jó vásár csak kalamitás leend, és sokkal rosszabb állapot, mint a mai magasra csigázott árák. Mert még jobb ha drágák a tárgyak, de van pénzünk azok megvételére, mintha olcsók, de nincs pénzünk rájuk.

Formaszerint föltettük magunkban, hogy értekezésünkben kerülni fogunk minden szám-tételt, mik mindenkire nézve annyira fárasztók; azonban egy eset, mely szemeink előtt folyt le, erősen kísértetbe hoz bennünket, hogy föltett fogadásunktól eltérjünk annyival inkább, mert nem könnyű föladat a célba vett áttekintés, és az elmondandó eset tökéletesen helyettesíti azt.

Egy francia nagykereskedőnek 100 ezer frankja van rendelkezésére: ez összegben belföldi termelésű cukor-szállítmányt vásárol, s ezt letéteményezi a párisi docksoknál. Egy értéktérítvényt állíttat ki árucikkéről. Miután a börzei „baisse“ és „hausse“ váltakozásainak kevésbé kitett árucikkéről van szó, az árfolyam eshetőségeinek fődözése céljából nem vonnak le többet előlegéből, mint 20%-ot; kap eszerint 80 ezer frankot.

A nagykereskedő még ugyanazon napon vásárol 80 ezer frankján más cukor-szállítmányt; — új értéktérítvényt állíttat ki, ezuttal 64 ezer frankról. Ismét új vásárlást tesz, s új értéktérítvényt kap 51 ezer frankról, s így tovább, mignem 4 ezer frank értékű cukor-szállítmányt vásárol, mely műveletnél megállapodik.

Ily módon a kereskedő néhány nap alatt módot talált 465 ezer frank értékű cukrot vásárolni, mi egészen sajátja,

s mit a dockokban elhelyezett, s teljesen kifizetett a szállítóknak.

A művelet eredménye ime ez: a cukor 100 kilométerenként 34 frankjával vásároltatott; három hónapi időköz alatt a finomítóknak (raffineurs) eladatott 38 frankjával, e szerint 12%-nyi tiszta jövedelmet hozott, összesen 38,750 frankot; levonván a 465 ezer frankból a három havi 9%-os escompteot, a végeredmény:

Brutto bevétel	38,750 frank
Escompte	5,812 „ 50 cent.
Netto nyereség	32,937 „ 50 „

Kételkedni lehet benne, hogy akárki is, kinek 100 ezer frankja van, ennyi idő alatt ily eredményhez juthasson más-kép, mint a dockok által, melyek egyedül állítanak ki értéktérítvényeket.

Vegyük mármost tekintetbe oly nagykereskedő helyzetét, ki saját raktáraiban spekulál. Ő is szintén 100 ezer frankon vásárol cukrot, száz kilométerenként 34 frankjával, s azt három hónapi időközben eladja 38 frankjával, s szintén, mint a főnebbi, mintegy 12%-ot nyer, következképpen 12 ezer frankot, melyből szintén levonandó a tőke 3% kamatja.

Brutto bevétel	12,000 frank
Kamat	1,250 „
Netto nyereség	10,750 frank

Nem említjük még a raktári költségeket, melyek egy nagykereskedőnél, ki saját raktárt tart, bizonynyal többre rugnak kevésbé jelentékeny mennyiségű árucikk mellett is, mint a nyilvános árurakhelyekben háromszor-négyszer annyi árucikkek mellett.

Tehát ugyanannyi tőkével, ugyanazon árucikken, ugyanannyi időtartam alatt, ugyanazon nyereségi arány mellett,

az egyik nyer közel 33 ezer frankot, a másik mintegy 11 ezeret. Azaz körülbelül 300%-nyi pénzkülönbség van kettő művelete között. Az egyik kilenckhónapi időköz alatt megkét-szerezheti tőkáját; a másiknak harmadfél esztendőre van szüksége, hogy azt elérhesse.

Még nem lenne nagy baj, ha csak ennyi volna a különbség a két rendszer közt. Némely ember gyorsan halad, a másik nem; az egyik jobb szereti a vasut gyorsaságát, a másik a diligence lassuságát; legyen mindenkinek az ő ízlése szerint, chacun son goût. Nem lehetne szólni semmit, mert — kissé hamarabb, vagy kissé később, utoljára mindketten elérnek rendeltetésükhöz. Azonban nagyon könnyen megtörténhetik, hogy a gyorsan érkező egyáltalában megakadályozhatja a késlekedőt a megérkezésben, a célhoz jutásban. Ha a gyorsabbnak eszébe jut, s megszabadulni akar vetélytársától, ki alkalmatlanságára van, nem kell egyebet tennie, mint föláldozni nyereségének egy harmadrészét, s ennyivel leszállítani árucikkének árát, s mindamellett szép nyereségre számolhat. Ha félig, vagy két harmadrésznyire leszállítja is árucikkének árát, még mindig nyerhet, míg a másik vesz, s nem ér el máshova, mint a tönkrejutáshoz.

Egy magyar úzhetné e gonosz játékot egy más magyarral? Mi nem mernénk meg esküdni, hogy nem. Azonban megmernénk esküdni, hogy az idegenek úznék azt a magyarokkal amint csak lehetne. A magyarok figyelmeztetve vannak mármost, s rajtuk a sor biztonságba helyezni magukat a veszedelmes csapás ellen, mely ellenük intéztethetik.

Fölösleges megjegyezni, hogy amit a kereskedőkre nézve mondtunk, az iparosokra nézve is áll, nem a gyártás körüli eljárásukat illetőleg, melylyel foglalkozni, egyáltalában nem földadata ez értekezésnek, hanem igenis üzleti eljárásukra vonatkozólag; mert az iparosnak két földadata van: a gyár-

tás, és a gyártott tárgygyal való kereskedés. Docksok nélkül tőkék ereje szab határt iparuk kiterjedésének, vagy pedig a spekulánsok szeszélye. A docksok segítségével, ellenben megháromszorozhatják vagy megnégyszerezhetik iparuk kiterjedését és gyártmányaikat tetszés szerinti, alkalmas percben adhatják el, jó áron.

A docks-rendszerben tehát elég elem van arra, hogy regeneráltassék a kereskedés, ipar, sőt még a földmivelés is. Az ipart és kereskedést illetőleg ez kétségtelen, és nemzetgazdaságunknak e két ágának képviselői sokkal izgékonyabbak, és világosabban látók, hogysem haladéktalanul komoly figyelembe ne vennék a dolgot. Azonban a földmivelés, mely iránt mindig gyöngeséggel viseltettünk és viseltetünk, mert utoljára is és mindenek dacára, az a lelke és alapja még mindig a szó legmagasztosabb értelmében, nemzetgazdaságunknak; a földmivelés, mely oly soká haboz, mielőtt szakítana régi szokásaival és hagyományaival, lassan fogja magát elhatározni, de végre is, akarva nem akarva, azt is magával fogja ragadni a mozgalom.

Miután ép most említünk csak számtételeket, nem hagyhatjuk érintés nélkül, miszerint az angolok, hosszas tapasztalások után kiszámították, hogy a docksok, a magán-raktárak fölött 18 százalékot gazdálkodnak meg nekik, csupán az áruk elhelyezése és gondviselése körül.

Kiszámították azt is, hogy Londonban évenként az érték-térítvényre eladott árucikkek értéke körülbelül két milliard frankra rug föl.

Vége a számla-kiegyenlítési üzlet évi forgalmát, az e célra főnálló külön intézetben (Clearinghouse), évenként 40—50 milliard franknyi roppant összegre becsülik, melyben csak 5—7%-nyi forog csak mint valódi készpénz. És itt csak egyetlen szabadalmazott intézetről van szó, melybe csak ki-

váltáságot bankárok léphetnek be; eszerint nem túlozunk, ha ugyanily összegre tesszük az oda be nem bocsátott bankárok eféle műveleteit, mert ők bizonynyal sokkal többen vannak, mint a kiváltáságotak.

E számjegyek eléggé ékesenszólók önmagukban. Azok, kik értik e nyelvet, elengedik nekünk, hogy erre reflexiot tegyünk, s megengedik, hogy ezzel befejezzük értekezésünk áttekintését.

II. FEJEZET.

Befejezés.

I. §. Alapítsatok docksokat.

A kereskedők két nagy osztályba sorozhatók: nagy- és kis-kereskedőkre.

A kis-kereskedőkre nézve, illetőleg eljárásukra nézve, nem nagy változást hoz a docks-rendszer; csak azt a változást, hogy amivel eddig nem birtak, könnyűség adatik nekik a vevésre nézve: közvetítők nélkül, s a legjutányosabban szerezhetik be árukészleteiket. Óhajtandó, hogy e jótéteményt, mit a docks-rendszernek fognak köszönni, kellőleg fölhasználni bírják, s a fogyasztó, fölhasználó közönségre nézve is hasznosíthassák. Ez minden amit tőlük kérnünk kell.

Máskép áll a dolog a nagykereskedőkre nézve. Az új intézmények szükségessé teszik, hogy gyökeres változtatásokat eszközöljenek üzleti rendszerükben, hogy gyakorlati eljárásukat úgyszólván átalakítsák, s hogy elszántan rálépjenek az ösvényre, melynek hozzájárulását és meghaladását bevilágítani — e munka célja volt.

A nagy-kereskedőknek nehéz leend ugyan kitérni az általuk is hiányosnak és hátrányosnak ismert, de megszokott régi kerékvágásból, s egészen új és más nyomon haladni, azonban a szükségesség, jól fölfogott saját érdekük, és a dolgok kényszerűsége annyira ösztönzendik őket előre, hogy el kell határozniok magukat, fontolgatva és lassankint ugyan, de előbb-utóbb mégis az új nyomra térni; csak időkérés az.

Azonban a fiatalemberek, kiket semmi sem köt a múlt szokásaihoz, kik előtt a láthatár egészen új még, ők azok, kikre főképp számítunk, hogy habozás és késedelem nélkül belépendnek az új rendszerbe, melyet egész bizton az előhaladás rendszerének nevezhetünk.

Ezek és amazok, új és régi kereskedők egyaránt, tanulmányozzák mélyen a kérdést, melyet mi csak vázoltunk e munka folytatában. Gondolkodjanak komolyan, s nem kételkedünk, hogy azon végeredményre jutnak, melyet mi két szóban kifejeztünk. — Alapítsatok docksokat.

Hogy a kereskedés és az ipar a docks-rendszerbe helyeztessék, két nagy hatalmasság összehatása szükséges: a kormányé egy részről, s másrészről az ipar és kereskedésé.

Nálunk, hol oly kevés a kezdeményzési szellem, meg kell gondolni, hogy a kormány közrehatásának, akármily hatalmas legyen is, szükségképen meg vannak határai; ki van szabva az ő jogköre is, melyből kilépnie nem szabad, s midőn valamely dolog vagy eszme javára egyszer már megtett mindent, amit hivatali jogkörénél fogva tehetett, ezentul az érdeklettek dolga munkához látni, s többé nem számítani senkire, csak egyedül önmagukra.

A kormány föladata csak alkalmat adni a docksok behozatalára, s alkalmazhatóvá tenni azok rendszerét, meg-

szüntetvén mindazon törvényes gátot, ami akadályul szolgálhatna annak alkalmazásba vétele és működése ellen. De ezzel az ő szerepe végét éri. Ezentul semmire sem kell számítani részéről, hacsak azon pártfogásra nem, amely minden nemzeti érdek irányában kötelessége.

A magyar kereskedők és iparosok, ha kell, nincsenek értelem és okosság híjjával. Szükséges, hogy azt fölhasználják, s mindenekfölött, hogy ne számítsanak senkire, csak önmagukra, midőn érdekeik megőrzéséről, üzletük többszörös bővítéséről és hasznosításáról van szó.

Érdeükben van közrehatni a docksok és eladási-termek fölállítására, s minél nagyobb számbani szaporítására, ahol annak szüksége érezhetővé válik. Minden városban, hova hajók s vaspályavonatok érkeznek, okvetlenül szükséges az, minden tekintetben; továbbá mindazon helyeken, melyek központi piacul szolgálnak gabna, bor, gyapju, cukor, olaj, érc stb. termékeknek; valamint a gyártmányoknak: vászon, selyem, gyapot-szöveteknek központi piacul szolgáló helyeken. És mindig azon célból, hogy a termelőknek, iparosoknak, és kereskedőknek célszerű hitel-intézet és jó-vásár szolgáltatassék.

Nálunk a dunai kikötővárosok, és jelentékeny kereskedelmi piaccal bíró más városok vállalkozó, tevékeny kereskedői fejtsenek ki mozgalmat, ösztönözzék vetélykedésre a többi kereskedőt és iparost, alakítsanak társulatot, s ezzel egy-egy docksot. A kormány részéről ne tartsanak nehézségekről.

Csak tegyenek majdan eleget a törvény által kétségkívül a más ország-kormányok által elfogadott elvek nyomán előírandó nagyon egyszerű és nagyon könnyű föltételeknek, s a kormány részéről nem tapasztalandnak egyebet, mint a legjobb akaratot.

Nem, a nehézségek nem ezen oldalról fognak jöni, hanem a gyakorlatlanságból, és a dolgok igazi állásának sok helyütt való nem ismeréséből fog származni az; — és továbbá azon körülményből is, hogy nem veszik eléggé fontolóra azon különbséget mit ez intézménynek el- vagy nem-fogadása előidézhet. Azonban a kezdeményezés és előhaladás emberei legyenek kitartók, pótolják a gyakorlatlanságot, világosítsák föl az értetlenséget, végre, ne hátráljanak meg, mert mi nem szününk meg ismételni: — Tegyenek ahogy akarnak, ahogy tudnak, de alapítsanak docksokat.

II. §. *Hitel-intézet.*

A Buda-Pesten levő nyilvános és magán pénzüzetek, a docks-rendszer behozatala s meghonosítása esetében mindnyájan nyithatnának folyó-számlákat, és használhatnának chéqueket; azonban egyik sem eszközölhetné mindezt főképen, különösen és tökéletesen. Mindegyiknek megvan a docksok körén kívül eső különös föladata, melyet mindenekelőtt szem előtt tartani tartoznék.

Szükséges tehát, és sürgetős dolog oly hitel-intézetet alapítani, mely főképen, különösen, kizárólag, és tökéletesen csak az árucikkekkel foglalkozzék, s ezeket létrejöttüktől fogva fölhasználtságukig, azaz végrendeltetésükig kísérje.

Szükséges az is, hogy ez intézet egyedül csak folyó-számlákkal, chéquekkal, és számla-kiegyenlítéssel eszközölje műveleteit.

Következésképen ma már szükséges e hitel-intézet alapját kijelölni, s letenni hozzá az első követ. Mi következőben adjuk alaprajzát:

Első Cikkely. Kormányi engedély mellett részvényes társulat alakul.

2. Cikk. A társulat e nevet viseli: főpénztár a docksok, érték-térítvények, folyószámlák, chéquek és számla-kiegyenlítésekre nézve.

3. Cikk. Főnállási ideje 30 év.

4. Cikk. Székhelye Pest, fiók-hivatalokkal a vidéken.

5. Cikk. Társulati tőkealapja frt.

6. Cikk. Előleget ad árucikkekre; escomptiroz érték-térítvényeket, és hajórakományi leveleket.

7. Cikk. Csak folyó-számlákkal dolgozik.

8. Cikk. Fődözetül elfogad minden kereskedelmi érték-papírt, részvényt, kötelezvényt.

9. Cikk. Minden, folyó-számlára jogosított egyén számára kis chéque-könyvecskét szolgáltat ki.

10. Cikk. Számla-kiegyenlítési irodát tart.

11. Cikk. Ügyfeleinek, kik nála értékeket téteményeznek le, azok teljes értékét szolgáltatja ki.

12. Cikk. Leszámítol érték-térítvényeket és hajó-rakományleveleket $4\frac{1}{2}$ % mellett, ad $2\frac{1}{2}$ % kamatot folyó-számlákban; ad $3\frac{1}{2}$ %-ot a bank előlegeire, érték-térítvények és hajó-rakományi levelek letéteményezése mellett.

13. Cikk. Tartalék-tőkét alkot, hivatali költségeire.

14. Cikk. Társulati házi-szabályaiban, melyre a kormány jóváhagyása kieszközöltetik, megállapítatnak a társulat részvényeire, igazgatására, kezelésére, gyűléseire, leltárraira, számadására, jövedelem-felosztásaira, s felosztására vonatkozó kérdések.

III. §. Szállítás.

E munka nem lenne teljes, és hiányoznék belőle valami, ha nem szólna az árucikknek egyik helyről a másikra való anyagi áthelyezéséről.

Láttuk, hogy a docks-rendszer a legteljesebb biztosítékot nyújt az árucikknek jó minőségére, valódiságára, és gondviselésére nézve. Szükséges, hogy az árucikk ez állapotját megtartsa mindaddig, amig végső rendeltetését eléri; szükséges tehát, hogy szállítása e célnak megfelelőleg eszközöltessék.

A vasuti szállítmány mind egyesíti magában e föltételeket. A vasutak ugyanoly biztosságot adnak az árucikknek, minőt a docksok — azonban hátrányokkal is terhelik azt; először nagyon költségesek, másodsor soká visszatartóztatják az árucikket. A kereskedés jó vásárt és gyorsaságot kíván. Szükséges, hogy a vasutak megfeleljenek a két lényeges föltételnek.

Vajon a vizeni szállítás úgy van berendezve, hogy teljesen kielégíti a kereskedés követelményeit? Ez oly tér, amihez szólhatnak mások is. Az érdekettek föladata e részben utánjárni, s kijelölni a reformokat, melyek eszközölhetik, hogy érzésben ne legyen semmi kívánnivaló hátra.

A tengelyen való szállítás nyújt-e annyi biztosságot az árucikknek, mint a docksok? Ha igen, akkor nem kell változtatni e részben semmit; ha — nem, késedelem nélkül meg kell tenni a szükséges lépéseket.

A szállítás kérdése általában sokkal fontosabb, hogy elegendő legyen azt mellékesen futólag tárgyalni. Szükséges azt különösen, és kimerítőleg megvitatni, mely föladatot mi másokra bizzuk. A hitelintézeteknek, melyeknek hivatás vezé-

nyelni az iparvállalatokat, földadata létrehozni célirányos szállítási vállalatokat is, mint földadata a docks-intézeteket létrehozni.

IV. §. A fölhasználók.

Miután munkánk nagy, igen nagy, legnagyobb részében az ipar és kereskedés érdekéről értekeztünk, meg kell még említenünk egy érdeket, mely ezerszer fontosabb amazokénál, mert ez mindenki érdeke, t. i. a fölhasználók, fogyasztók érdeke.

Mindenki érdeke, mondjuk, mert maguk a kereskedők és iparosok is a fölhasználókhoz, fogyasztókhoz tartoznak.

Midőn e munka folytatában az ipar és kereskedés érdekeiről értekeztünk, kétségkívül az volt célunk, hogy részünkről is járuljunk helyzetük lehető legvirágzóbbá tételéhez, és lehető legnagyobb mértékű meggazdagodásukhoz, azonban legfőbb gondolatunk, végső célunk nem lehetett más, mint a tömegnek, az összes polgárságnak általános jóléte, másszóval, a fölhasználóknak, fogyasztóknak meggazdagítása.

Ha tehát a docksok által mind a kereskedő, mind az iparos, külön-külön 18%-ot gazdálkodhatik meg költségekben;

Ha az érték-térítvények által mind a kereskedő, mind az iparos, külön-külön, megkétszerezheti, megháromszorozhatja üzletét, és jövedelmét;

Ha a nyilvános eladások által nagyobb szabályosság áll elő a kereskedelmi cikk árfolyamában; és ha a próbavételrel hitelesített térítvényre eszközölt, egyesség melletti eladás jelentékeny meggazdálkodást mutat föl a szükségtelenné lett áthelyezési költségekben;

Ha a folyó-számlák és chéqueek által megmenekülvén a pénztári költségektől, amellett sohasem birnak tétlenül heverő tőkéket;

Ha stb. stb.

Ha mindezen előnyöket számokká változtatjuk, s ezeket összeadjuk, roppant összeg áll elő a kereskedők és iparosok javára, jövedelem minőségben; de ők eleget is munkálkodnak, hogy nagy, igen nagy jutalmat megérdemeljenek. Azonban nem egyedül ők részesülnek minden előnyben, honfitársaiknak is kell részesülniök azokban. Nyugodtak, s biztosak lehetünk arra nézve, hogy csakugyan részesülnek is.

Van egy törvény, mely nem emberek által alkottatott, de amely legyőzhetlenül uralkodik. Reá, és hatalmára lehet számítani, ha az önzés és kapzsiság azon eszínére vinné a kereskedést és ipart, hogy a fölszámlált számtalan előnyt egyedül saját javára zsákmányolják ki. E törvény, mely főrugója az emberiség előhaladásának, s melynek egyik nevezetes eredménye az emberek és gazdagságuk közti egyensúly föntartása — a konkurrencia.

Ennek lehet köszönni, hogy a termelők, gyárosok, iparosok, kereskedők által nyert roppant hasznok, előnyök, mulhatlanul átszármaznak a fölhasználókra, fogyasztókra; ez kikerülhetlen, végzetszerű.

Azonban a kereskedőket és iparosokat ne nyugtalanítsa e végeredmény, s egyáltalában ne riadjanak vissza. Ők nem vesztenek ez által semmit, mert több üzletet hajthatnak végre. Nyernek csak, mert hisz fogyasztók, fölhasználók ők is, ők csak egy vagy két árucikkkel eszközölnek üzleteket, és fölhasználnak, elfogyasztanak százfelét. Mármint olcsóbban fizetvén e száz tárgy közül mindegyiket külön-külön, a különbség által meggazdagodtak, ha fogyasztásukat nem növelik, vagy kiterjesztvén, ugyanezen arányban nevelik jólétüket.

Azonban mintegy a munka koronájául, nem kell főképp a közönségre, fogyasztókra, s mindazon sokakra gondolni, akik minden veszélyeztetés nélkül, csak nyereségre számol-

hatnak. A fogyasztás, mint mindenki tudja, kielégíthetlen, feneketlen örvény. Hogy határtalan étvágyának csak kis részét is kielégíthessük, be kell terelni egy circulus vitiosusba: jutányosan kell eladni neki, hogy sokat vásároljon, és sokat kell neki eladni hogy a vásár az eladóra is előnyös legyen.

Tehát a docks-rendszernek, nyilvános eladásoknak, folyó számláknak, chéqueeknek, számla-kiegyenlítési üzletnek, szükségképen ez eredményre kell vezetniök; tehát végre, hogy befejezzük munkánkat, összefoglaljuk minden gondolatunkat néhány szóba, melyeket jótanácsképen a kereskedők és iparosokhoz intézünk, mondván:

Hozzatok létre docksokat, hozzatok létre értéktérítvényeket, hozzatok létre nyilvános eladásokat, csináljatok folyószámlákat, csináljatok chéqueket, csináljatok számlakiegyenlítési irodát, csináljatok mindezt, vagy ezekhez valami hasonlót, de csináljatok, mert igazán mondom, ha nem csináltok, vagy nem helyesen csináltok, veszve vagytok . . . Cave ant consules!

VI. FEJEZET.

A Pest-Budán föllállítandó közraktárak.

Egyetlen tekintet Europa térképére, szükségképen szerecsésnek és gazdagon gyümölcsozőnek bizonyítja azon gondolatot, miszerint Pest az europai s levantei kereskedés egyik jelentékeny forgalmi központjává alakíttassék.

Pest, a hatalmas Duna mellett fekvő, s a vasut-ágazatoktól úgy átszelve, hogy már most is több különböző irányból gyúpontnak tekinthető — előkelő szerepre van hivatva Europa világkereskedésében, különösen az átviteli forgalom szempontjából.

E cél elérésére, s a kereskedésnek a magyar fővárosban leendő összpontosítására nézve — elkerülhetlen szükség és föladat: közraktárak és átviteli rakhelyek állítása, s a beraktárolt áruk tulajdonosainak pénzelőlegbeni részesítése.

Errenézve mindenekelőtt azt kell bebizonyítani, vajon piacunk áruforgalma oly kiterjedésű-e, hogy közraktárak és átviteli rakhelyek állítását szükségessé teszi, s vajon az ezekben fektetendő tőkéktől lehet-e megfelelő hasznot várni.

Ennek bebizonyítására statistikai adatokra kell támaszkodnom.

Mielőtt a statistikai adatok fölmutatásához fognék, elő-

rebocsátva meg kell említenem, miszerint nálunk a kereskedelmi statistika fölöttéb mostohán van ápolva, és adatai nem fekszenek előttünk annyira rendezve s oly teljességben, hogy általuk tökéletes képét adhatnók az itteni piac nagyszerű áruforgalmának. Kiváltképen nehéz az egyes be- és kiviteli árak kipuhatólása, minthogy a birodalom egyes részei nincsenek különlegesen felsorolva a m. kormány által közzétett kimutatásokban.

Mindezen nehézségekkel szemben mégis azon helyzetben vagyunk, hogy sokévi és nagyrészt hiteles eredetű följegyzésekre támaszkodva: piacunk legfontosabb árucikkeinek forgalmáról hiteles átnézetet állíthatunk össze, mely mindenestre teljesen elég tájékozásul szolgál a szóban levő vállalatra nézve.

Magára az adatok kimutatásra térve át, kezdjük azt egyik legfontosabb árun.

Gabona.

Azon célból, hogy a vállalatnak a számjegyekkel kimutatásból előtünendő eredményben biztos alapot szolgáltatassunk: az utóbbi évtizedből két rossz- (1856 és 1863), és egy jótermésű évet (1861) ragadtunk ki. — A nevezett három évben Pestre érkezett és beraktározott:

(az I. tábla szerint)

1856-ban:

államvasuton	797,848	alsó-aust.	mérő
gőzhajókon	577,319	”	”
evezőhajókon	1,997,469	”	”
összesen	<u>3.282,636</u>	”	”

1861-ben :

(a II. IV. és VII. tábla szerint)

államvasutakon . . .	3,817,196	a. a. mérő
gőzhajókon } ^{7 hónap} } alatt	1,373,016	” ”
evezőhajókon . . .	2.232,186	” ”
összesen	<u>7,422,187</u>	” ”

1863-ban :

(a III. VI. és IX. tábla szerint)

államvasutakon. . . .	692,781	a. a. mérő
gőzhajókon	1,090,434	” ”
evezőhajókon	1,947,226	” ”
összesen	<u>3,730,441</u>	” ”

Eszerint e három év alatt

Pestre érkezett és berak-

tároltatott 14,435,385 alsó-aust. mérő,

mely összegből 4,811,785 mérőnyi évi átlag számítható ki.

Azonban még a legkedvezőtlenebb viszonyok közt is, 4 millió mérőre mindenesetre tehető a Pesten évenként kirakott gabonamennyiség — annyival inkább, minthogy a főnebbi számításba nincs bevonva a gőzhajók öthavi szállítmánymennyisége, valamint a tengelyen érkező szintén nem jelentéktelen szállítmány-mennyiség. Ha továbbá tekintetbe vesszük még azt is, hogy a helybeli gőz- és vízmalmok évenként $2\frac{1}{2}$ millió mérő búzát vesznek őrlésre az itteni raktárakból; hogy sörtéshizlálásra s pálinkaégetésre évenként mintegy $\frac{1}{2}$ millió mérő vásároltatik az itteni piacról; s végre, hogy a többi gabnanemekben, rozsban, árpában, zabban stb. az összes évi forgalom mindenesetre többre megy 1 millió mérőnél : kiderül hogy a 4 millió mérőre tett évi forgalmi összeg a legcsekélyebb mennyiség amit alapúl vehetünk.

A második fontos cikk ami nagy forgalmat képez a pesti piacon a

gyapju.

Ezen cikknek 1860, 1861 és 1862. beli vásári forgalma a mellékelt XI. XII. és XIII. táblákban tüzetesen és a különböző minőségek szerint ki van mutatva, és pedig:

1860	140,000	mázsa
1861	120,000	„
1862	152,000	„
összesen		412,000 „

mely összegből $137,333\frac{1}{3}$ mázsát tevő átlag számítható ki.

Az ezen cikk évi forgalmára nézve fölállított átalánymennyiség is nagyon alanti, mert más rendelkezésünkre álló adatokból kiderül, hogy csupán vasuton 1860-ban 155,855 mázsa, 1861-ben 171,307 mázsa, 1862-ben 204,152 mázsa érkezett a pesti indóházhoz — nem számítva még a gőzhajókon és tengelyen érkezett szállítmányokat; — eszerint joggal fölvehető, hogy Pest gyapjubani évi forgalma mindenestre nagyobb összegű, mint a főnebb kimutatott átalány.

A különnemű termények és ipartermékek közül, melyekben a pesti piacnak nagy forgalma van, csak a jelentékenyebbeket emelem ki.

Ezek

Liszt	2,000,000	mázsa
(Csupán a helybeli malmok 1,600,000 mázsát állítanak elő évenként.)		
Disznózsir	50,000	„
Szalonna	35,000	„
Ré pamag-olaj	30,000	„

Kender	100,000	„
Gubacs	100,000	„
Hamuzsir és sziksó	15,000	„
Ágytoll	15,000	„
Bőrök	150,000	„
Szeszfélék	150,000	„
Bor	120,000	„
Különféle termékek.	100,000	„
	<hr/>	
	összesen 2,865,000	„

Hogy csak a legfontosabb terményeket soroltuk föl, s hogy a számtételek nem túl magasak bizonyítják a IV. V. VI. és X. számú táblák.

Az ezekben összeállított statisztikai kimutatás szerint sulyméretű javakban Pestre hozatott:

az államvasuton	1860-ban	3,804,820	mázsa
„	„	1861	„ 9,761,098
„	„	1862	„ 4,002,209
gőzhajókon	1861	„ 1,198,401	„
„	1862	„ 1,346,923	„
„	1863	„ 1,215,836	„
		<hr/>	
	összesen	21,329,283	„

mely mennyiségből, a tengely általi szállitmányokat ide nem véve, 7,109,283 mázsányi évi átalány számítható ki.

Ha az eddig mondottakat röviden összefoglaljuk, kiderül, hogy az itteni piacon évenként 4,000,000 a. a. mérőnyi eleség, — ami 3,000,000 mázsa súlynak felel meg — kerül forgalomra; a többi termények és ipartermékek 2,865,000 mázsát adnak ki.

Mindezen áru- és gabna-készletek ekkorig föld-fölötti és földalatti rakhelyekben helyezvék el. Azonban gyakran nem

lehetett már kapni rakhelyiségeket, különösen gabnaneműek elhelyezésére. Volt rá eset többször, hogy drága pénzen sem volt bérelhető rakhelyiség. Azonban nemcsak a meglévő rakhelyek elégtelen száma teszi szükségessé közraktárak állítását, hanem a rakhelyek rossz minősége általában, és különösen a földalattiaké, melyek gabnaneműek beraktárolására nem alkalmasak, minthogy a gabona, ha néhány hónapig ily rakhelyeken fekszik, minőségéből veszít; arról pedig, hogy a gabnának ily helyen való épségben tartására nézve valami okszerű eljárási s kezelési mód állapitassék meg s alkalmaztassék — természetesen szó sem lehet, minélfogva a tulajdonos sokszor nagy veszteségeknek van kitéve, mert például ha a gabna egyszer megmelegsik, kénytelen minden áron túladni rajta.

A földalatti rakhelyeknek ezenkívül még az a hátránya is van, hogy vízi veszedelemnek nagyon ki vannak téve. Mindezen körülményeket összevéve, a közraktárak fölállítása nagyon sürgetősnek tűnik föl, s kétségtelen, hogy jelentékeny árumennyiség fog azoknak elhelyezés végett átadatni.

A pesti piac forgalmát illető adataink kiegészítése céljából fölhozzuk még a vámhivatali adatokat. A mellékelt XIV. tábla szerint 1857, 1858 és 1859-ben kitett az:

	behozatalban	kivitelben
1857-ben	137.124,94	638.659,02 vámfontot
1858-ban	120.709,05	119.665,00 „
1859-ben	134.846,77	172.188,96 „

E számjegyekből azonban a piaci fogyasztás és az átviteli forgalom mennyiségének megítélésére nézve még nem lehet határozott következtetést vonni, mert sok külföldi áru már a határállomásokon vagy Bécsben megvámoltatik.

Meg kell még emlitenünk azt is, hogy az itteni vámpépület rakhelyiségei nemcsak célszerűtlenek, hanem kis kiter-

jedéstiek is, mely körülmény a kereskedelmi kamrát gyakori panaszokra indította, e körülmény folytán a vámhatóság kénytelenítve is érzé magát több magánosnak engedélyt adni némely vám alá eső termékeknek saját raktárukban zár alá helyezésére.

A vállalkozás a budai Dunaparton is tervez docksokat és raktárokat, s e tervet mi, mellékesen mondva, célszerűnek tartjuk, minthogy Budán különösen bor és szeszféle, várhatólag nagy mennyiségben fog beraktározatni, s nagyon kívánatos, hogy azon áruk egy része, melyek vizen és a déli vaspályán érkeznek, az ottani közraktárakban elhelyeztethessenek, mi nagy költségkimélest fogna eredményezni a kereskedő közönségre nézve, mert a XV. tábla szerint a budai vaspályánál, 1861. 1862. és 1863-ban: 4,782,398 vám-mázszányi gabona és más termék adatott föl továbbszállítás végett.

Hogy az állítandó közraktárak és átviteli rakhelyek a kitűzött célnak tökéletesen megfelelhessenek, előlegezést is kell adniok a beraktározalendő árukra, más szóval, bizományi üzlettel és össze kell kapcsolva lenniök.

Nem lesz tehát fölösleges, ha a bizományi-üzletet általában, s különösen az itteni piacra nézve közelebbről tárgyalás alá vesszük.

A bizományi kereskedés, mióta a közlekedési eszközök tere tágult, s ezek maguk tökéletesültek, szükségesnek és nagyhasznunak bizonyodott be. Minden országban, mely kiterjedtebb kereskedéssel bír, a bizományi üzlet nagy lendületet nyert, s nélkülözhetlenné vált, mert általa lett lehetségessé a kereskedőnek idegen piacokra küldhetni áruit eladás végett, s a távolból másokat hozathatni — anélkül, hogy kénytelen lenne lakhelyéről mozdulni, hogy az illető távol helyeken a vételt s eladást személyesen vezesse. Azon előnyök, me-

lyek ez által a kereskedésre általában háramlanak, nagyon jelentékenyek, s élénk kereskedelmi forgalmat e tényezők közrehatása nélkül nem is lehet képzelni.

Hogy Magyarországon, a leggazdagabb termésű országban, mely arra van hivatva, hogy föld- és ipartermékeinek nagyrésztét külföldi piacokon eladja, s ugyanonnet ismét más külföldi termékeket vásároljon: a bizományi kereskedés mind- eddig oly kiterjedést nem nyert, mint oly nagytömegű áru- és termék-mennyiség könnyű és előnyös kicserélése, forgalma érdekében óhajtandó lenne, ennek oka nagyrészt az ország pénzerejének elégtelenségében keresendő. Magyarországon a bizományi kereskedés csak akkor nyerhet óhajtott kiterjedést, és hathat áldásosan a nemzet jólétére, ha a bizomány-házaknak módjukban leend, az eladás végett rájuk bizott árukra, értékük fél vagy kétharmadrészeig előleget adhatni.

Kevés számú bizományházaink rendelkezhetnek azonban annyi pénz fölött, hogy az etekintetben hozzájuk intézhető kívánalmaknak megfelelhethnének. Ezek csak kivételesen adnak előleget, s az előlegadás nem bevett szabály üzletvitelükben, s ezért nem is elégíthetik ki a termelők és a kereskedővilág szükségseit.

A bizományi kereskedésnek fölvirágzását az is gátolja nálunk, hogy nagyon sok bizomány-ház saját számadására is folytat kereskedelmi üzletet, ami a megbízók bizalmát kétségkívül csökkenti.

Hogy a bizomány-üzlet a pesti piacon nagy és gazdagon gyümölcsöző tért nyit oly vállalkozóknak, kiknek módjukban van tekintélyes tőkét fordítani ez üzletágra: nem szükséges bizonyítani; mert az előlegezéseknél a szokásos kamatokon kívül, még díj is fizettetik, — ami két vagy legfőlebb három hónapra, — a kötendő egyesség szerint — az előlegezett összeg 1—2 százalékát képezheti. Továbbá az áruknak

a szállító-intézetekhez vagy intézetektől való szállításánál, vagy egyéb végzendők végrehajtásánál szintén jelentékeny jutalékaik vannak a bizomány-üzletnek a megbizók részéről, végül még az áruk vétele és eladása körül is illetik jutalékok a bizományost, melyeknek összege kölcsönös egyetértéssel állapítható meg.

Azonban bármennyire kétségenkívül álljon is az alapítandó közraktárak és átviteli rakhelyek jövedelmes volta, mindamelllett közelebbi tájékozásul még előleges számítási tervet is mutatunk föl.

Előtervezet.

T ö k e - s z ü k s é g l e t.

1. A docksok, közraktárak és átviteli rakhelyek építési területe, építésköltsége, a mellékelt előtervezet szerint	
Pesten	1.510,400 ft.
Budán	1.472,000 „
2. Belső felszerelés és alapítási költségek	116,600 „
3. Üzleti tőke, előlegekre, szállításdíjakra, s egyéb előleges kiadásokra	3.000,000 „
	<hr/>
összesen	6.100,000 „

Bevételek.

A budapesti közraktárak és átviteli rakhelyek 4720 □^o-nyi területe, melyből 30% a falazatra, közlekedési helyekre, irodákra, stb. leszámíttatik, 1.618,960 mázsát fogad magába.

Raktár-díj 1,200,000 mázsától évenként 48 krajcárjával	576,000 ft.
Mázsálási-díj 6 krjával, 1 millió mázsától (csak háromszori fölváltásával az áruknak) . .	180,000 „
A megbízók által fizetendő kamat és jutalék 3 millió ftnyi előlegtől (négyzeri kicserélés- sel évenként)	660,000 „
Bevásárlási és eladási illetékek kiszámítása jövedelem.	
Átviteli rakhelyek, árverési eladások, bizomá- nyok, vámfizetések utján eső jutalékok, és a biztosítások alkalmával az illető intézetekből kapott jutalékok	100,000 „
	összesen 1,516,000 „

Kiadások.

Hivatalnokok és szolgák fizetése	80,000 ft.
Az épület és a beszerelés amortisatiója . . .	15,000 „
Javítások	10,000 „
Épületbiztosítás és irodaköltség	25,000 „
	<hr/>
	130,000 „
Eszerint a bevétel többlete a kiadások fölött	1,386,000 „
Ebből jövedelmi adóra fizetendő	67,300 „
	<hr/>
	marad 768,500 „
Ebből a kezelő-közégek jutalékául le- vonva 3 százalékot, és a tartalék- tőke alakítására 2 százalékot, ösz- szesen 5 százalékot	65,935 „
Eszerint tisztajövedelem	„
vagyis $20\frac{54}{100}$ százalék	1,252,765 „

I. Tábla.

Kimutatás

az 1856-ban Pestre érkezett és kirakott gabna-mennyiségről.

A gabona neve	Államvasut	Gőzhajók	Evezőhajók	Összesen
	A l s ó - a u s z t r i a i m é r ő			
Buza	277,446	267,240	508,621	1,053,307
Kétszeres és rozs	155,541	6,766	139,002	301,309
Árpa	87,220	18,079	156,448	261,747
Zab	30,270	54,321	433,687	515,278
Kukorica	130,141	191,411	572,439	896,991
Köles	117,230	21,531	61,932	200,693
Repece	(nem tudni)	17,971	35,340	53,311
Összesen	797,848	574,319	1,907,469	3,282,636

II. Tábla.

Kimutatás

az 1861-ben evező-hajókon Pestre érkezett és kiszállított gabna-mennyiségről.

Hónap	Hajók	Buza	Kétsze- res	Rozs	Árpa	Zab	Kuko- rica	Köles	Bab	Külön- félék	Repce	Összesen
		A l s ó a u s t r i a i m é r ő										
Februarius	7	12,140	5,500	..	2,300	500	20,440
Martius .	40	36,361	300	3,316	7,051	11,591	24,578	10,775	1280	33,730	..	128,932
Aprilis .	54	62,372	550	4,677	14,989	73,863	67,459	11,514	100	24,026	33	259,582
Május . .	69	27,767	..	5,971	18,439	52,227	192,154	2,229	602	37,359	119	338,867
Junius . .	57	36,639	200	1,848	1,140	19,692	76,250	250	1044	25,056	..	165,120
Julius . .	39	14,223	2,900	17,909	110,788	770	..	2,808	500	149,898
Augustus	48	63,430	200	869	3,308	15,962	9,080	..	150	6,700	9,930	109,629
September	82	144,970	..	7,106	12,230	54,604	12,889	30	..	19,679	2,912	254,640
October .	88	179,950	840	10,448	30,783	136,659	16,919	120	61	3,500	1,049	381,275
November	76	144,779	..	8,063	12,752	90,350	6,847	180	1074	21,221	..	284,355
December	21	70,075	..	4,068	6,190	20,060	3,230	..	125	35,825	..	139,448
Összesen	581	792,706	2090	46,466	115,282	492,917	522,494	26,368	4436	209,904	14,543	2232,186

III. Tábla.

Kimutatás

az 1863-ban evező-hajókon Pestre érkezett és kirakott gabna-mennyiségről.

Hónap	Buza	Rozs	Árpa	Zab	Kuko- rica	Külön- félék	Összesen
	A l s ó - a u s t r i a i m é r ő						
Februarius	37759	3247	3803	8700	6301	2849	62659
Martius	76232	5600	2677	11350	19960	9840	125659
Aprilis	64530	3000	1033	28550	47907	19400	164510
Május	80308	6013	3300	21936	50220	48987	210764
Juníus	113888	8145	11471	46400	58512	13800	252216
Julius	29116	1760	2800	10082	76476	23940	144174
Augustus	144210	2267	1515	20240	26913	18344	213489
September	221724	23117	1500	41500	1314	23940	313095
October	131034	10070	1604	60000	4830	2399	209937
November	136677	550	5800	32018	1140	6554	182739
December	48418	2000	—	15916	150	1500	67984
Összesen	1083896	65769	35503	296692	293813	171533	1947226

IV. Tábla.

Kimutatás

az 1865-ben gőzhajókon Pestre érkezett, itt keresztül szállított és berakott gabna-mennyiségről és mindennemű súlymértű árukról.

H ó n a p	G a b o n a			S ú l y m é r e t ű á r u k		
	kirakatott	fölfelé és lefelé keresztül szállított	berakatott	kirakatott	föl- és lefelé keresztül szállított	berakatott
	alsó austriai mérő			v á m f o n t		
Januarius . . .						
Februarius . . .						
Martius . . .						
Aprilis . . .						
Május . . .						
Junius . . .	730635	1104917	393860	427786,11	556588,00	532910,00
Julius . . .	43689	74892	30211	129206,80	129061,99	126854,36
Augustus . . .	34711	45141	69019	166758,59	140994,23	195077,20
September . . .	149729	344331	157019	93614,89	133939,55	114505,30
October . . .	226195	306017	157035	137679,20	139050,75	110726,01
November . . .	124443	206659	84252	116377,27	95389,92	155904,20
December . . .	63714	146572	32314	126978,47	162338,36	59879,49
Összesen	1373116	2228529	923710	119 8401,33	1357362,80	1295856,56

Részletesen nincs tudva, a mennyiség végösszegében azonban befoglaltatik.

V. Tábla.

Kimutatás

az 1862-ben gőzhajókon Pestre érkezett, itt keresztül szállított, és berakott gabna-mennyiségéről és minden néven nevezendő súlymértű árukról.

Hónap	G a b o n a			S ú l y m é r e t ű á r u k		
	kirakatott	föl- és lefelé keresztül	berakatott	kirakatott	föl- és lefelé keresztül szál- lított	berakatott
		szállított				
	alsó-austriai mérő			v á m f o n t		
Februarius	28465	19277,41	2365,84	26166,13
Martius . . .	23148	34173	114235	115824,09	161298,43	141402,51
Aprilis . . .	57022	81560	78954	125467,08	201305,50	91336,54
Május . . .	224498	104690	102958	113836,44	245329,97	88738,04
Junius . . .	73677	62301	34754	137078,77	204345,28	122785,10
Julius . . .	87436	78605	76283	191877,68	233853,02	98034,83
Augustus . . .	82069	132618	75040	150668,77	138703,80	123924,94
September . . .	99682	69764	110086	114145,92	148965,85	115122,54
October . . .	62390	124588	92274	142208,81	139022,25	114248,49
November . . .	58220	89344	50477	200055,36	133817,32	153057,37
December . . .	22316	53467	3495	36482,67	53092,57	16353,62
Összesen	790458	831110	767021	1346923,00	1662699,84	1105169,11

VI. Tábla.

Kimutatás

az 1863-ban gőzhajókon Pestre érkezett, itt átszállított, és berakott gabna-mennyiségről
és mindennemű súlymértű árukról.

Hónap	G a b o n a			S ú l y m é r e t ű á r u k		
	kirakatott	föl- és lefelé keresztül szállított	berakattott	kirakatott	föl- és lefelé keresztül szállított	berakattott
		alsó-austriai mérő			v á m f o n t	
Januarius . . .	8798	56029	4732	31494,51	18351,51	23453,39
Februarius . . .	34102	171310	86993	69653,81	81615,27	57435,82
Martius . . .	40671	140672	65184	95470,54	138791,07	130379,65
Aprilis . . .	78850	139709	51780	82397,21	147250,86	89093,23
Május . . .	65461	102976	57588	126503,20	198211,71	104996,27
Junius . . .	111809	45614	57493	139355,50	237700,29	132457,56
Julius . . .	113789	45614	23302	134328,34	252940,43	118767,26
Augustus . . .	86422	58307	16813	98656,66	173459,04	123506,37
September . . .	155003	120672	74412	83669,76	151156,07	111015,13
October . . .	215409	34261	40155	112699,89	165340,53	98537,87
November . . .	59626	39453	36311	158299,52	166020,65	136592,50
December . . .	120492	12920	6500	83307,58	61526,51	56867,35
Összesen	1090434	921834	521264	1215836,52	1791363,94	1183102,40

VII. Tábla.

Kimutatás

az 1861-ben az államvasuton Pestre érkezett gabnamennyiségről.

1861-ik évben	Buza	Rozs	Árpa	Zab	Kukorica	Repce	Összesen
	v	á	m - m	á	z	s	a
a 12 hónap alatt	2975079	253857	26375	41528	373181	177086	3847106
Összes behozatal: 3847106 mázsa.							

VIII. Tábla.

Kimutatás

az államvasuton 1862-ben Pestre érkezett gabna-mennyiségről.

Hónap	Buza	Rozs	Árpa	Zab	Kukorica	Repce	Összeg
	v	á	m - m	á	z	s	a
Januarius	168182	24833	1184	14617	.	.	208816
Februarius	90176	27295	284	8856	1048	.	127659
Martius	70855	26780	3677	2563	7237	1762	112874
Aprilis	80205	14308	5012	3305	22560	203	125633
Május	69906	8941	376	6241	19660	656	105774
Junius	46765	1656	735	2346	4863	1977	58342
Julius	60497	1235	.	2054	126	30099	99164
Augustus	252766	10810	430	546	2063	10653	257268
September	272277	26537	.	420	5622	8840	313696
October	170291	12892	620	115	2590	2893	189401
November	95410	8771	1374	124	5545	3471	114695
December	62634	4789	5997	419	3219	9587	86645
Összesen	1420024	168487	19683	41610	69575	70141	1808020

11*

IX. Tábla.

Kimutatás

az állam-vasuton 1863-ban Pestre érkezett gabna-mennyiségről.

Hónap	Buza	Rozs	Árpa	Zab	Kukorica	Repce	Összesen
	v	á	m - m	á	z	s	a
Januarius . . .	52402	4870	2606	60	5662	2090	67690
Februarius . . .	110284	8773	4228	1403	2446	25	127159
Martius	71061	6529	3132	1214	1917	71	83924
Aprilis	64320	9793	125	224	5750	820	81032
Május	23106	4245	1593	115	7818	14	45190
Junius	9373	2680	83	49	379	1997	14561
Julius	7683	765	517	. .	10	3775	12750
Augustus	72790	1631	222	. .	1881	7268	83792
September . . .	48502	15045	2454	312	97	1045	67455
October	17206	7126	11104	2364	32	711	38543
November	18359	2254	3995	8395	39	179	33191
December	17370	1068	7444	7174	193	545	33794
Összesen	521456	67779	37503	21310	26193	18540	692781

X. Tábla.**Kimutatás**

az államvasuton 1860, 1861 és 1862-ben Pestre érkezett, és Pestről elszállított árukról.

1860			1861			1862		
Á r u n e m e k v á m - m á z s á k b a n								
Elszállit- tatott	Idehoza- tott	Összesen	Elszállit- tatott	Idehoza- tott	Összesen	Elszállit- tatott	Idehoza- tott	Összesen
2603347	3804820	6408167	3471040	9761098	13232138	2224939	4002205	6227134

XI. Tábla.**Kimutatás**

a pesti piac 1862-iki gyapjuforgalmáról.

Ujesztendei vásár: 12,000 mázsa.**Józsefnapi vásár:**

Egynyirettű	2000	mázsa	
Kétnyirettű téli s nyári gyapju	4500	„	
Bárány-, bőr-, és csávás „	500	„	
			<u>7,000 mázsa.</u>

Medardnapi vásár:

Egynyirettű szövet és gyaratott gyapju	4,000	mázsa	
Kétnyirettű téli és nyári gyapju	12,000	„	
Bőr- és csávás gyapju.	2,000	„	
			<u>18,000 mázsa.</u>

Jullusi vásár:

Egynyirettű mindenféle fajtából	24,000	mázsa	
Kétnyirettű	7,000	„	
Bőr-, csávás és láb-gyapju	3,000	„	
			<u>34,000 mázsa.</u>

Jánosfővételi vásár:

Egynyirettű minden nemből	16,000	mázsa	
Kétnyirettű téli és nyári gyapju	11,000	„	
Bárány-, bőr- és csávás „	2,000	„	
Láb- és szőr-gyapju	11,000	„	
			<u>40,000 mázsa.</u>

Leopoldvásár:

Szövet- és gyaratott gyapju	4,000	mázsa	
Kétnyirettű téli és nyári gyapju	5,500	„	
Bárány-, bőr- és csávás „	1,000	„	
Láb- és szőr-gyapju	500	„	
			<u>11,000 mázsa.</u>

A vásárközi időben eladatott 30,000 „

Összesen 152,000 mázsa.

XII. Tábla.**Kimutatás**

a pesti piac 1860-iki gyapjuforgalmáról.

Ujesztendei vásár: 9,000 mázsa.**Józsefnapi vásár:**

Egynyiretű	500 mázsa	
Kétnyiretű téli és nyári gyapju	4,000	”
Bárány-, bőr- és csávás ”	1,000	”
Szór- és láb-gyapju	500	”
		<hr/>
		6,000 mázsa.

Medárdnapi vásár:

Egynyiretű minden fajtából .	5,000 mázsa	
Kétnyiretű téli és nyári gyapju	7,000	”
Bőr-, csávás- és szór-gyapju .	3,000	”
		<hr/>
		15,000 mázsa.

Juliusi vásár:

Szövet-gyapju	14,000 mázsa	
Gyاراتott és hulladék-gyapju	25,000	”
Kétnyiretű	8,000	”
Bőr-, csávás- és szór-gyapju .	3,000	”
		<hr/>
		50,000 mázsa.

Jánosfővételi vásár:

Szövet-gyapju	8,000 mázsa	
Gyاراتott és hulladék-gyapju	6,000	”
Téli kétnyiretű	10,000	”
Bárány-, bőr- és csávás-gyapju	2,000	”
Láb-gyapju	8,000	”
		<hr/>
		43,000 mázsa.

Leopoldnapi vásár:

Egynyiretű szövet- és gyاراتott gyapju	2,000 mázsa	
Kétnyiretű téli és nyári gyapju	6,000	”
Bőr-, bárány-, láb-, szór- és csávás-gyapju	2,000	”
		<hr/>
		10,000 mázsa.

A vásárok közti időben eladatott 16,000 ”

Összesen 149,000 mázsa.

XIII. Tábla.

Kimutatás

a pesti piac 1861-iki gyapjuforgalmáról.

Ujesztendei vásár: 12,000 mázsa.
Józsefnapi vásár:

Egynyireti	800 mázsa
Kétnyireti	3,500 „
Bőr-, csávnás-, bárány- és szőr- gyapju	1,700 „
<hr/>	<hr/>
	6,000 mázsa.

Medardnapi vásár:

Egynyireti	1,000 mázsa
Kétnyireti	6,000 „
Bőr-, csávnás-, bárány- és szőr- gyapju	2,000 „
<hr/>	<hr/>
	9,000 mázsa.

Juliusi vásár:

Egynyireti	12,000 mázsa
Kétnyireti	6,000 „
Bőr-, csávnás-, bárány- és szőr- gyapju	2,000 „
<hr/>	<hr/>
	20,000 mázsa.

Jánosfőveteli vásár:

Egynyireti	22,000 mázsa
Kétnyireti	6,000 „
Bőr- és bárány-gyapju	2,000 „
Szőr- és csávnás-gyapju	10,000 „
<hr/>	<hr/>
	40,000 mázsa.

Leopoldnapi vásár:

Egynyireti	10,000 mázsa
Kétnyireti	9,000 „
Bárány-, bőr- és csávnás-gyapju	1,000 „
Szőr- és gyaratott-gyapju	2,000 „
<hr/>	<hr/>
	22,000 mázsa.

0000 A vásárok közti időben eladatott 11,000 „

Összesen 120,000 mázsa.

XIV. Tábla.**Vámhivatali forgalom****Pesten,**

1857, 1858 és 1859-ben.

Az áruk neve	Behozatott			Kivitetett		
	árumennyiség vám-fontokban					
	1857	1858	1859	1857	1858	1859
I. Gyarmati cikkek és déli gyümölcs . . .	3639475	3546721	3740277	3202	4453	41435
II. Dohány, kerti és mezeitermény	4676385	4177612	5284251	37847720	1103833	2618208
III. Állatok . . .	333743	188042	165213	16411	713	48
IV. Állati s egyéb termékek, olajok, folyadékok, s ipartermékek stb.	5052791	4158530	4294936	25998570	10857501	14559205
Összesen	13712494	12070905	13484677	63865902	11966500	17218896

XV. Tábla.**Statistikai kimutatás**

a budai vaspálya-indóházhoz 1861, 1862 és 1863-ban föladás-, illetőleg továbbszállítás végett érkezett árunemekről.

V á m - m á z s a

1861

1862

1863

2387317

1869091

525990

4.782,398

TARTALOM.

I. RÉSZ.

Általános észleletek.

	<i>Lap.</i>
I. FEJEZET. — Nemzeti érdek	1
II. FEJEZET. — Előnyök	3
III. FEJEZET. — Előítéletek	11

II. RÉSZ.

Gazdasági elvek.

I. FEJEZET. — A docksok intézete	24
II. FEJEZET. — A warrantsok (értéktérítvények)	29
III. FEJEZET. — Az eladásról	39

III. RÉSZ.

Törvényhozási okmányok.

I. FEJEZET. — A rakhelyekről	46
II. FEJEZET. — A közraktárak megalapítása	50
III. FEJEZET. — Az 1858. maj. 28-iki francia törvény	53

IV. RÉSZ.

Gyakorlat.

I. FEJEZET. — A közraktár vagy a docks	63
II. FEJEZET. — A közraktárak megalapítása	65
Általános rendszabályok	67
Az áruk átvétele	68
Az áruk kiszolgáltatása	69
Átruházás	80
Rakhelyi díj	70
Biztosítás	71
Rendkívüli kezelés	71
Házi-szabályok	72
Nyilvános eladások	72
Sulymérés	75
Különös árszabályok	75

	<i>Lap.</i>
III. FEJEZET. — Térítvények és érték-térítvények	80
IV. FEJEZET. — Az eladások	94
V. FEJEZET. — Folyó-számlák, chéque-ek, követelés-átutalások	100

V. RÉSZ.

Sommás áttekintés és befejezés.

I. FEJEZET. — Áttekintés	125
II. FEJEZET.	
1. §. Alapítatok docksokat	137
2. §. Hitelintézet	140
3. §. Szállítás	142
4. §. A fogyasztók	143

VI. RÉSZ.

A Budapesten állítandó közraktárak és átviteli rakhelyek tervezete	147
--	-----

Jelentékeny sajtóhibák.

A 33-ik lapon, fölülről a 7-ik sorban: „*times*“ helyett „*time*“ olvasandó.

A 73-ik lapon, alulról a 12-ik sorban „*ugy*“ helyett „*vagy*“ olvasandó. Ugyan ezen sorban ezen szó után „*táblázatból*“ kimaradt: „— a francia rendszabályzat sem foglal be minden árut a táblázataiba.“

Ugyancsak a 73-ik lapon alulról a 9-ik sorban, e helyett „*emlünk.*“ ez olvasandó: „*említ.*“

137/3-as utolsó

KHELY

PESTI KÖZRAKHELY

NYOMTATOTT TÁRDA ES FÜGELNE RONYVNYOMTÁJADAN

váci-utca 1. sz. a.

lib7200765 31

MINTÁK A FŐLAJSTROMHOZ, TÉRITVÉNYEKRE ÉS ÉRTÉKTÉRITVÉNYEKRE.

BUDAPESTI KÖZRAKHELY

Lapszám **BUDAPESTI KÖZRAKHELY.** Beérkezési szám
 Raktári szám

lakó úr a ról
 által szállított alábbi árukat szám alatt letéteményezte.
 Terhelvők a vám-, városi- és raktár-illetékekkel.

A csomagok minősége, száma, jegye	Az áru misége és átlagos sulya

A HÁTIRATOK ÁTIRASA.

A térítvények száma	Kelet	Az engedményesek nevei	Előlegezett összegek	Lejártat

Lapszám **BUDAPESTI KÖZRAKHELY.** Beérkezési szám
 Raktári szám

TÉRITVÉNY

lakó úr a ról
 által szállított alábbi árukat szám alatt letéteményezte; terhelvők a
 vám-, városi és raktári illetékekkel.

A csomagok minősége, száma, jegye	Az áru misége és átlagos sulya

N. N. Kelt hó 18. N. N. igazgató.
 kik.-docksügynök.

BUDAPESTI KÖZRAKHELY

Lapszám **BUDAPESTI KÖZRAKHELY.** Beérkezési szám
 Raktári szám

ÉRTÉKTÉRITVÉNY
 (WARRANT.)

lakó úr a ról
 által szállított alábbi árukat szám alatt letéteményezte. Terhelvők
 a vám-, városi- és raktár-illetékekkel.

A csomagok minősége, száma és jegye.	Az áru misége s átlagos sulya.

N. N. Kelt hó 18. N. N. igazgató.
 kik.-docksügynök.

Az ezen térítvényhez tartozó értéktérítvény
 N. N. igazgató.
 N. N. kiküldött docksügynök.
 fizetendő összeg erejéig elárusítottat.

I-ső HÁTIRAT.

Jelen értéktérítvény.....
lakó..... ur
rendeletére kidlilitott.....
fizetendő.....
A följástromba.....
lapon bejegyeztetett.

N. N. igazgató.

BUDAPESTI KÖZRAKHELY

I-ső HÁTIRAT.

Helyettem..... lakó N. N. ur rendeletére

Kelt..... hó..... 18.....

BUDAPESTI KÖZRAKHELY

137/3-as utolsó

LIBRARY OF THE
UNIVERSITY OF TORONTO

DEPT. OF
AGRICULTURE

AGRICULTURAL
DEPARTMENT
TORONTO

